

Ұ Д Ы ДА Д А Ұ С Т А З Ы

ISSN: 2663-2543

Біздің журналға - 7 жыл: осы уақытта 50 мыңнан аса педагог-автор өз тәжірибесімен бөлісті.

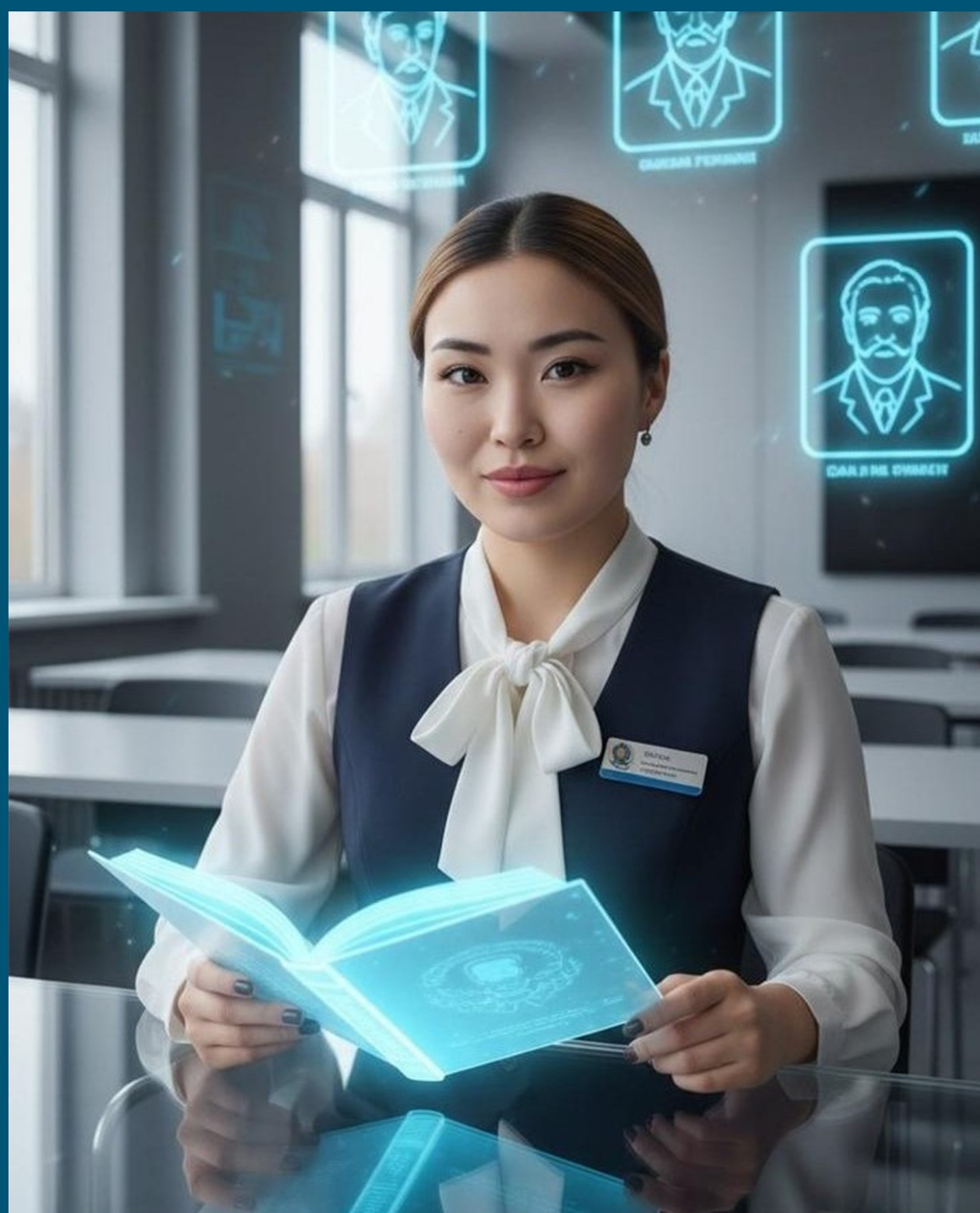
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-EDUCATIONAL JOURNAL

№05 MAY 2026

«EDUNews.KZ» БІЛІМ ЖӘНЕ
ҒЫЛЫМ САЛАСЫНДАҒЫ
АҚПАРАТ АГЕНТТІГІНІҢ
ҚОЛДАУЫМЕН ШЫҚҚАН
ШЫҒАРЫЛЫМ →

 EDUNews.KZ
EDUCATIONAL NEWS AGENCY

100 **ҰЗДІК**
МАҚАЛА

Теңізбай Іңкәр Азанбайқызы,
№4 жалпы білім беретін мектеп коммуналдық мемлекеттік
мекемесінің бастауыш сынып мұғалімі
Маңғыстау облысы, Қарақия ауданы, Жетібай ауылы

7 жылдық тарихы, 50 мыңнан аса авторы бар басылым

INTERNATIONAL SCIENTIFIC-EDUCATIONAL JOURNAL

 EDUNews.KZ
EDUCATIONAL NEWS AGENCY

E DUCATIONAL
S CIENCES
I NDEX

Ұ Л Ы
Д А Л А

ҰСТАЗЫ

VOLUME II

№05 (84)

MAY 2026

Any reproduction of the materials or their extracts is only with written permission of the editors.

The editors are not responsible for the contents.

The editors' opinion may not coincide with the opinions of the authors.

SINCE JANUARY 2019

CONTENTS

Ауезхан Бағлан Камалханұлы,	3
Жасанды интеллект - болашақтың технологиясы: Қазақстан және жасанды интеллект.....	3
Ахмет Нурлықыз Абдимакханқызы,	4
Доверять нельзя проверять: Почему искусственный интеллект заставляет нас по-новому смотреть на правду.....	4
Дүйсекеев Бекжан,	6
Кванттық компьютер болашағы	6
Нургалиева Ақниет Турсыналықызы,	7
Автоматтандырылған жүйе арқылы экологияға үлес қосу	7
Сүйіндік Аружан Нағызбекқызы,	9
Жасанды интеллект негізіндегі бағдарламалық шешімдерді құрудағы жаңа тәсілдер.....	9
Саурбек Улжан Болатханқызы,	10
Искусственный интеллект как новый второй мозг: Почему он меняет учебу, работу и творчество	10
Сейтказиева Жанель Нурболатқызы,	12
Искусственный интеллект: Возможности, развитие и применение в современном мире	12
Орысханұлы Бекболат,	14
Алаш зиялылары және архив құжаттарына айналған алғашқы оқулықтар	14
Гүлжахан Ябекқызы,	16
Ұлағатты ұстаз – ұрпаққа үлгі	16
Түлегенова Айару Амиржанқызы,	18
Ағылшын тіліндегі фразеологиялық бірліктер арқылы оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін дамыту.....	18
Кужагулова Эльмира Сериковна,	20
Влияние групповой формы работы с распределением ролей на формирование учебной мотивации учащихся на уроках русского языка и литературы в рамках исследования в действии (Action research)	20
Шинтемирова Мадина Смагуловна,	23
Классикалық шығармаларды заманауи интерпретациялау	23
Байсалова Айгуль Сабыровна,	24
Заманауи мектептегі тәрбие жүйесін жаңғырту: «Адал азамат» тұжырымдамасы және инновациялық менеджменттің практикалық көрінісі	24
Мусина Багила Асеновна,	25
Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында жасанды интеллект технологиясын қолдану тиімділігі	25
Айпанова Айгуль Мендигалиевна,	27
Қазақстандағы моңғол шапқыншылығы	27
Әбдікәрімова Шынар Әбдікәрімқызы,	29
Мақала жазу	29
Апара Amantaevna Sadybakhasova,	30
Learning English Through Music	30
Ербатырова Махаббат Түлегеновна,	31
Лабораторная работа № 28 Навигация по IOS с помощью Tera Term при консольном подключении ..	31
Мурзабаева Роза Алкуатовна,	36
Адам, табиғат, денсаулық.....	36
Шайхина Гаухар Антайбековна,	39
Сөз мәдениетінің коммуникативті аспектісі.....	39
Алтаева Динара Кенжехановна,	41
Домбыра үні – ұлт үні: ұлттық сана мен рухани құндылықтарды қалыптастырудағы мәні	41
Есжанова Орынгуль Абаевна,	42
Тапқырлар әлеміне саяхат	42
Масгутова Сулу Уразбековна,	44
«Бауырсақ» ертегісі	44
Мукашалиева Айқуляш Шуркаевна,	46
Балалардың тілін дамытуда «Синквейн» технологиясын қолдану	46
Ешова Диляра Хасановна,	47
Читающая нация	47

АУЕЗХАН БАҒЛАН КАМАЛХАНҰЛЫ,
«ALMATY POLYTECHNIC COLLEGE» КМҚК
Арнайы пәндер оқытушысы

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ - БОЛАШАҚТЫҢ ТЕХНОЛОГИЯСЫ: ҚАЗАҚСТАН ЖӘНЕ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ

Қазақстан ЖИ саласына мемлекет деңгейінде ерте назар аударған елдердің қатарына енді. 2018 жылы қабылданған «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы — осы бағыттағы алғашқы ірі қадам. Бағдарлама аясында электрондық үкімет қызметтері кеңейтіліп, мемлекеттік деректер базалары ашық форматқа көшіріле бастады. «egov.kz» порталы арқылы азаматтар жүздеген қызметті онлайн ала алады, ал жүйенің арқасында кезекте тұру уақыты мен бюрократиялық кедергілер едәуір қысқарды.

Ақылды қалалар. Алматы мен Астанада «Smart City» жобалары іске асырылуда. Жол қозғалысын реттейтін ақылды бағдарламалар, камера арқылы автоматты түрде айыппұл кесетін жүйелер және қоқыс жинауды оңтайландыратын алгоритмдер — осының бәрі ЖИ-ге негізделген. Астанада «Nuris» жобасы аясында қалалық деректерді орталықтандырып талдайтын платформа сыналуда.

Білім беру мен кадр даярлау. «Болашақ» бағдарламасы шеңберінде жыл сайын жүздеген қазақстандық жас дарын шетелдің үздік университеттерінде ЖИ мамандықтары бойынша білім алады. Елде Nazarbayev University, КБТУ, «Астана Хаб» сияқты орталықтар Data Science, машиналық оқыту мамандарын дайындауда. 2023 жылы үкімет мектеп бағдарламасына программалауды міндетті пән ретінде енгізді.

Отандық стартаптар мен зерттеулер. Қазақ тілі ЖИ-дің дамуында ерекше назарды талап етеді — тіліміз ресурстары аз тілдер (low-resource language) санатына жатады. Осы олқылықты жою үшін бірқатар зерттеу топтары қазақ тіліне арналған тілдік модельдер жасауда. «KazNLP» жобасы аясында қазақша мәтіндерді талдайтын, аударатын және жіктейтін жүйелер әзірленді. Медицина саласында да отандық шешімдер пайда болуда: кейбір клиникалар рентген суреттерін талдайтын ЖИ-қосымшаларды сынақтан өткізуде.

Реттеу және саясат. 2023–2024 жылдары Қазақстанда ЖИ-ді мемлекеттік деңгейде реттейтін нормативтік база жасала бастады. Цифрлық даму министрлігі ЖИ стратегиясын қалыптастыруда, халықаралық тәжірибе — ЕО-ның «AI Act» заңы мен Сингапур үлгісі — мұқият зерттелуде.

Алайда Қазақстан үшін негізгі кедергілер де бар: сапалы деректердің жетіспеушілігі, тәжірибелі мамандардың азлығы және зерттеу-даму қорларының шектеулілігі. Бұл мәселелерді шешу — елдің ЖИ саласындағы бәсекеге қабілеттілігін арттырудың кілті.

Болашаққа болжам

Жақын болашақ: 2025–2035 жылдар

Алдағы онжылдықта ЖИ адамдардың күнделікті өмірін тамырымен өзгертеді деп болжануда. Бірнеше негізгі бағытты атап өтуге болады.

Мамандықтардың трансформациясы. McKinsey зерттеулеріне сәйкес, 2030 жылға дейін қазіргі жұмыс орындарының 30% -ға дейін автоматтандырылуы мүмкін. Бухгалтерлер, аудармашылар, деректерді енгізушілер, кейбір заңгерлік және медициналық қызметтер — бұлар ЖИ-дің ең бірінші «нысанаға» алатын салалары. Дегенмен бір есіктің жабылуы екіншісін ашады: ЖИ-инженерлер, этика сарапшылары, адам мен машина арасындағы «дәнекерлер» — жаңа мамандықтар туады.

Жалпы жасанды интеллект (AGI). Бүгінгі ЖИ жүйелері — «тар» (narrow) интеллект: ChatGPT тек сөйлесе алады, AlphaFold тек ақуыз құрылымын болжайды. AGI болса кез келген интеллектуалдық міндетті адамдай немесе одан жоғары деңгейде шеше алады. OpenAI, DeepMind, Anthropic сияқты компаниялар AGI-ді ондаған жылдың ішінде жасауға болады деп есептейді. Кейбір зерттеушілер 2030-жылдарды атаса, басқалары бұл мүмкіндікті одан да алыс уақытқа қояды.

AGI пайда болса, ғылыми жаңалықтарды ашу қарқыны экспоненциалды өседі: онкологиялық аурулардың емі табылуы, климаттық дағдарыстың шешімі, жаңа материалдарды жасау — осылардың бәрі ғасырлардан жылдарға, жылдардан айларға дейін қысқаруы мүмкін.

Суперинтеллект және экзистенциалдық тәуекел. AGI-дан кейінгі саты — суперинтеллект (ASI), яғни барлық салада адам ақыл-ойынан асып түсетін жүйе. Стивен Хокинг, Илон Маск, Ник Бостром сияқты ойшылдар бұны адамзаттың тіршілігіне қауіп деп санайды: бақылаудан шығып кеткен суперинтеллект адамдардың мақсатына қарсы жұмыс жасауы теориялық тұрғыда мүмкін. Осы себепті «AI safety» — ЖИ қауіпсіздігін зерттейтін сала — бүгінгі таңда ең маңызды ғылыми бағыттардың біріне айналды.

Жауапкершілік мәселесі

Технологияның қуаты артқан сайын жауапкершілік те арта түседі. Бірнеше деңгейде қарастыруға болады:

Компаниялар деңгейінде — ЖИ жасаушылар жүйелерінің қауіпсіз, әділ және айқын болуын қамтамасыз етуге міндетті. «AI alignment» — ЖИ-дің адамдар қалайтын нәтижеге бағытталуын зерттейтін сала — осы мақсатқа қызмет етеді.

Мемлекет деңгейінде — үкіметтер ЖИ-ді реттейтін заңнаманы уақытылы жасауы тиіс. Еуропалық Одақтың «AI Act» заңы, АҚШ-тың атқарушы бұйрықтары, Қытайдың ЖИ реттеу нормалары — бұлар алғашқы жаһандық қадамдар. Дегенмен технология шекараны білмейді, сондықтан халықаралық келісімдердің маңызы зор.

Азаматтар деңгейінде — жай пайдаланушылар да ЖИ туралы сауатты болуы керек. Дипфейкті танып білу, алгоритмдік шешімдерге сын тұрғысынан қарау, жеке деректерін қорғау — цифрлық сауаттылықтың жаңа элементтері.

Қорытындылай келе, жасанды интеллект — адамзат жасаған ең қуатты құрал болуға жол тартып келеді. Оның болашағы жарқын да, белгісіз де. Бір нәрсе анық: ЖИ-дің дамуы тоқтамайды. Сондықтан оны елемей немесе қорқумен шектелу — дұрыс жол емес. Технологияны түсіну, оған белсене қатысу және оны адам игілігіне бағыттау — осы ғасырдың ең маңызды міндеті.

АХМЕТ НУРЛЫҚЫЗ АБДИМАХАНҚЫЗЫ,

Преподаватель специальных дисциплин
ГККП «ALMATY POLYTECHNIC COLLEGE»

ДОВЕРЯТЬ НЕЛЬЗЯ ПРОВЕРЯТЬ: ПОЧЕМУ ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ ЗАСТАВЛЯЕТ НАС ПО-НОВОМУ СМОТРЕТЬ НА ПРАВДУ

Искусственный интеллект умеет говорить уверенно. Он может написать ответ так, будто точно знает тему, подобрать красивые слова, выстроить логичную структуру и создать впечатление надежности. Именно поэтому с ним связана одна из главных проблем современного мира: чем убедительнее становится технология, тем труднее человеку понять, где правда, где ошибка, а где искусная имитация. Вопрос уже не только в том, что ИИ умеет делать. Вопрос в том, как нам научиться ему доверять, не теряя осторожности.

С одной стороны, искусственный интеллект действительно полезен. Он помогает врачам искать закономерности в медицинских данных, инженерам — рассчитывать сложные системы, переводчикам — быстрее работать с текстами, обычным пользователям — разбираться в новых темах. Он способен за секунды обработать то, на что человеку потребовались бы часы. Но скорость и убедительность не равны истине. Это главное правило, которое нужно помнить при работе с ИИ.

Современные языковые модели создают ответы на основе огромного количества текстов, на которых они обучались. Они не «знают» факты так, как человек знает дорогу до дома или имя друга. Они предсказывают, какая фраза вероятнее всего подходит к запросу. Обычно это дает хороший результат, потому что в языке много закономерностей. Но иногда система может ошибиться и при этом не показать сомнения. Такая ошибка особенно опасна, потому что выглядит аккуратно, грамотно и спокойно. Человек склонен верить тому, что написано уверенным тоном.

Эту особенность часто называют галлюцинациями искусственного интеллекта. Слово звучит странно, но смысл простой: модель может придумать несуществующий источник, неверную дату, неправильную цитату, ложную биографическую деталь или вымышленное объяснение. Она не делает это из злого умысла. У нее нет намерений в человеческом смысле. Но результат все равно может навредить, если человек примет его без проверки. Поэтому одно из главных правил цифровой грамотности звучит так: важную информацию нужно проверять по надежным источникам.

Особенно серьезной эта проблема становится в образовании. Если ученик просит ИИ объяснить тему, это может быть полезно. Но если он получает неправильное объяснение и не умеет его распознать, ошибка закрепляется. В этом смысле искусственный интеллект похож на очень быстрого помощника, который иногда путается. Его нельзя просто выключить из учебы, потому что технология уже стала частью жизни. Но его нужно использовать осмысленно. Учитель может показывать не только готовый результат, но и процесс проверки: как сравнить ответ с учебником, как найти противоречие, как задать уточняющий вопрос.

Не менее важная тема — дипфейки. Раньше фотография или видео воспринимались как почти прямое доказательство: если человек видел запись, он верил, что событие произошло. Сейчас искусственный интеллект может создавать реалистичные изображения, голоса и видео, которых никогда не было. Это не значит, что теперь нельзя верить ничему. Но это значит, что доверие к визуальной информации больше не может быть автоматическим. Нужно учитывать источник, контекст, дату публикации, репутацию площадки и наличие подтверждений.

Дипфейки опасны не только тем, что могут показать ложь. Они опасны еще и тем, что размывают само ощущение правды. Если люди привыкают думать, что любое видео можно подделать, то даже настоящие доказательства начинают вызывать сомнения. Возникает удобная фраза: «Это просто ИИ сделал». Такой мир становится более шумным и менее доверительным. Поэтому борьба с фальшивым контентом — это не только техническая задача, но и культурная. Обществу нужны правила, привычки проверки и ответственность за распространение информации.

Еще одна сложность связана с данными. Искусственный интеллект работает тем лучше, чем больше информации получает. Но информация часто связана с людьми: их текстами, фотографиями, голосом, привычками, запросами, покупками, маршрутом, учебой и работой. Если такие данные собираются без понимания и контроля, возникает риск нарушения приватности. Человек может даже не заметить, как его цифровой след становится материалом для анализа, рекламы, оценивания или обучения новых систем. Поэтому развитие ИИ должно идти рядом с уважением к личным данным.

Есть и вопрос справедливости. Искусственный интеллект учится на данных, а данные отражают реальный мир со всеми его ошибками, стереотипами и неравенством. Если в прошлом какая-то группа людей чаще получала отказ при приеме на работу или кредитовании, система может усвоить эту закономерность и повторять ее, даже если никто специально не хотел дискриминации. Так технология становится не нейтральной машиной, а усилителем уже существующих проблем. Поэтому ИИ нужно не только создавать, но и проверять: какие данные использовались, какие решения он предлагает, кого они могут затронуть.

Иногда люди говорят: «Пусть решает алгоритм, он объективный». Но алгоритм не появляется из воздуха. Его создают люди, обучают на человеческих данных, настраивают под определенные цели. Если цель — удержать внимание пользователя, система будет показывать то, что вызывает сильную реакцию. Если цель — быстро отобрать кандидатов, она может пропустить талантливого человека из-за формального признака. Если цель — сократить расходы, она может предложить решение, которое удобно организации, но несправедливо для отдельного человека. Поэтому ответственность нельзя полностью переложить на ИИ.

В этом и заключается главный парадокс. Чем умнее выглядят системы, тем больше ответственности остается у людей. Разработчики должны думать о безопасности и прозрачности. Компании — о честном использовании данных. Государства — о правилах, которые защищают граждан и не душат полезные инновации. Школы и университеты — о новой грамотности, где ученик умеет не только читать и писать, но и работать с алгоритмами. Обычные пользователи — о том, что нельзя бездумно пересылать сомнительные картинки, тексты и «сенсации».

При этом не стоит превращать разговор об искусственном интеллекте только в список страхов. Каждая сильная технология приносит риски. Письменность когда-то изменила память, печатный станок изменил доступ к знаниям, интернет изменил общение. Искусственный интеллект меняет доверие: мы больше не можем полагаться только на внешний вид информации. Но это может сделать нас внимательнее. Мы начинаем задавать больше вопросов: кто это сказал, откуда данные, можно ли проверить, кому выгодно, что будет, если ответ окажется неправильным.

Практическое правило простое: чем выше цена ошибки, тем строже проверка. Если ИИ помогает придумать название для школьного проекта, риск небольшой. Если он советует лекарство, юридическое действие, финансовое решение или сообщает важный факт о человеке, доверять без проверки нельзя. Нужно обращаться к специалистам, официальным источникам, документам, нескольким независимым подтверждениям. Искусственный интеллект может быть началом поиска, но не всегда должен быть его концом.

Также важно научиться правильно задавать вопросы. Вместо «скажи ответ» полезнее писать: «объясни, на чем основан ответ», «перечисли возможные ошибки», «укажи, что нужно проверить», «дай разные точки зрения», «покажи слабые места рассуждения». Такой подход превращает ИИ из авторитетного оракула в инструмент анализа. Человек перестает быть пассивным получателем красивого текста и становится редактором, проверяющим и руководителем процесса.

Будущее доверия в эпоху ИИ будет зависеть не только от технологий распознавания подделок, водяных знаков и законов. Оно будет зависеть от привычек миллионов людей. Если пользователи будут проверять информацию, не распространять подозрительное, уважать чужие данные и понимать ограничения алгоритмов, искусственный интеллект станет полезнее и безопаснее. Если же люди будут верить первому убедительному ответу, технология усилит хаос.

Фразу «доверять нельзя проверять» можно прочитать по-разному, в зависимости от того, где поставить запятую. В эпоху искусственного интеллекта правильнее ставить ее так: доверять нельзя, проверять. Это не означает недоверие ко всему новому. Это означает зрелое отношение к сильному инструменту. ИИ может помогать думать, искать, создавать и объяснять. Но право последнего решения должно оставаться за человеком, потому что именно человек отвечает за последствия.

ДҮЙСЕКЕЕВ БЕКЖАН,
«ALMATY POLYTECHNIC COLLEGE» КМҚК
Арнайы пәнлер оқытушысы

КВАНТТЫҚ КОМПЬЮТЕР БОЛАШАҒЫ

XXI ғасыр технологияның қарқынды дамыған кезеңі болып саналады. Қазіргі уақытта жасанды интеллект, робот техникасы және үлкен деректермен қатар кванттық компьютерлер туралы пікірлер де жиі айтылуда. Ғалымдар бұл технологияны болашақтың ең маңызды жетістіктерінің бірі деп бағалайды. Себебі кванттық компьютерлер қазіргі қарапайым компьютерлер шеше алмайтын күрделі есептерді орындауға мүмкіндік береді. Осыған байланысты қоғамда кванттық компьютер шынымен қажет пе және ол болашақта нақты жүзеге аса ма деген сұрақтар туындайды.

Бұл мақалада кванттық компьютердің ерекшелігі, оның мүмкіндіктері және болашақтағы маңызы қарастырылады.

Кәдімгі компьютерлер ақпаратты бит арқылы өңдейді. Бит тек екі мән қабылдай алады, яғни 0 немесе 1. Ал кванттық компьютер кубит жүйесімен жұмыс істейді. Кубит бір уақытта бірнеше күйде бола алады. Бұл кванттық физикадағы суперпозиция құбылысына негізделген. Осындай ерекшеліктің арқасында кванттық компьютерлер есептеу жұмыстарын әлдеқайда жылдам орындай алады.

Қазіргі кезде кванттық технология медицина, қаржы, логистика және ғылым салаларында үлкен үміт тудырып отыр. Мысалы, медицинада кванттық компьютерлер күрделі молекулаларды модельдеу арқылы жаңа дәрілерді жылдам табуға көмектесуі мүмкін. Сонымен қатар ауа райын болжау, ғарышты зерттеу және жасанды интеллектің дамыту салаларында да бұл технологияның маңызы артуы ықтимал.

Әлемдегі ірі технологиялық компаниялар кванттық компьютерлерді дамытуға көп қаржы бөліп жатыр. Google, IBM және Microsoft сияқты компаниялар осы бағытта белсенді зерттеу жүргізуде. Бұл кванттық технологияның болашағына деген сенімнің жоғары екенін көрсетеді.

Дегенмен кванттық компьютерлер әлі толық дамып болған жоқ. Қазіргі уақытта олардың басты мәселесі – кубиттердің тұрақсыздығы. Олар өте төмен температурада ғана жұмыс істей алады. Сонымен қатар мұндай құрылғыларды жасау өте қымбатқа түседі. Сондықтан кванттық компьютерлерді күнделікті өмірде кеңінен пайдалану үшін әлі де уақыт қажет.

Соған қарамастан, ғылым бұл бағытта үздіксіз дамып келеді. Кейбір зерттеулер кванттық компьютерлердің болашақта қазіргі суперкомпьютерлерден де қуатты болатынын көрсетеді. Егер бұл технология толық жетілсе, ол адамзаттың көптеген мәселесін шешуге көмектесуі мүмкін.

Қорытындылай келе, кванттық компьютер болашақта өте қажет технологиялардың бірі болуы ықтимал. Қазіргі таңда ол толық дамымағанымен, оның мүмкіндіктері ғылым мен техника саласына үлкен өзгеріс әкелуі мүмкін екенін көрсетіп отыр. Кванттық компьютерлер медицина, экономика, жасанды интеллект және ғарыш зерттеулерін жаңа деңгейге көтеруге қабілетті.

Сондықтан кванттық компьютерді тек ғылыми қиял деп қарастыруға болмайды. Ол болашақта адам өмірін жеңілдететін және технологиялық дамуды жеделдететін маңызды құралдардың біріне айналуы мүмкін.

НУРГАЛИЕВА АҚНИЕТ ТУРСЫНАЛЫҚЫЗЫ,
«ALMATY POLYTECHNIC COLLEGE» КМҚК
Арнайы пәндер оқытушысы

АВТОМАТТАНДЫРЫЛҒАН ЖҮЙЕ АРҚЫЛЫ ЭКОЛОГИЯҒА ҮЛЕС ҚОСУ

XXI ғасырда адамзат алдында тұрған ең маңызды мәселелердің бірі – экологияны сақтау және қоршаған ортаны қорғау. Климаттың өзгеруі, ауаның ластануы, табиғи ресурстардың азаюы және тұрмыстық қалдықтардың көбеюі бүкіл әлемді алаңдатууда. Бұл проблемаларды шешуде ақпараттық технологиялар мен бағдарламалау саласы ерекше орын алады.

Бағдарламалау арқылы жасалған автоматтандырылған жүйелер қоршаған ортаны бақылауға, табиғи ресурстарды тиімді пайдалануға және экологиялық мәселелерді алдын ала анықтауға мүмкіндік береді. Қазіргі таңда жасанды интеллект, үлкен деректер (Big Data), Интернет заттары (IoT) және бұлттық технологиялар экология саласына белсенді енгізілуде. Сондықтан бағдарламалауды тек компьютерлік технология ретінде ғана емес, табиғатты қорғаудың заманауи құралы ретінде де қарастыруға болады.

Экология және бағдарламалау: жаңа мүмкіндіктер

Бұрын экологиялық бақылау жұмыстарын адамдар қолмен жүргізетін. Ауа сапасын өлшеу, су құрамын тексеру немесе қалдықтарды есептеу көп уақыт пен ресурсты талап ететін. Қазіргі таңда бұл жұмыстардың көпшілігі бағдарламалық қамтамасыз ету көмегімен автоматтандырылған.

Мысалы, арнайы бағдарламалар датчиктерден келетін ақпараттарды өңдеп, қоршаған ортаның жағдайын нақты уақыт режимінде көрсетеді. Егер ауадағы зиянды заттардың мөлшері қалыпты деңгейден асып кетсе, жүйе автоматты түрде ескерту хабарламасын жібереді.

Осындай бағдарламаларды әзірлеу үшін Python, Java, C#, JavaScript және басқа да бағдарламалау тілдері қолданылады. Бағдарламашылар экологиялық мәселелерді шешуге арналған веб-сайттар, мобильді қосымшалар және интеллектуалды басқару жүйелерін жасайды.

IoT технологиялары және экологиялық мониторинг

Интернет заттары (Internet of Things – IoT) технологиясы экология саласында кеңінен қолданылуда. IoT құрылғылары қоршаған орта туралы мәліметтерді жинап, оларды серверге жібереді.

Мысалы, орман аумағында орналасқан температура және түтін датчиктері өрттің басталу қаупін анықтай алады. Датчиктерден алынған ақпарат арнайы бағдарламалық жүйеге түседі. Егер қауіпті жағдай анықталса, жүйе автоматты түрде төтенше жағдайлар қызметіне хабарлама жібереді.

Мұндай жобаларды әзірлеуде Arduino, Raspberry Pi, ESP32 микроконтроллерлері және Python бағдарламалау тілі жиі қолданылады. Бағдарламалаудың арқасында табиғи апаттардың алдын алу мүмкіндігі артып келеді.

Жасанды интеллект арқылы экологиялық мәселелерді шешу

Соңғы жылдары жасанды интеллект экология саласындағы маңызды құралдардың біріне айналды. Миллиондаған деректерді талдай алатын интеллектуалды алгоритмдер экологиялық өзгерістерді болжауға мүмкіндік береді.

Мысалы, жасанды интеллект негізіндегі жүйелер:

- ауа сапасын болжайды;
- орман өрттерінің қаупін анықтайды;
- заңсыз ағаш кесуді бақылайды;
- жануарлар миграциясын талдайды;
- климаттық өзгерістердің әсерін есептейді.

Python тіліндегі TensorFlow, PyTorch және Scikit-Learn кітапханалары осындай интеллектуалды жүйелерді құру үшін пайдаланылады. Бұл технологиялар экологиялық шешімдерді қабылдауды жылдамдатып, олардың дәлдігін арттырады.

Қалдықтарды сұрыптайтын бағдарламалық жүйелер

Экологиядағы негізгі мәселелердің бірі – қоқыстарды дұрыс сұрыптамау. Қазіргі уақытта көптеген елдерде жасанды интеллект көмегімен қалдықтарды автоматты түрде ажырататын жүйелер енгізілуде.

Камералар арқылы түсірілген бейнелер компьютерлік көру технологиясымен өңделеді. Бағдарлама пластикті, қағазды, металды немесе әйнекті анықтап, оларды әртүрлі контейнерлерге бағыттайды.

Бұл жүйелерді жасау барысында:

- Python;
- OpenCV;
- Machine Learning;
- Neural Networks технологиялары қолданылады.

Нәтижесінде қайта өңдеуге жарамды материалдардың көлемі артып, қоршаған ортаға түсетін жүктеме азаяды.

Ақылды суару жүйелері және бағдарламалау

Су ресурстарын үнемдеу экологияның маңызды бағыттарының бірі болып табылады. Бағдарламалау негізінде құрылған ақылды суару жүйелері топырақтың ылғалдылығын автоматты түрде бақылап отырады.

Арнайы сенсорлардан алынған мәліметтер микроконтроллер арқылы өңделеді. Егер топырақ құрғақ болса, бағдарлама суару жүйесін іске қосады. Қажетті деңгейге жеткен соң су беру автоматты түрде тоқтатылады.

Мұндай жүйелер:

- суды үнемдейді;
- ауыл шаруашылығының тиімділігін арттырады;
- адам еңбегін азайтады;
- табиғи ресурстарды сақтауға көмектеседі.

Бұл жобаларды жасау кезінде C++, Python және IoT платформалары кеңінен пайдаланылады.

Экологиялық веб-сайттар мен мобильді қосымшалар

Бағдарламалау экологиялық ақпаратты халыққа жеткізуде де маңызды рөл атқарады. Бүгінде көптеген мобильді қосымшалар мен веб-платформалар қоршаған ортаның жағдайы туралы ақпарат береді.

Мысалы:

- ауа сапасын көрсететін сайттар;
- қоқысты сұрыптауды үйрететін қосымшалар;
- ағаш отырғызу акцияларын ұйымдастыратын платформалар;
- көмірқышқыл газының ізін есептейтін бағдарламалар.

Осындай жүйелер HTML, CSS, JavaScript, React, PHP, Laravel және MySQL технологиялары арқылы жасалады.

Экологиялық қосымшалар адамдардың табиғатқа деген жауапкершілігін арттырып, қоғамда экологиялық мәдениетті қалыптастыруға ықпал етеді.

Болашақтағы экологиялық IT-жобалар

Алдағы уақытта бағдарламалау мен жасанды интеллект экология саласында бұрынғыдан да маңызды рөл атқарады. Сарапшылардың пікірінше, болашақта:

- толық автоматтандырылған қалалар;
- интеллектуалды энергия басқару жүйелері;
- автономды қоқыс жинаушы роботтар;
- экологиялық қауіптерді болжайтын AI платформалар;
- көміртек шығарындыларын бақылайтын цифрлық жүйелер кең таралады.

Бұл жобалардың барлығы бағдарламашылардың еңбегі арқылы жүзеге асады. Сондықтан қазіргі жастардың бағдарламалау саласын меңгеруі тек технологиялық дамуға ғана емес, қоршаған ортаны қорғауға да үлкен үлес қоса алады.

Бағдарламалау және автоматтандырылған жүйелер экологиялық мәселелерді шешудің тиімді құралына айналып отыр. Датчиктер, жасанды интеллект, IoT құрылғылары және бағдарламалық қамтамасыз ету қоршаған ортаны бақылауды жеңілдетіп, табиғи ресурстарды тиімді пайдалануға мүмкіндік береді.

Қазіргі таңда бағдарламашылар тек бағдарламалар жазып қана қоймай, экологиялық қауіпсіз болашақты қалыптастыруға да атсалысуда. Сондықтан экология мен бағдарламалаудың үйлесуі – тұрақты дамудың және цифрлық қоғамның маңызды бағыты болып табылады. Болашақта технологиялар мен табиғатты қорғау идеяларының бірлесуі адамзатқа экологиялық таза әрі қауіпсіз әлем құруға мүмкіндік береді.

СҮЙІНДІК АРУЖАН НАҒЫЗБЕКҚЫЗЫ,
КМҚК «ALMATY POLYTECHNIC COLLEGE»

Арнайы пәндер оқытушысы

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ НЕГІЗІНДЕГІ БАҒДАРЛАМАЛЫҚ ШЕШІМДЕРДІ ҚҰРУДАҒЫ ЖАҢА ТӘСІЛДЕР

Қазіргі цифрлық дәуірде жасанды интеллект (ЖИ) тек теориялық ғылыми зерттеу нысаны болудан қалып, нақты өндірістік бағдарламалық жасақтаманың ажырамас бөлігіне айналды. Бағдарламалық шешімдерді әзірлеудің дәстүрлі әдістері белгілі бір ережелер мен алгоритмдерді қатаң түрде жазуға негізделсе, бүгінгі күні ЖИ бұл парадигманы түбегейлі өзгертті. Қазіргі заманғы жүйелер деректерден өздігінен үйренуге, бейімделуге және күрделі аналитикалық шешімдер қабылдауға қабілетті. Бұл мақалада жасанды интеллект негізіндегі бағдарламалық шешімдерді құрудың ең өзекті әрі жаңа тәсілдері қарастырылады.

1. Ірі тілдік модельдер (LLM) және API интеграциясы

Соңғы жылдардағы ең үлкен серпіліс – ірі тілдік модельдердің (Large Language Models) қолжетімді болуы. Бұрын бағдарламашылар табиғи тілді өңдеу (NLP) жүйесін құру үшін нөлден бастап модель оқытып, орасан зор есептеу қуаттарын жұмсайтын. Жаңа тәсіл дайын, алдын ала оқытылған ЖИ модельдерін API (Application Programming Interface) арқылы жүйеге біріктіруге негізделген.

Бұл әдіс әзірлеу процесін айтарлықтай жеделдетеді. Python сияқты икемді тілдерді қолдана отырып, әзірлеушілер бірнеше жол код арқылы күрделі нейрожелілердің мүмкіндіктерін өз қосымшаларына енгізе алады. Бұл тәсіл бағдарламалық шешімдердің архитектурасын жеңілдетіп, басты назарды модельді оқытуға емес, оны пайдаланушының нақты мәселесін шешуге бағыттауға мүмкіндік береді.

2. Модульдік архитектура және Объектіге бағытталған бағдарламалау (ООР)

ЖИ жүйелері өте күрделі әрі ауқымды деректер ағынымен жұмыс істейтіндіктен, кодтың құрылымы мен масштабталуы бірінші орынға шығады. Осы тұста Объектіге бағытталған бағдарламалау (ООР) принциптерін ЖИ жобаларына бейімдеу жаңа сипатқа ие болды.

Кластар мен объектілерді қолдану арқылы ЖИ шешімдерін логикалық модульдерге бөлуге болады. Мысалы, деректерді жинау, оларды тазарту, модельді іске қосу және нәтижені шығару процестері бөлек кластар ретінде капсуляцияланады. Бұл:

- Кодты қайта пайдалануды жеңілдетеді;
- Күрделі машиналық оқыту құбырларын (ML pipelines) басқаруды оңтайландырады;
- Жобаға жаңа мүмкіндіктер қосу процесін қауіпсіз етеді.

Дәл осы тәсіл архитектураның тазалығын сақтай отырып, ЖИ-дің күрделі математикалық модельдерін стандартты бағдарламалық жасақтамамен біріктіруге жол ашады.

3. Шеткі есептеулер (Edge AI) және электроникамен интеграция

Бұрын жасанды интеллект тек бұлтты серверлерде (Cloud) жұмыс істейтін болса, қазіргі жаңа тәсілдердің бірі – Edge AI, яғни шеткі құрылғылардағы жасанды интеллект. Модельдерді кішірейтіп, оңтайландыру (quantization) арқылы оларды тікелей микроконтроллерлерде, датчиктерде және робототехникада іске қосу мүмкін болды.

Бұл тәсіл жүйенің жауап беру уақытын (latency) қысқартып, интернетке тәуелділікті азайтады. Робототехника немесе электронды жабдықтар саласында бағдарламалық шешімдер жазу барысында микросхемалар (мысалы, Arduino немесе Raspberry Pi) мен ЖИ алгоритмдерінің тікелей әрекеттесуі жаңа инновациялық өнімдердің дүниеге келуіне себепші болуда.

4. Жобаға негізделген оқыту (Project-Based Learning) арқылы ЖИ шешімдерін әзірлеу

Жасанды интеллекті бағдарламалық шешімдерге енгізу тек технологиялық процесс емес, сонымен қатар әзірлеушілердің ойлау жүйесін өзгертуді талап ететін құбылыс. Осы ретте, болашақ IT-мамандарын, әсіресе студенттерді дайындауда жобаға негізделген тәсіл (PBL) өте тиімді болып отыр.

Студенттер жалаң синтаксисті жаттап қана қоймай, нақты өмірдегі мәселелерді шешетін толыққанды ЖИ қосымшаларын құру арқылы үйренеді. Тәжірибелік жобалар барысында олар деректер базасымен жұмыс істеді, API біріктіруді және дайын бағдарламаны іске қосуды (deployment) кешенді түрде меңгереді. Бұл әдіснама жаңа буын бағдарламашыларына ЖИ жүйелерінің архитектурасын тереңірек түсінуге көмектеседі.

5. Low-Code және No-Code платформаларының эволюциясы

Тағы бір жаңа бағыт – бағдарламалау тілдерін терең білмей-ақ ЖИ шешімдерін құруға мүмкіндік беретін платформалардың дамуы. Бұл құралдар визуалды интерфейстерді пайдаланып, дайын модульдерден күрделі жүйелерді жинауға мүмкіндік береді. Дегенмен, кәсіби деңгейдегі шешімдер үшін бұл құралдар негізгі кодқа (әсіресе Python сияқты тілдерде жазылған скрипттерге) қосымша ретінде, процестерді автоматтандыру мақсатында жиі қолданылады.

Жасанды интеллект негізіндегі бағдарламалық шешімдерді құру күн санап жетіліп, жаңа деңгейге көтерілуде. Дайын тілдік модельдерді API арқылы интеграциялау, Объектіге бағытталған бағдарламалаудың қатаң логикасын қолдану және Edge AI технологияларын енгізу – бұның барлығы қазіргі бағдарламалаудың жаңа стандартына айналды.

Бұл технологиялық көштен қалмау үшін бағдарламалық жасақтама инженерлері тек алгоритмдерді ғана емес, сонымен қатар жүйелік архитектураны, деректер қауіпсіздігін және ЖИ модельдерінің этикалық аспектілерін

терең түсінуі қажет. Тек осы кешенді тәсілдерді үйлесімді қолдану арқылы ғана қоғамға пайдалы, тұрақты әрі сенімді инновациялық бағдарламалық өнімдерді жасап шығаруға болады.

САУРБЕК УЛЖАН БОЛАТХАНҚЫЗЫ,
Преподаватель специальных дисциплин
КГКП «ALMATY POLYTECHNIC COLLEGE»

ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ КАК НОВЫЙ ВТОРОЙ МОЗГ: ПОЧЕМУ ОН МЕНЯЕТ УЧЕБУ, РАБОТУ И ТВОРЧЕСТВО

Искусственный интеллект часто представляют как что-то далекое: огромные серверы, сложные формулы, роботы из фильмов и ученые в лабораториях. Но в реальности он уже стал частью обычной жизни. Мы сталкиваемся с ним, когда телефон исправляет ошибку в сообщении, навигатор выбирает маршрут, музыкальный сервис советует песню, а поисковая система понимает вопрос, заданный обычными словами. Самое интересное в искусственном интеллекте не то, что он похож на человека, а то, что он постепенно становится продолжением человеческих возможностей. Его можно представить как новый «второй мозг»: не вместо нашего мышления, а рядом с ним.

Чтобы понять, почему вокруг искусственного интеллекта столько разговоров, важно разобраться в простой идее. Обычная компьютерная программа выполняет инструкции, которые ей заранее прописали. Искусственный интеллект устроен иначе: он учится на данных и находит закономерности. Например, если показать системе тысячи фотографий кошек и собак, она постепенно научится отличать одно животное от другого. Если дать ей много текстов, она начнет предсказывать, какие слова обычно идут рядом и как строится связная речь. Поэтому современные нейросети могут писать тексты, помогать с кодом, создавать изображения, пересказывать длинные документы и отвечать на вопросы.

Главное изменение последних лет связано с тем, что искусственный интеллект перестал быть инструментом только для специалистов. Раньше с ним работали программисты, инженеры, исследователи данных. Теперь человек может просто открыть приложение, написать вопрос на обычном языке и получить результат. Это похоже на переход от сложной машины с сотней рычагов к понятному разговору. Не нужно знать устройство двигателя, чтобы доехать до нужного места. Так же и с ИИ: не обязательно понимать все математические детали, чтобы попросить его объяснить тему, придумать план, найти ошибку в тексте или помочь с идеей.

В учебе искусственный интеллект особенно заметен. Он может объяснить сложную тему другими словами, привести пример, составить план сочинения, помочь повторить материал перед контрольной. Для ученика это похоже на терпеливого репетитора, который не устает отвечать на вопросы. Если человек не понял тему с первого раза, ИИ может объяснить ее проще, затем через аналогию, потом через задачу. Это удобно, потому что обучение становится более индивидуальным. Один ученик быстро понимает формулы, но путается в тексте, другой наоборот. Искусственный интеллект способен подстроиться под стиль вопроса и темп человека.

Но здесь есть важная граница. ИИ может помочь учиться, но не должен учиться вместо человека. Если просто копировать готовые ответы, мозг не тренируется. Это похоже на спортзал: тренер может показать упражнение, подсказать технику, объяснить ошибку, но мышцы растут только у того, кто сам выполняет работу. Поэтому лучший способ использовать искусственный интеллект в учебе — не просить его «сделай за меня», а просить «объясни», «проверь», «подскажи, где ошибка», «дай пример», «задай вопросы по теме». Тогда ИИ становится не шпаргалкой, а инструментом развития.

В работе искусственный интеллект тоже меняет привычные процессы. Он помогает быстро разбирать большие объемы информации, готовить черновики писем, составлять инструкции, анализировать отзывы клиентов, переводить тексты и искать идеи. Особенно полезен он там, где много повторяющихся задач. Например, менеджер может сэкономить время на подготовке отчета, юрист — быстро найти похожие формулировки в документах, дизайнер — собрать первые варианты концепции, программист — проверить код и найти возможную ошибку. Человек при этом не исчезает из процесса, потому что окончательное решение все равно требует опыта, ответственности и понимания ситуации.

Можно сказать, что искусственный интеллект меняет не только профессии, но и саму ценность человеческих навыков. Раньше важнее было запомнить как можно больше информации. Сейчас информация стала доступной, а особенно важными становятся другие качества: умение задавать точные вопросы, проверять ответы, соединять разные идеи, понимать контекст и принимать решения. Тот, кто умеет грамотно пользоваться ИИ, получает преимущество. Но это преимущество не в том, что он «кнопку нажал», а в том, что он лучше организовал мыслительный процесс.

В творчестве искусственный интеллект вызывает больше всего споров. Одни считают его угрозой для художников, писателей и музыкантов, другие видят в нем новый инструмент. На самом деле творческий процесс всегда менялся вместе с технологиями. Фотоаппарат не уничтожил живопись, синтезаторы не уничтожили музыку, монтажные программы не уничтожили кино. Они изменили способы выражения. Искусственный интеллект может предложить сюжет, подобрать стиль, создать черновой образ, помочь с рифмой или придумать необычную идею. Но настоящее творчество начинается там, где человек выбирает, зачем это нужно, какой смысл он вкладывает и какую эмоцию хочет передать.

Особенность ИИ в том, что он часто работает как зеркало. Он отражает то, что человек у него просит. Если задать скучный и общий запрос, получится скучный и общий ответ. Если описать задачу точно, добавить ограничения, настроение, цель, аудиторию, примеры, результат будет намного лучше. Поэтому искусственный

интеллект учит нас формулировать мысли. Иногда человек начинает писать запрос и сам понимает, чего он на самом деле хочет. В этом смысле ИИ становится не просто генератором текста, а партнером для размышления.

Однако у этого «второго мозга» есть слабые стороны. Искусственный интеллект может ошибаться, уверенно выдавать неточную информацию, путать факты, придумывать детали. Он не обладает человеческим жизненным опытом и не понимает мир так, как понимает его человек. Он работает с вероятностями и закономерностями, а не с истиной в человеческом смысле. Поэтому к ответам ИИ нужно относиться спокойно и критически. Его полезно использовать как помощника, но опасно превращать в единственный источник правды.

Еще одна проблема — зависимость от готовых подсказок. Если человек постоянно просит ИИ думать за него, он может потерять навык самостоятельного поиска решения. Это особенно важно для школьников и студентов. Нужно учиться пользоваться искусственным интеллектом так, чтобы он усиливал мышление, а не заменял его. Хорошая привычка — сначала попробовать самому, потом попросить ИИ проверить или улучшить. Тогда сохраняется главное: человек остается автором своей работы.

Будущее искусственного интеллекта, скорее всего, будет не в том, что машины полностью заменят людей, а в том, что почти в каждой сфере появится новый уровень сотрудничества. Врач сможет быстрее анализировать данные, но решение о лечении должно оставаться ответственным и человеческим. Учитель сможет получать помощь в подготовке материалов, но живой контакт с учеником не исчезнет. Предприниматель сможет быстрее проверять идеи, но риск и стратегия останутся за ним. Искусственный интеллект станет обычным инструментом, как интернет, смартфон или калькулятор, только более гибким и разговорным.

Именно поэтому сегодня важно не бояться ИИ и не поклоняться ему. Гораздо разумнее учиться с ним работать. Нужно понимать его возможности, ограничения и правила безопасного использования. Искусственный интеллект может ускорить поиск, облегчить рутину, помочь увидеть новые варианты и сделать знания доступнее. Но направление задает человек. Если у человека нет цели, ИИ создаст поток красивых, но пустых слов. Если цель есть, он может стать мощным усилителем.

Искусственный интеллект как «второй мозг» — это не магия и не замена личности. Это инструмент, который показывает, насколько важным остается человеческое мышление. Чем умнее становятся машины, тем ценнее становятся вопросы, вкус, ответственность, воображение и способность отличать важное от лишнего. Возможно, главная перемена эпохи ИИ заключается не в том, что компьютеры научились отвечать. Главная перемена в том, что людям теперь нужно учиться спрашивать, проверять и думать еще лучше.

СЕЙТКАЗИЕВА ЖАНЕЛЬ НУРБОЛАТКЫЗЫ,

Преподаватель специальных дисциплин
ГККП «ALMATY POLYTECHNIC COLLEGE»

ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ: ВОЗМОЖНОСТИ, РАЗВИТИЕ И ПРИМЕНЕНИЕ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ

В XXI веке искусственный интеллект стал одной из самых быстроразвивающихся технологий. Сегодня ИИ активно используется в образовании, медицине, бизнесе, промышленности и повседневной жизни. Многие устройства и программы, которыми пользуются люди каждый день, уже работают на основе технологий искусственного интеллекта. Голосовые помощники, системы рекомендаций в социальных сетях, онлайн-переводчики и даже автомобили с автоматическим управлением — всё это примеры применения ИИ.

Актуальность темы искусственного интеллекта связана с тем, что современные технологии значительно упрощают жизнь человека, помогают автоматизировать процессы и повышают эффективность работы в различных сферах. Вместе с этим развитие ИИ вызывает множество вопросов, связанных с безопасностью, влиянием на рынок труда и этическими аспектами использования технологий.

Понятие искусственного интеллекта

Искусственный интеллект — это область информатики, занимающаяся созданием систем и программ, способных выполнять задачи, которые обычно требуют человеческого интеллекта. К таким задачам относятся анализ информации, обучение, распознавание речи, принятие решений и решение сложных проблем.

Основная цель ИИ заключается в создании технологий, которые могут самостоятельно обучаться и адаптироваться к новым условиям. В отличие от обычных программ, работающих по заранее заданному алгоритму, системы искусственного интеллекта способны анализировать большие объёмы данных и делать выводы на основе полученной информации.

Существует несколько видов искусственного интеллекта:

1. **Слабый ИИ** — используется для выполнения одной конкретной задачи. Например, голосовые помощники или системы рекомендаций фильмов.
2. **Сильный ИИ** — гипотетическая система, которая сможет мыслить и принимать решения на уровне человека.
3. **Супер-интеллект** — предполагаемый уровень развития ИИ, при котором интеллект машины превзойдёт человеческий.

На сегодняшний день активно используется именно слабый искусственный интеллект, так как создание полноценного сильного ИИ остаётся сложной задачей.

История развития искусственного интеллекта

Идея создания умных машин появилась ещё в древности, однако как научное направление искусственный интеллект начал развиваться в середине XX века. В 1956 году американский учёный Джон Маккарти впервые предложил термин «искусственный интеллект». С этого момента начались активные исследования в данной области.

В первые годы учёные создавали программы, способные решать математические задачи и играть в шахматы. Однако возможности компьютеров того времени были ограничены, поэтому развитие ИИ происходило медленно. Существенный прогресс начался в XXI веке благодаря развитию вычислительной техники, появлению мощных компьютеров и увеличению объёмов данных. Современные технологии машинного обучения и нейронных сетей позволили создавать системы, способные распознавать изображения, понимать речь и даже генерировать тексты. Сегодня крупнейшие технологические компании активно инвестируют в развитие искусственного интеллекта, поскольку ИИ становится важной частью цифровой экономики.

Применение искусственного интеллекта

Искусственный интеллект используется практически во всех сферах деятельности человека.

ИИ в образовании

В образовательной сфере ИИ помогает автоматизировать обучение и делать его более индивидуальным. Современные платформы способны анализировать успеваемость студентов, подбирать задания в зависимости от уровня знаний и помогать преподавателям проверять работы.

Также ИИ используется для создания виртуальных помощников, онлайн-курсов и интерактивных систем обучения. Благодаря этому процесс получения знаний становится более доступным и удобным.

ИИ в медицине

В медицине искусственный интеллект помогает врачам диагностировать заболевания, анализировать медицинские изображения и прогнозировать развитие болезней. Например, современные системы способны обнаруживать признаки заболеваний на ранних стадиях с высокой точностью.

Кроме того, ИИ применяется при разработке новых лекарств, управлении медицинскими данными и проведении операций с использованием роботизированных систем.

ИИ в бизнесе

Компании используют искусственный интеллект для анализа данных, автоматизации работы и повышения качества обслуживания клиентов. Чат-боты помогают отвечать на вопросы пользователей, а системы аналитики прогнозируют спрос на товары и услуги.

ИИ также активно применяется в банковской сфере для обнаружения мошеннических операций и оценки кредитных рисков.

ИИ в повседневной жизни

Многие люди ежедневно используют технологии искусственного интеллекта, даже не замечая этого. Навигаторы строят оптимальные маршруты, социальные сети предлагают интересный контент, а онлайн-магазины рекомендуют товары на основе предпочтений пользователей.

Голосовые помощники помогают управлять устройствами, искать информацию и выполнять различные задачи с помощью голосовых команд.

Преимущества и недостатки искусственного интеллекта

Использование ИИ имеет множество преимуществ. Во-первых, искусственный интеллект способен быстро обрабатывать большие объёмы информации. Во-вторых, он помогает автоматизировать рутинную работу и снижать вероятность ошибок. Кроме того, ИИ повышает производительность труда и способствует развитию новых технологий.

Однако существуют и недостатки. Одной из главных проблем является возможное сокращение рабочих мест из-за автоматизации процессов. Также важными остаются вопросы безопасности данных и контроля над интеллектуальными системами.

Некоторые специалисты считают, что чрезмерная зависимость от технологий может привести к снижению роли человека в различных сферах деятельности. Поэтому развитие ИИ должно сопровождаться соблюдением этических норм и правил безопасности.

Будущее искусственного интеллекта

Эксперты считают, что в ближайшие годы искусственный интеллект будет развиваться ещё быстрее. Ожидается появление новых интеллектуальных систем, которые смогут выполнять более сложные задачи и взаимодействовать с человеком на высоком уровне.

ИИ будет активно использоваться в умных городах, автономном транспорте, науке и промышленности. Большое внимание уделяется развитию этического и безопасного искусственного интеллекта, который будет приносить пользу обществу.

В будущем искусственный интеллект может стать неотъемлемой частью практически всех сфер человеческой деятельности. Однако вместе с развитием технологий важно сохранять баланс между автоматизацией и ролью человека в обществе.

Искусственный интеллект является одной из важнейших технологий современности. Он оказывает большое влияние на развитие общества, экономики и науки. Благодаря своим возможностям ИИ помогает решать сложные задачи, автоматизировать процессы и улучшать качество жизни людей.

Несмотря на существующие риски и проблемы, искусственный интеллект открывает большие перспективы для будущего. Правильное и ответственное использование ИИ позволит обществу эффективно применять современные технологии во благо человека.

ОРЫСХАНҰЛЫ БЕКБОЛАТ,

Қоянды мектеп-лицейі тарих пәнінің мұғалімі, магистр

**АЛАШ ЗИЯЛЫЛАРЫ ЖӘНЕ АРХИВ ҚҰЖАТТАРЫНА АЙНАЛҒАН
АЛҒАШҚЫ ОҚУЛЫҚТАР**

XIX ғасырдың аяғы мен XX ғасырдың басында Ресей империясының отаршыл саясаты Қазақ халқының тәуелсіз мемлекет құру идеясын орындалмас қиялға айналдыруға бар күш-жігерін жұмсады. Елбасымыз Н. Ә. Назарбаев «Тарих толқынында» атты еңбегінде: «Сырым Датов, Кенесары Қасымов және басқалар бастаған көтерілістер қазақтың ұлттық рухын орнықтыруға, ортақ жау - Ресей патшалығына қарсы күресте қазақтардың барлық күшін біріктіруге талпынған әрекеттер еді», - деп көрсетуі тарихи ақиқатқа негізделген[1]. XX ғасырдың басы қазақ тарихындағы күрделі кезеңдердің бірі. Бұл кезең көне Түрік дәуіріндегі «мәңгі ел», Алтын Орда, Қазақ хандығы дәуірінен кейінгі ұлттық сананың көтерілген кезеңі болды.

Отарлау саясаты жазалау шараларынан бастап, түрлі құйтұрқы заңдар арқылы қазақтардың құқықтары мен бостандықтарын шектейтін іс-әрекеттерге дейін барып, ұлттық мемлекеттілік институтының кез келген көрінісін жоюға тырысты.

Патшалық Ресей қазақтың кең жазира даласын мемлекет меншігі деп жариялап, «пайдаланылмайтын бос жер» деген желеумен озбырлықпен тартып алып, қоныс аударушыларға бөліп беру орын алды. Әлеуметтік-саяси жағынан алғанда, бұл кезең патшалық Ресей империясының қазақ даласындағы отарлау саясатының күшеюімен ерекшеленді. Кез келген әрекет өзінің қарсы әрекетін туғазатын табиғат заңдылығы бұл жерде де өзінің айнымастығын дәлелдеді. Отарлау саясаты өрістеген сайын, қазақ халқының ұлт азаттық күресі, ұлттық мемлекеттілік құру идеясы да құрыштай шыңдалып, дами берді. Самодержавиеге, отаршылдыққа, жергілікті шенеуніктердің озбырлығына қарсы халық наразылығы өршіді. Осылайша, қазақтардың жаңаша саяси санасы қалыптаса бастады. Қазақстандағы ұлт-азаттық қозғалысы дін тазалығын, тіл тазалығын қорғаудан, оқу-ағарту, ұлттық салт-дәстүрлерді қолдаудан басталып, біртіндеп жер дауы, ел дауына ұласты[2]. Яғни, академик М. Қозыбаев көрсеткендей, «Алаштың ұлт азаттық қозғалысы идеологиясының өзегі – отаршылдық наразылық, отаршылдыққа қарсы ұлтшылдық. Олар заңмен шектелген праволық қоғам, конституцияда анықталған кейбір саяси бостандықтар, ғылым мен мәдени даму көлемінде күресіп бақты»[3].

Біздің қарастырғалы отырған тақырыбымыз басында атап өткен хронологиялық ауқымда болмақ. Алаштың зиялы қауымы қазақ халқының қамын ойлап, елді өркениет көшінен қалдырмау жолдарын іздеді. Оның бірден-бір жолы ғылым-білім мен мәдениетті игеру екендігін халыққа насихаттаған зиялылардың алдыңғы қатарында Алаш зиялылары жүрді. Олар жан-жақты қоғамдық-саяси қызметтер атқара отырып, әмбебап маман ретінде де елге танылды. Оқу-ағарту мен ғылыми-зерттеуді, қазақ тілінде тұңғыш газет-журнал шығару мен әдеби шығармашылықты қатар алып жүрді. Бұл XX ғасырдың басындағы қазақ даласында саяси ғана емес рухани белсенділіктің қызған тұсы еді.

Алаш қозғалысының тарихы мен мақсат-мұратын терең зерттеген ғалым М. Қойгелді былай деп жазады: «Алаш қозғалысының басты мақсаты – қазақ еліне өзін-өзі басқару мүмкіндігін беретін мемлекеттік жүйе құру, яғни оның ұлттық мемлекеттікке құқы бар екендігін метрополияға мойындату, ал түбінде дербес мемлекеттікке қол жеткізу, қазақ жеріне ішкі Ресейден қоныс аударушылар толқынын тоқтату, әлемдік озық тәжірибеге сүйене отырып қазақ қоғамын жаңа өмір сұранысына сай өзгерту (модернизация), демократиялық принциптерді қадір тұтумен бір мезгілде, әсіресе, білім мен ұлттық мәдениеттің өркен жаюына жол ашу болды» [4]. *Иә Алаш зиялылары білім мен ұлттық мәдениеттің өркен жаюына жол ашатын бірден бір жол оқытуды ұйымдастыру мен оқулықтар жазу екенін түсінді һәм сол жолда аянбай еңбек етті.*

Қазақ зиялыларының 20-шы жылдардағы оқу-ағарту саласындағы қызметі қым-қиғаш тартыс, «идеялық күрес» жағдайында өтті. Кеңес өкіметінің алғашқы жылдарында алаш қозғалысының зиялылары басымдылық жағдайда болғаны белгілі[5]. Ол туралы алаш қозғалысын зерттеушілердің бірі Хасен Оралтай Түркияда жарық көрген «Алаш-Түркістан түркілерінің ұлт-азаттық ұраны» атты еңбегінде: «Алашшылар, яғни, қазақ түріктерінен шыққан ұлтшыл азаматтар, өлкедегі маңызды қызмет орындарын өз қолдарына алып, ұлттық мақсаттары – түрік елінің тәуелсіздігі жолында адам шамасынан асатын күш-қайрат жұмсады. Мәселен, 1920 жылы қазан айында Орынборда өткен ҚазКСР кеңестерінің құрылтайына қатынасқан 700 делегаттың көбі Алаш көсемдері Әлихан Бөкейханұлы мен Ахмет Байтұрсынұлының жақтастары болды» [6], – деп жазады. Бірақ, билік большевиктер партиясы мен оның құрған өкіметі – пролетариат диктатурасының қолында еді. Мұндай жағдайда ұлт зиялыларының алдымен ден қойып, қызмет еткен саласы – оқу-ағарту ісі болды. Олар бұл бағытта жаңа оқулықтар, оқу құралдарын дайындауды, саяси және көркем әдебиеттерді басып шығару істерін қолға алды. Мәселен, Қазақстанның мемлекеттік баспасы жанынан Қазақстан Орталық Атқару Комитетінің шешімімен, 1920 жылы желтоқсанда құрылған оқулықтар мен саяси және көркем әдебиеттер шығару редакциялық алқасына А. Байтұрсынұлов, Ә. Бөкейханов, Хайретдин Болғанбаев, Жүсіпбек Аймауытов сияқты Алаш қайраткерлері мен Смағұл Сәдуақасов кірген[7]. Оқу-ағарту және ғылыми жұмыстардың ұйымдастырушысы болған алғашқы ғылыми мекеме – 1921 жылы халық ағарту комиссариатының жанынан құрылған Академиялық Орталық болды. Қазақ АССР-інде құрылған мұндай орталықтың жетекшісі А. Байтұрсынұлов болса, Түркістан АССР-інің Академиялық орталығын Х. Досмұхамедов басқарды. Осы орталықтың тапсыруымен қазақ зиялылары мектептер және басқа оқу орындары үшін оқулықтар мен оқу құралдарын жазып шықты. Мәселен, А. Байтұрсынұловтың өзі бірнеше рет басылып шыққан «Тіл құралының» авторы болды, М. Жұмабаев «Педагогика», Ж. Аймауытов «Психология», Қ. Сәтбаев «Алгебра», Х. Досмұхамедов «Табиғаттану», «Зоология» М. Дулатов «Арифметика» т. б. оқулықтарын жазған.

Қалай болғанда да, 20-шы жылдары ұлттық интеллигенция оқу-ағарту ісінде, әдебиет пен ғылымда шешуші рөл атқарғаны анық. Бір ғана мысал, 1922 жылы Орынборда ашылған қазақтың халық ағарту институтында сол кездегі ұлттың білімді азаматтары Ахмет Байтұрсынұв, Міржақып Дулатов, Жүсіпбек Аймауытов, Елдес Омаров, Телжан Шонанов, Молдағали Жолдыбаев, Жұмабай Оразалин және басқалары сабақ берген. Қарт жазушы Ғалым Ахмедов осы институт туралы: «Ахаң әдебиет теориясынан, Мұхтар (Мурзин) математикадан, Елдес физикадан, Міржақып жағрафиядан, Жүсіпбек педагогикадан, Телжан мен Жұмабай қазақ тілінен, Молдағали саяси сабақтан лекция оқыды. Сонда, Елдес физика, Міржақып есеп оқулықтарын жазды. Москвада шығып тұрған «Жизнь национальностей» журналының 1923 жылғы екінші нөмірінде 1922 жылы Орынборда Мағжанның «Педагогика» оқулығы басылып шыққаны туралы хабар бар», – деп жазады[5].

Осы орайда Қ. Кемеңгерұлы өзінің мақаласында қазақ ағартушыларымен алаш зиялыларының оқулық жазу тарихнамасына тоқтала келіп: «Алаш қозғалысының қазақ ұлтын оятып, ағарту мақсатында істеген жемісінің ішінде ұлт білімпаздарының жазған оқулықтары мен оқу құралдарын ерекше атағанымыз маңызды. Қай заманда болса да, ұлттың рухани оянуы сауат ашуда, оқу-білімде екенін жақсы түсінген Алаш көсемдері мен білімпаздары күрделі тарихи кезеңде оқу-ағарту бағытындағы еңбектерді насихаттауды, аударуды, кейін өздері де оқулықты жазып даярлауды мақсатты қолға алды» [8] - деп орынды сипаттайды.

Алаш және оқулықтар тақырыбы жеке алаштанушы ғалымдардың, тілші мамандардың мақала, зерттеулерінде, алаш бағытындағы энциклопедиялық жинақтарда, анықтамалықтарда қарастырылды.

ҚАЗАКСР Республикасының Халық ағарту комиссары А. Байтұрсынұлының төрағалығымен 1921 жылдың 31 қаңтарында Орынбор қаласында зиялы қазақ азаматтарының мәжілісі өтті. Жиында қаралған басты мәселе 1-ші һәм 2-ші буын мектептер үшін оқулық даярлау ісі болды. Мәжіліске Ахмет Байтұрсынұлы, Елдес Омарұлы, Хайретдин Болғанбайұлы, Смағұл Садуақасұлы, Файзолла Ғалымжанұлы, Бидахмет Сәрсенұлы, Жүсіпбек Аймауытұлы, Садуақас Сейдоллаұлы, Әлихан Бөкейханұлы, Сабыр Айтқожаұлы және басқа азаматтар қатысады («Ақ жол» - көп томдық, – Алматы: Оңтүстік Қазақстан облыстық саяси қуғын-сүргін құрбандары мұражайы, 2011, 170-172 бб.). Қорытындысында белгілі пәндер бойынша төменде көрсетілген азаматтар шұғыл арада оқулық даярлауға тартылуы көрсетіледі: Арифметика – М. Тұрғанбайұлы (т) , Геометрия – Б. Сәрсенұлы (т) , Естествознание – Е. Омарұлы, Қ. Кемеңгерұлы (т) , Физика – Ғалымжанұлы, География – Ә. Бөкейхан, Қазақ-қырғыз тарихы – М. Жұмабайұлы (т) , Жалпы тарих – Х. Болғанбай, Мектепте гигиена – Ж. Тілеулин, Алгебра (бастауыш) – Е. Омарұлы, Педагогика – М. Жұмабайұлы, Дидактика – Ж. Аймауытұлы, Хрестоматия – С. Сейфуллин, Ж. Аймауытұлы - Қазақ тілінің ахуалы – А. Байтұрсынұлы, Теория словестности – М. Жұмабайұлы (т) . Бұл арада (т) деп берілгені – тәржіма арқылы әзірленетін оқулықтар.

Тарихи деректе қазақ зиялылары оқу құралдарын жазып, тәржімалап июньнің 1-не шейін бітіру керектігі, кітаптардың келер оқу жылының басына шейін даяр болып тұруы, оны дайындайтын азаматтар айына екі рет жиналып, жұмыстарының мән-жайын баяндап отыру қажеттігі туралы А. Байтұрсынұлы қол қойған шешім бар.

Мектепке оқу құралын жазу, оқулық ісін ұйымдастыру сынды игі істің бастауында ұлт ұстазы, алаштың рухани көсемі А. Байтұрсынұлы (1872-1937) болды. Ол ұлттық қоғамдық-гуманитарлық ғылымдардың, соның ішінде тіл білімі, әдебиеттану, түркітану салаларының негізін қалап, болашақ қазақ ғылымының дамуына өлшеусіз үлкен үлес қосты. Ғылыми-әдістемелік еңбектерімен қазақ арасында оқу-ағарту жұмысын жүргізіп, шәкірт тәрбиелеген А. Байтұрсынұлы ұзақ уақыт бойы тоталитарлық жүйенің жазықсыз құрбаны болып келді.

Қазақ тіл білімі тарихында жазылған тұңғыш ғылыми және оқу-әдістемелік еңбек саналатын А. Байтұрсынұлының «Тіл – құрал» (қазақ тілінің сарфы) атты кітапшасы Орынбор қаласынан 1914 жылы жарық көрді.

Күрделі тарихи кезеңде оқулық даярлау ісіне Ә. Бөкейхан (астрономия, дүние құрылысы, ауыл шаруашылығы) , А. Байтұрсынұлы (тіл білімі, әдебиеттану) , М. Дулатұлы (есеп құралы) , Ж. Аймауытұлы (психология) , Х. Досмұхамедұлы (табиғаттану, биология, жануарлар әлемі) , Ә. Ермекұлы (математика) , Е. Омарұлы (тіл білімі, есеп құралы, әдістеме, физика) , М. Жолдыбайұлы (тіл білімі) , С. Қожажанұлы (математика) , М. Жұмабайұлы (педагогика) , Ж. Күдеріұлы (тарих, ботаника, ауыл шаруашылығы) , Т. Шонанұлы (тарих) , Қ. Кемеңгерұлы (тарих, тіл білімі, ауыл шаруашылығы, химия) , М. Әуезұлы (әдебиет, жер жаратылысы) , А. Байтасұлы (жануарлар әлемі) , М. Есболұлы (мәдениет) , Ж. Тілеулин (медицина) , Б. Сәрсенұлы (физика) , Х. Болғанбайұлы (тарих) , С. Садуақасұлы (тарих, әдебиет) т. б. қазақ оқығандары жұмылдырылды.

Алаш оқымыстылары саяси күрес ішінде болып, алғашқы ұлт басылымдарын, руханият орындарын ұйымдастыра жүріп қоғамдық-гуманитарлық, дүниаяу пәндер бойынша оқулықтар мен оқу-әдістемелік еңбектерді жазып қалдырды. Қуғын-сүргінге ұшырап, еңбегі мен есімі ондаған жылдарға мансұқталса да, аса қымбат еңбектері қазақ ғылымының іргетасын қалады. Сол арқылы отандық әдістеме, педагогика, жалпы көптеген ғылым салалары бойынша ұлт тілінде алғашқы термин үлгілерін тудырып, қазақ тілі ғылым тілі бола алатынын дәлелдеді. Егер алаш дәуіріне дейін қазақ тілі ауызекі сөйлеу және әдеби тіл ретінде ғана қызмет атқарып келсе, ендігі кезекте ол баспасөз тілі, ресми құжат тілі және ғылым тілі болып қалыптасты. Қазақ тілінде ғылыми еңбек, оқу құралы жазылып, оның функционалдық қызмет көрсету аясы кеңейді.

Осы орайда Алаштанушы ғалым Дихан Қамзабекұлының «... бүгінгі рухани жаңғыру шараларын іске асырғанда «велосипед ойлап табудың қажеті жоқ». ... қазіргі жаңғырудың күретамыры - оқулық жазу, классикалық оқулықтарды аудару мәселесі бар. Бұл да - Алаш зиялыларының жүріп өткен жолы» [10] - деп айтқаны көп жайды аңғартады.

Алаш зиялылары және олар жазған алғашқы оқулықтар тек архив құжаттары ретінде қалып қоймай ұлт руханиятына қосылса һәм жастар қажетіне жараса жақсы игілікті іс болар. Бұлар ең алғашқы төл оқулықтар еді. Ұлттық дүниетанымда Һәм болмыста жазылған осы оқу құралдары заман өтседе өз өзектілігін жойған жоқ.

Темірдей тәртіптің цензурасына төтеп берген қарақшы мінезді туындылар тәуелсіздік танында ұлықтауға, насихаттауға әбден лайық. Жасай берсің Алаш рухы!!

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Назарбаев Н. Тарих толқынында. - Алматы: Атамұра, 1999. – 296-б.
2. Балкеев А. Алаш қайраткерлерінің егемендік туралы идеяларының маңызы: ретроспективті саясаттанулық талдау. // Тарихи-этнологиялық «Алаш» журналы, 2005 ж. №86, - 80-82-бб.
3. Қозыбаев М. Ақтаңдақтар ақиқаты. –Алматы, 1992. – 18-б.
4. Алаш қозғалысы. Құжаттар мен материалдар жинағы. – Алматы: «Алаш», 2004. – Т.1. – 552 бет.
5. Ақанов Ә. АлашОРДА қайраткерлерінің ұлттық руханиятқа тигізген әсері. // Ақиқат, 14.11.2013.
6. Оралтай Х. Алаш-Түркістан түріктерінің ұлт-азаттық ұраны (қазақша аудармасы) //Азат, 1991. № 9 (1-15 маусым) .
7. Нұрпейіс К. Қазақ интеллигенциясының әкімшіл-әміршіл жүйеге ғылым мен мәдениет саласындағы қарсылығы, 29-б.
8. Кеменгер Қ. Алаш және алғашқы оқулықтар. //Қамшы.
9. Доскеева К. А. , Ахатаева К. Б. Алаш зиялыларының көп салалы қызметінің бір қыры. // edu. e-history. kz №2 (06)
10. Қамзабекұлы Д. Бүгінгі жаңғыру – Алаш зиялыларының жүріп өткен жолы. // <http://www.inform.kz/kz/dihan-kamzabekuly-bugingi-zhangyru-alash-ziyalylarynyn-zhurip-otken-zholy>

ГҮЛЖАХАН ЯБЕКҚЫЗЫ,

Жоғары санаттағы дәрігер-ұйымдастырушы.

Жазушы. Ұлағатты ұстаздың кенже қызы

ҰЛАҒАТТЫ ҰСТАЗ – ҰРПАҚҚА ҮЛГІ

Ябек Есенбеков (1916 -1985) – ұлағатты ұстаз, оқу-ағарту ісінің үздігі, мыңдаған шәкірт тәрбиелеп, Қазақ елінің өркендеуіне өз үлесін қосқан, озық ойлы, өз заманының бетке ұстар азаматы болған танымал тұлға. Ол ұрпақ тәрбиесін ең маңызды мәселе деп санады. 1947 жылдан өз ауылына мектеп салу мақсатын жүзеге асыру үшін көп еңбектенді. Ол кездері бұл оңай шаруа болмағаны анық, өзінің табандылығы мен қайсарлығының арқасында сол мақсатын жүзеге асырды. Ұлағатты ұстаздың оқу-ағарту саласына сіңірген еңбегі ескеріліп, Қазақстан Республикасы Үкіметінің 21 сәуір 1997 жылғы № 594 қаулысымен өзі алғашқы кірпішін қалаған Түркістан облысы, Жетісай ауданындағы “Бірінші мамыр” орта мектебіне “Ябек Есенбеков” есімі берілді.

Әкем Ябек тарихымыздың күрделі бір кезеңінде өмір сүрді. Кеңес үкіметінің өктем саясаты кезінде оңай болмағаны белгілі. Сол қиындыққа мойымай ағарту саласын дамытуда беріле еңбек етті. Еліне, халқына адал қызмет етуді өзіне парыз санады. Қазақ халқы ежелден елге қалтқысыз қызмет еткен беделді кісілерін “Ел Адамы” атаған. Әкем осындай беделді адамдардың қатарында. Сондай-ақ, ұстаз деген қасиетті сөздің ауқымын кеңейтіп абыройын асырған асқақ тұлға, асыл азамат болды. Еліміздің Қызылқұм аймағын игеруге, гүлдендіруге белсене қатысқаны үшін кезінде «Қызылқұм қыраны» деген атақ алды. Әкем халықтың қамын ойлаған айналасына шуақ шашып жүретін нұр дидарлы жан еді. Әсіресе, көмекке зәру жандарға, жетім-жесір мен тәрбиесі қиын балаларға келгенде көмегін аямайтын. Сондықтан көпшіліктің әкеме деген құрметі зор, ізгілікті істері мен биік тұлғасын, адами қасиеттерін кейінгі ұрпаққа үлгі етіп айтып отырады. Мен тек бір мысал келтіре кетейін, жиырмасыншы ғасырдың алпысыншы жылдары қиын кезең болғаны белгілі, бір уыс бидай үшін сотталып кеткендер болды. Түрмеден енді босап келген бір ағайынға көмектесіп, әкем оның жұрт қатарына қосылуына ықпал етті. Сол бейбақты отбасылы ету үшін ұятты қойып елден жылу жинады. Оған кішігірім үй алып берді, үйлендірді. Сол кісі көп балалы әке атанып келіншегі екеуі әкеме алғысын айтып өтті. Әкем бөліп-жармай адамдардың бәріне бірдей қарады. Әкем жайындағы толық мәліметті «ЯБЕК» және «Ғибратты ғұмыр» деген кітаптардан оқуға болады. Алғашқысы 2016 жылы әкеміздің жүз жылдығына орай “ЯБЕК” деген атпен Астана қаласындағы “Фолиант” баспасынан шықты. Кітапқа қарапайым жұмысшыдан бастап, әкім, ғалым, профессор, парламент депутаттары мен елімізге танымал қоғам қайраткерлері өз ниеттерін білдіріп естеліктерін жазды. Абыз ағалардың кейбірімен жеке кездесудің де сәті түсті. Әкеме деген жұрттың ынты-ықпалының ерекше екенін байқадым. Бұл кітап бір әулеттің ғана емес, жалпы сол замандағы ауыл жұртының бір ғасырға жуық кезеңдегі тұрмыс-тіршілігін баяндайтын туынды болды деп есептеймін, көптің көңілінен шыққан бұл кітаптың электрондық нұсқасын интернет желісіндегі Kazneb.kz сайтынан көруге болады. «Ғибратты ғұмыр» алғашқы кітаптың толықтырылған нұсқасы, форматы өзгешелеу, әрі көбірек суреттермен көркемделді.

Әкем ғажайып интеллектуал адам еді. Кітапты көп оқитын, біздерді де әдеби кітап оқуға баулыды. Содан менің жеке кітапханамда екі мыңнан астам кітап жиналған болатын. 2020 жылғы игі істерімнің бірі жеке кітапханамнан мыңнан астам кітапты Ябек Есенбеков атындағы №59 жалпы орта мектебінің

кітапханасына табыстағаным болды. Оның ішінде қазақ әдебиетінің классик ақын-жазушыларының және танымал шетел классиктерінің туындылары бар. Сондай-ақ, жыл сайын 14 ақпан – “Кітап сыйлау күні” ауылдағы мектепке кітаптар сыйлау дәстүрге айналды. Жас ұрпақтың кітапқа деген қызығушылығын арттыру маңызды деп санаймын. Кітап – сарқылмайтын қазына. Бүгінде кітап оқу арқылы әрбір адам өз білімін үздіксіз дамыта алады. «Артық ғылым кітапта, ерінбей оқып көруге», – деп данышпан Абай атамыз айтқандай, кітапты ең құнды қазына деп есептеймін. Талабы биік кітапқұмар жас түлектер келешекте еліміздің рухани және экономикалық дамуына елеулі үлес қосады деп сенемін.

Бүгінде жарты ғасырдан астам тарихы мен өзіндік дәстүрі бар Ябек Есенбеков атындағы мектеп оқушылары түрлі сайыстарда жүлделі орындарды иемденіп жүр. Мектеп оқушыларының Республика мен облыс деңгейіндегі қол жеткізген көптеген жетістіктерін көріп мақтана аламыз. Толық мәліметті мектептің интернет желісіндегі сайтынан көруге болады.

Әкем математика пәнінен сабақ берді, өте сауатты математик болатын: “Математиканың кереметтігі көп сөзді қажет етпейді, дәлдікті талап етеді және ойды реттеуге көмектеседі” дейтін. Әкеміз ерекше қастерлеген пәнді дәріптеу мақсатында Ябек Есенбеков атындағы №59 жалпы орта мектебінде жыл сайын «Математика турнирі» өтеді. Оны ұйымдастыруға қаржылай көмектесіп демеуші боп жүрген ұстаздың үлкен қызы – Есенбекова Сайлаукүл. Бұл турнирге қатысқысы келетіндер көп, соңғы жылдары аудан деңгейінде ұйымдастырылып келеді. Келешекте облыс, республика деңгейінде өткізу ниетіміз бар. Бұл бастама халықаралық олимпиада жүлдегерлерін дайындауға сеп болары сөзсіз.

Рухани дамуымыздың бір көрсеткіші ата-баба мұраларын дәріптеу. Бұл тұрғыда әпкем Сайлаукүл екеуміздің ойға алған және бір идеямыз, әкеміздің көзінде болған бұйымдарды жинақтап “мұражай бұрышын” ашу еді. Бұл идеямызды мектеп басшылығы да, мектеп директоры Меңдікұлов Нұрмағамбет мырза да қолдады. Дайындық жұмыстарының нәтижесінде түрлі танымдық заттар, жүздеген тарихи жәдігерлер жинақталды. Сонымен 2023 жылы кітапхана ғимаратының бір қабырғасынан мұражай бұрышы ашылды. Негізгі мақсат тарихи-мәдени ескерткіштерді, өткен ғасырдағы тарихи оқиғаларды насихаттау арқылы жас ұрпақты адамгершілік және патриоттық рухта тәрбиелеуге үлес қосу. Бұл ең алдымен өз тарихымызға деген құрмет. Әйгілі бабамыз әл-Фараби: “Өткенді білмей болашақты болжау мүмкін емес” деген еді. Музей экспозициясында өткен 20 ғасырдың тұрмыс-тіршілігі мен мәдениетін бейнелейтін бұйымдар бар. Ең алдымен ұлағатты ұстаздың өзі қолымен ұстап, оқып зердесіне түйген кітаптары қойылды. Оның ішінде Ябек Есенбеков ерекше құрметтеген екі тарихи тұлғаның кітаптары бар, олар: Абай Құнанбаев пен Дінмұхамед Қонаев. Кейінгі кезекте ұлағатты ұстаздың төс белгілері мен түрлі значоктар, алғыс хаттар қойылды. Сонымен қатар ұстаздың отбасы мүшелері қолданған заттар, шахмат тастарынан бастап коллекциялық монеталар және сол заманда қолданыста болған түрлі тарихи маңызы бар бұйымдар мен естелік ретінде сақталып келе жатқан қолөнер туындылары көпшілік назарына ұсынылды. Мысалы, әкеміздің анасы Бибіш ана отбасына қорған болсын, өсіп-өнсін деген ниетпен ұлына арнап өз қолымен тоқыған алаша және түрлі кестелі бұйымдар қойылды. Бұлар бірнеше ұрпақтың қолынан өткен дүниелер болатын. Өткені мен тарихын білгісі келетін әрбір адам үшін қызықты болары анық. Қойылған заттар тарихтан сыр шертетін бұйымдар болған соң, тарихи-танымдық, эстетикалық-тәрбиелік мәні зор деп есептеймін. Ұстаздардың тақырыптық жоспар құрып танымдық сағаттар өткізуге де мүмкіндігі бар. Мұражайды құнды экспонаттармен толықтыру жұмыстары әрі қарай жалғасын табатын болады. Маңызы бар дүниелер мұражайда сақталуы тиіс деп санаймын, себебі мұның өскелең ұрпақтың тәрбиесіне, тарихи сананың қалыптасуына ықпал етері сөзсіз. Мұнда жұмыс атқаратын қызметкер экспонаттар жайындағы мәліметтермен бөлісіп келушілерді қызықтыра алады. Жәдігерлерді сыдыртып көріп шығу бір басқа да, оның мән-мағынасын, тарихын білу әлдеқайда әсерлі болары хақ.

Әкем ЯБЕК елі үшін талмай еңбектеніп өмірінің соңына дейін ағартушылықпен айналысты. Осы тұста әкемнің табиғи дарыны мен ділмарлығын атап өткім келеді. Өзі математик болса да, жан-жақты болатын, қазақ халқының тарихын терең білетін, шежірені жатқа айтатын. Табиғатына біткен қайсарлық пен бабалар рухы жебеген батылдық оның мәртебесін асқақтатып талай қиындықтан алып шықты. Мектептің алдына орнатылған еңселі ескерткіш-бюсті сол бір қайсарлығының белгісіндей, рухы жаңғырып тұрғандай сезіледі. Ауылға барған сайын мектептегі ұстаздармен кездесіп, жаңалықтармен бөлісіп тұрамыз. Ауыл тұрғындарының арасында әкемізді қадір тұтатын, көзін көрген жақсылар да баршылық, олар әкеміздің адалдығы мен әділдігін, қиыннан қисынын тауып реттей білетін білікті басшы болғанын әңгімелеуден жалықпайды. Ел президенті Қасым-Жомарт Тоқаев өз сөзінде: “Адал адам дегеніміз – жақсы қасиеттерге ие болып, адал еңбек ететін және табысқа адал жолмен жететін адам. Әрбір адам «Адал азамат» деген атқа лайық болса, елімізде әділ қоғам орнайды”, деген болатын. Әкем нағыз адал адам болды. Өзімен бірге өзгелерді де адал өмір сүруге баулып, қоғам мүддесіне сергек қараудың үлгісін көрсетті. Ісіне адал, не болса да бәрін бетке айтатын шыншыл адам еді. Сондықтан көпшіліктің әкеме деген құрметі зор, ұлағатты ұстаздың ақыл-парасатын, шебер ұйымдастырушылық қабілетін, адалдығын, іскерлігін, қандай күрделі мәселе болса да шешімін табудағы ұстамдылығы мен адами қасиеттерін кейінгі ұрпаққа үлгі етіп айтып отырады. Ата-баба, әке-шеше рухын ұлықтау ұрпақ парызы десек, негізінде бұл құрмет елге, тәрбиеге керек. Нағыз ұлт жанашыры болған, бітімгер, елімізге танымал

талай тұлғаларды тәрбиелеген ұлағатты ұстаз Ябек Есенбековтың өмір жолы мен өсиеттері кейінгі ұрпақты патриоттық рухта тәрбиелеуде үлгі болары сөзсіз.

ТУЛЕГЕНОВА АЙАРУ АМИРЖАНҚЫЗЫ,

Жетекші: Хажғалиева Г. Х. - Педагогика ғылымдарың кандидаты, PhD

Батыс Қазақстан инновациялық технологиялық университеті

АҒЫЛШЫН ТІЛІНДЕГІ ФРАЗЕОЛОГИЯЛЫҚ БІРЛІКТЕР АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ КОММУНИКАТИВТІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУ

Аңдатпа

Бұл мақалада ағылшын тіліндегі фразеологиялық бірліктерді (идиомалар, тұрақты тіркестер, фразалық етістіктер) оқыту арқылы оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін дамыту мәселесі қарастырылады. Қазіргі білім беру жүйесінде тіл үйретудің басты мақсаты – оқушылардың шынайы өмірлік жағдаяттарда еркін қарым-қатынас жасай алу қабілетін қалыптастыру. Осы тұрғыдан алғанда, фразеологиялық бірліктерді меңгеру оқушылардың тілдік қорын байытып қана қоймай, олардың мәдениетаралық коммуникация дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Мақалада коммуникативтік құзыреттілік ұғымының мәні, оның құрылымдық компоненттері, фразеологиялық бірліктердің тіл үйретудегі рөлі, сондай-ақ оларды оқыту әдістері мен тиімді жолдары жан-жақты талданады. Сонымен қатар тәжірибелік ұсыныстар мен әдістемелік тәсілдер ұсынылады.

Түйін сөздер: фразеологиялық бірліктер, коммуникативтік құзыреттілік, ағылшын тілі, идиомалар, тілдік дағды, мәдениетаралық коммуникация, оқыту әдістемесі.

Қазіргі жаһандану дәуірінде ағылшын тілі халықаралық қатынас құралы ретінде ерекше маңызға ие болып отыр. Осыған байланысты білім беру жүйесінде ағылшын тілін оқыту әдістемесіне қойылатын талаптар да өзгеруде. Бүгінгі күні басты мақсат – оқушылардың тек тілдік білімін қалыптастыру емес, олардың коммуникативтік құзыреттілігін дамыту, яғни шынайы өмірлік жағдаяттарда еркін әрі тиімді қарым-қатынас жасай алу қабілетін қалыптастыру болып табылады. Бұл тұрғыдан алғанда, тіл үйрету үдерісінде фразеологиялық бірліктерді қолдану ерекше рөл атқарады, өйткені олар тілдің табиғи, бейнелі және мәдени ерекшеліктерін көрсетеді.

Коммуникативтік құзыреттілік ұғымы тілдік білімді практикада қолдану қабілетін білдіреді. Бұл тек грамматикалық ережелерді білу ғана емес, сонымен қатар сол білімді нақты коммуникативтік жағдайда дұрыс әрі орынды пайдалану. Мысалы, оқушы «How are you?» деген сұраққа тек «I am fine» деп жауап берумен шектелмей, «I'm doing great», «Could be better», немесе «I'm over the moon today» сияқты табиғи, эмоцияға бай жауаптарды қолдана алуы тиіс. Соңғы мысалдағы *over the moon* идиомасы «өте қуаныштымын» деген мағынаны білдіреді және ол сөйлеуді анағұрлым әсерлі етеді. Демек, фразеологиялық бірліктерді меңгеру коммуникативтік құзыреттіліктің ажырамас бөлігі болып табылады.

Фразеологиялық бірліктер – бұл тілде дайын күйінде қолданылатын, мағынасы құрамындағы сөздердің тура мағынасынан туындамайтын тұрақты тіркестер. Оларға идиомалар, фразалық етістіктер және тұрақты сөз тіркестері жатады. Мысалы, *break the ice* тіркесі «мұзды бұзу» деген тура мағынада емес, «әңгіме бастау, алғашқы қысылуды жою» деген ауыспалы мағынада қолданылады. Сол сияқты *hit the nail on the head* – «дәл айту», ал *spill the beans* – «құпияны ашу» дегенді білдіреді. Бұл тіркестерді сөзбе-сөз аудару олардың нақты мағынасын бермейді, сондықтан оларды арнайы үйрету қажет.

Ағылшын тіліндегі фразеологиялық бірліктерді оқыту оқушылардың тілдік қорын байытып қана қоймай, олардың мәдениетаралық құзыреттілігін де дамытады. Себебі әрбір идиома белгілі бір халықтың дүниетанымы мен мәдениетін көрсетеді. Мысалы, *a piece of cake* идиомасы «өте оңай» дегенді білдіреді. Бұл тіркестің пайда болуы ағылшын мәдениетінде тәтті тағамдардың жағымды эмоциялармен байланыстылығын көрсетеді. Қазақ тілінде осыған ұқсас «баланың ойыны» деген тіркес бар. Осындай салыстырулар арқылы оқушылар екі тілдің ұқсастықтары мен айырмашылықтарын түсінеді, бұл олардың тіл үйренуге деген қызығушылығын арттырады.

Фразеологиялық бірліктерді меңгеру оқушылардың барлық тілдік дағдыларына әсер етеді. Тыңдалым дағдысын дамыту барысында оқушылар фильмдерден, сериалдардан, әндерден идиомаларды жиі кездестіреді. Мысалы, ағылшын тіліндегі фильмде кейіпкер «Don't worry, it's a piece of cake» деп айтса, оқушы бұл тіркестің мағынасын білмесе, сөйлемнің жалпы мәнін түсінбеуі мүмкін. Ал егер ол идиоманы меңгерген болса, онда ақпаратты толық әрі дұрыс қабылдай алады.

Айтылым дағдысында фразеологиялық бірліктер ерекше маңызға ие. Оқушылар идиомаларды қолдану арқылы өз ойын нақты, қысқа әрі әсерлі жеткізе алады. Мысалы, «He is very lazy» деген қарапайым сөйлемнің орнына «He is a couch potato» деп айту сөйлеуді жандандырады. Сол сияқты «She became very angry» дегеннің орнына «She blew her top» тіркесін қолдану сөйлеуді табиғи әрі бейнелі етеді. Бұл оқушылардың сөйлеу мәдениетін қалыптастырып, олардың өзіне деген сенімділігін арттырады.

Оқылым дағдысында да фразеологиялық бірліктер маңызды рөл атқарады. Көптеген ағылшын тіліндегі мәтіндерде идиомалар жиі кездеседі. Егер оқушы олардың мағынасын білмесе, мәтінді толық түсіну қиынға соғады. Мысалы, «When John heard the news, he was on cloud nine» деген сөйлемді түсіну үшін *on cloud nine* идиомасының «өте бақытты» деген мағынада екенін білу қажет. Осылайша, фразеологиялық бірліктерді меңгеру мәтінді терең түсінуге мүмкіндік береді.

Жазылым дағдысында идиомаларды орынды қолдану мәтінді байытады және көркем етеді. Мысалы, эссе жазу барысында оқушы «In conclusion, this task was very easy» дегеннің орнына «In conclusion, this task was a piece of cake» деп жазса, оның жұмысы анағұрлым әсерлі көрінеді. Дегенмен, мұнда бір маңызды мәселе бар: оқушылар

идиомаларды орынды және контекстке сәйкес қолдануды үйренуі тиіс. Әйтпесе, орынсыз қолдану мәтіннің сапасын төмендетуі мүмкін.

Фразеологиялық бірліктерді оқытуда тиімді әдістерді қолдану маңызды. Ең алдымен, оларды контекст арқылы үйрету қажет. Яғни идиомаларды жеке-жеке жаттатудан гөрі, мәтін ішінде, диалогтарда немесе жағдаяттарда көрсету тиімді. Мысалы, мұғалім «break the ice» идиомасын түсіндіру үшін екі адамның алғаш рет кездесіп, әңгіме бастаған диалогын ұсына алады. Бұл оқушыларға тіркестің нақты қолданылуын көруге мүмкіндік береді.

Сонымен қатар визуалды әдістер де өте тиімді. Мысалы, *spill the beans* идиомасын түсіндіру үшін мұғалім бұршақ төгіліп жатқан суретті көрсетіп, оның ауыспалы мағынасын түсіндіре алады. Мұндай тәсілдер оқушылардың есте сақтау қабілетін арттырады.

Рөлдік ойындар фразеологиялық бірліктерді меңгеруде ерекше тиімді әдістердің бірі болып табылады. Оқушылар түрлі жағдаяттарды сахналау арқылы идиомаларды табиғи түрде қолдануға үйренеді. Мысалы, «At the restaurant», «Job interview», «Meeting new people» сияқты тақырыптарда диалог құру барысында олар жаңа тіркестерді қолданады. Бұл әдіс олардың коммуникативтік құзыреттілігін дамытуға тікелей әсер етеді.

Салыстырмалы әдіс те маңызды орын алады. Мұғалім ағылшын тіліндегі идиомаларды қазақ тіліндегі ұқсас тіркестермен салыстыру арқылы түсіндіре алады. Мысалы, *kill two birds with one stone* идиомасы қазақ тіліндегі «бір оқпен екі қоян ату» тіркесіне сәйкес келеді. Мұндай салыстырулар оқушыларға жаңа ақпаратты жеңіл меңгеруге көмектеседі.

Ойын технологиялары да оқыту үдерісін қызықты әрі тиімді етеді. Мысалы, «matching game» ойынында оқушылар идиомаларды олардың мағыналарымен сәйкестендіреді. «Guess the idiom» ойынында мұғалім сипаттама береді, ал оқушылар тиісті идиоманы табады. «Storytelling» әдісінде оқушылар берілген идиомаларды пайдаланып, қысқа әңгіме құрастырады. Бұл олардың шығармашылық қабілеттерін дамытады.

Тәжірибе көрсеткендей, фразеологиялық бірліктерді жүйелі түрде қолдану оқушылардың тіл үйренуге деген қызығушылығын арттырады. Олар жаңа сөздерді ғана емес, тұтас тіркестерді меңгеру арқылы өз ойын еркін жеткізе бастайды. Сонымен қатар олар ағылшын тіліндегі фильмдерді, әндерді және басқа да аутенттік материалдарды жақсы түсінетін болады.

Дегенмен, фразеологиялық бірліктерді оқыту барысында кейбір қиындықтар туындайды. Ең бастысы – олардың мағынасының тура емес болуы. Оқушылар көбінесе идиомаларды сөзбе-сөз аударып, қате түсінеді. Мысалы, *kick the bucket* тіркесін тура аударғанда «шелек тебу» болып шығады, бірақ оның нақты мағынасы «қайтыс болу» екенін білу қажет. Мұндай қиындықтарды жеңу үшін идиомаларды контекстте үйрету және жиі қайталау қажет.

Тағы бір қиындық – идиомаларды сирек қолдану. Егер оқушылар жаңа тіркестерді тек жаттап қана қойып, оларды сөйлеуде қолданбаса, онда олар тез ұмытылады. Сондықтан мұғалім сабақ барысында оқушыларды жаңа тіркестерді белсенді қолдануға ынталандыруы тиіс.

Қорытындылай келе, ағылшын тіліндегі фразеологиялық бірліктерді оқыту оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін дамытуда маңызды құрал болып табылады. Олар тілдің табиғилығын қамтамасыз етіп, сөйлеуді байытады және мәдениетаралық түсіністікті арттырады. Сондықтан ағылшын тілін оқыту үдерісінде фразеологиялық бірліктерге ерекше назар аудару қажет. Оларды жүйелі түрде, тиімді әдістер арқылы үйрету оқушылардың тілдік дағдыларын кешенді түрде дамытуға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Brown, H. D. *Principles of Language Learning and Teaching*.
2. Harmer, J. *How to Teach English*.
3. McCarthy, M. , O'Dell, F. *English Idioms in Use*.
4. Nation, I. S. P. *Learning Vocabulary in Another Language*.
5. Richards, J. C. *Communicative Language Teaching Today*.
6. Thornbury, S. *How to Teach Vocabulary*.
7. Қазақстан Республикасының білім беру стандарттары.

КУЖАГУЛОВА ЭЛЬМИРА СЕРИКОВНА,
учитель русского языка и литературы,
учреждение “Школа- лицей “NURORDA”, г. Астана

ВЛИЯНИЕ ГРУППОВОЙ ФОРМЫ РАБОТЫ С РАСПРЕДЕЛЕНИЕМ РОЛЕЙ НА ФОРМИРОВАНИЕ УЧЕБНОЙ МОТИВАЦИИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ В РАМКАХ ИССЛЕДОВАНИЯ В ДЕЙСТВИИ (ACTION RESEARCH)

АННОТАЦИЯ

В статье представлены результаты исследования в действии, направленного на изучение влияния групповой формы работы с распределением ролей на формирование учебной мотивации учащихся 5 класса на уроках русского языка и литературы. Работа проведена в условиях инклюзивного класса. Результаты показали, что использование распределения ролей повышает активность, интерес и ответственность учащихся, способствует развитию коммуникативных навыков и созданию позитивного эмоционального климата на уроках.

Ключевые слова: групповая работа, распределение ролей, учебная мотивация, русский язык, литература, инклюзия.

ВВЕДЕНИЕ

Современное обучение русского языка и литературы требует от педагога создания условий, при которых каждый ученик будет вовлечён в активную познавательную деятельность. Одной из эффективных технологий является групповая работа, однако на практике она не всегда приводит к равномерному распределению активности. Некоторые учащиеся остаются пассивными, перекладывая ответственность на других.

Гипотеза исследования: если организовать групповую работу с распределением ролей, то повысится уровень учебной мотивации учащихся, поскольку каждый ученик будет включён в процесс через осознание своей индивидуальной ответственности за общий результат.

ЦЕЛЬ ИССЛЕДОВАНИЯ:

Изучить влияние групповой формы работы с распределением ролей на формирование учебной мотивации учащихся 5 класса на уроках русского языка и литературы.

ЗАДАЧИ:

1. Провести диагностику исходного уровня учебной мотивации учащихся.
2. Определить эффективность групповой формы работы без распределения ролей.
3. Внедрить групповую работу с распределением ролей и проанализировать результаты.
4. Сравнить показатели учебной мотивации до и после эксперимента.

Вопрос исследования (research question) :

Как влияет групповая форма работы с распределением ролей на формирование учебной мотивации учащихся 5 класса на уроках русского языка и литературы в условиях инклюзивного класса?

Методология исследования

Исследование выполнено в формате **action research (исследование в действии)** и включает:

1. **Наблюдение за учебным процессом**
2. анализ поведения и активности учащихся на уроках с разными форматами групповой работы.
3. **Анкетирование учащихся**
4. выявление уровня мотивации, отношения к предмету и комфортности работы в группе.
5. **Педагогический эксперимент**, состоящий из двух условий:
 - групповая работа без распределения ролей;
 - групповая работа с введением фиксированных ролей (лидер, и др.).
6. **Сравнительный количественный анализ результатов**
7. сопоставление показателей активности, инициативности, ответственности, интереса.
8. **Качественный анализ**
9. интерпретация комментариев учащихся и наблюдений учителя о взаимодействии в группе.
10. **Рефлексия и корректировка практики**
11. фиксация изменений, выводов и последующей адаптации подхода.

I ЭТАП. ДИАГНОСТИЧЕСКИЙ

На первом этапе (сентябрь) проводилось анкетирование учащихся 5 класса с целью выявления уровня учебной мотивации и отношения к групповым формам работы.

Результаты показали, что:

- 45% учащихся испытывают интерес к предмету;
- 35% отмечают затруднения при работе в группе;
- 40% занимают пассивную позицию, предпочитая индивидуальные задания.

II ЭТАП. ПРАКТИЧЕСКИЙ

В первом полугодии уроки проходили в формате традиционной групповой работы без распределения ролей. Учитель наблюдал за уровнем активности, взаимопомощи и эмоционального фона. Результаты показали: активность учащихся — 52% , инициативность — 38% , положительное отношение — 49% . Было выявлено, что при отсутствии чётких ролей отдельные ученики не чувствуют личной ответственности.

III ЭТАП. ФОРМИРУЮЩИЙ

Во втором полугодии внедрена система распределения ролей: лидер, секретарь, спикер, оформитель, контролер, тайм-менеджер. Роли менялись каждые 2–3 недели. Примеры заданий: создание синквейна, сториборда, скетчноута, таблицы сравнений героев.

Результаты: активность — 82% , инициативность — 74% , интерес — 76% . Ученики отметили, что «в группе стало интереснее, когда у каждого есть своя роль».

IV ЭТАП. КОНТРОЛЬНО-ОЦЕНОЧНЫЙ

Проведено итоговое анкетирование и сравнительный анализ (Приложение 1.)

Показатель	До внедрения ролей	После внедрения	Прирост
Интерес к предмету	48%	76%	+28%
Активность на уроках	53%	82%	+29%
Ответственность	41%	75%	+34%
Сотрудничество	45%	83%	+38%

Вывод: распределение ролей делает каждого участника значимым, повышает внутреннюю мотивацию, создаёт положительную атмосферу. Метод эффективен для инклюзивных классов.

Актуальность исследования заключается в необходимости поиска эффективных методов повышения учебной мотивации в условиях инклюзивного образования. Современные учащиеся часто демонстрируют неравномерную активность в групповой работе, что снижает результативность совместного обучения. Введение распределения ролей в группе позволяет каждому ученику включиться в деятельность и ощущать личную ответственность за общий результат, что способствует развитию мотивации, коммуникативных навыков и формированию положительного эмоционального климата на уроке.

Выводы исследования в действии:

1. Введение распределения ролей в групповой работе значительно повысило учебную мотивацию учащихся. Каждый ребёнок получил индивидуальную ответственность и ощутил свой вклад в общий результат.
2. Роли способствовали росту активности и инициативности. Обучающиеся стали чаще выражать идеи, задавать вопросы, принимать участие в обсуждениях.
3. Отмечено развитие коммуникативных и социальных навыков. Учащиеся учились договариваться, слушать друг друга, распределять задачи и сотрудничать.
4. Формирование позитивного эмоционального климата. Обучающиеся чаще выражали удовлетворение процессом, повышался интерес к заданию и к предмету.
5. Метод показал свою эффективность именно в инклюзивном классе. Ученики с разными особенностями и уровнями вовлечённости менее выпадали из взаимодействия, так как имели закреплённую роль.
6. Количественные показатели существенного роста подтверждают положительное влияние модели. Интерес, активность, ответственность и сотрудничество выросли на 28–38% .

7. Исследование подтвердило исходную гипотезу.

Систематическое использование групповой работы с распределением ролей приводит к повышению учебной мотивации и улучшению качества учебного взаимодействия.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

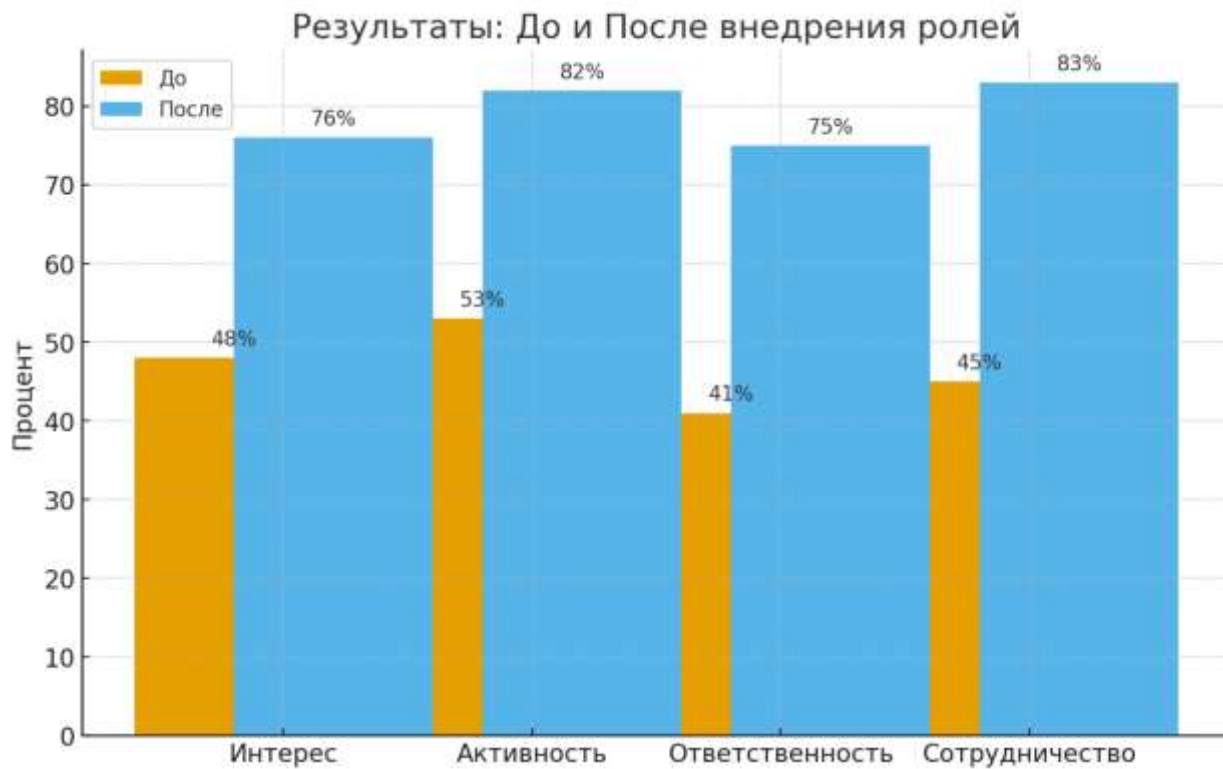
Эксперимент показал, что назначение ролей, таких как лидер или тайм-менеджер, значительно повышает индивидуальную ответственность и интерес к предмету. Статистические данные подтверждают существенный рост социальных навыков и активности учащихся, которые ранее занимали пассивную позицию. Исследование подтвердило гипотезу: систематическое применение групповой формы работы с распределением ролей способствует повышению учебной мотивации, формирует ответственность и активизирует познавательную деятельность учащихся.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Климонова Г. Н. Опыт организации групповой работы на уроках // Эйдос. – 2008.
2. Лийметс Х. И. Групповая работа на уроке / Х. И. Лийметс. – М. : Наука, 1987. – 144 с.
3. Мегапредметный подход в обучении школьников / авт-сост. С. В. Галян. , 2014.
4. Прохорова Г. В. Групповая форма организации деятельности учащихся на уроках русского языка и литературы: сборник трудов конференции. // Социально-педагогические вопросы образования и воспитания: материалы Всерос. науч. -практ. конф. с междунар. участ. (Чебоксары, 10 февр. 2026 г.) / редкол. : Ж. В. Мурзина [и др.]. – 2026. – Чебоксары: ИД «Среда», 2026. – С. 355-357. – ISBN 978-5-908083-53-9.
5. Чебышова Г. Н. Организация групповой работы на уроках: сборник трудов конференции. // Образовательная среда сегодня: теория и практика: материалы III Междунар. науч. –практ. конф. (Чебоксары, 15 окт. 2017 г.) / редкол. : О.

Н. Широков [и др.]. – 2017. – Чебоксары: Центр научного сотрудничества «Интерактив плюс», 2017. – С. 68-71. – ISBN 978-5-9500865-6-4.

Приложение 1.

ШИНТЕМИРОВА МАДИНА СМАГУЛОВНА,

Алматы облысы Қарасай ауданы
«Ушинский атындағы орта мектебі» КММ
Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі

КЛАССИКАЛЫҚ ШЫҒАРМАЛАРДЫ ЗАМАНАУИ ИНТЕРПРЕТАЦИЯЛАУ

Классикалық әдебиет – адамзаттың мәдени мұрасының маңызды бөлігі. Ол ғасырлар бойы оқырмандарды қызықтырып, терең ойларға жетелеп келеді. Алайда, уақыт өткен сайын, классикалық шығармалардың мәні мен мағынасы өзгеріп, жаңа контекстте қарастырылуы қажет. Заманауи интерпретациялау – бұл процесс, ол классикалық шығармаларды қазіргі қоғамның талаптары мен мәселелеріне сәйкес жаңаша түсінуге мүмкіндік береді.

Классикалық шығармаларды заманауи интерпретациялау — бұл дәстүрлі туындыларды жаңа контексттерде қайта қарастыру және бейнелеу процесі. Мұндай интерпретациялар әдебиет, музыка, кино және басқа өнер түрлерінде жүзеге асырылады, олар классикалық мұраны қазіргі қоғамның мәселелері мен құндылықтары арқылы ашады.

Әдебиеттегі интерпретация

Классикалық әдебиетті қазіргі кезде оқу және түсіндіру оның өзектілігін сақтауға және жаңа аудиторияға жеткізуге мүмкіндік береді. Мысалы, орыс әдебиетінің классиктері (Пушкин, Толстой) немесе қазақ классиктері (Абай Құнанбаев, Мұхтар Әуезов) шығармалары қазіргі әлеуметтік-мәдени мәселелер тұрғысынан талдануы мүмкін. Бұл тәсіл классикалық идеяларды жаңа формаларға бейімдеуге және оларды қазіргі замандағы мәселелермен байланыстыруға мүмкіндік береді.

Бұл авторлық бағдарламада жастардың оқуға қызығушылығын арттыру, шығармаларды жаңа үлгіде ұсыну үшін жазылған.

Шығармаларды заманауи түрде интерпретациялау, оқырманға түсінікті, тартымды ұсыну. Тақырып негізінде өте өзекті, оқырманның әдебиетке қызығушылығы артады, әдеби мұралар сақталады, жаңашылдықпен дәстүр үйлеседі.

Оқырман пән бойынша сөйлесу дағдысын қалыптастырады, ой-өрісін дамытады, ойын еркін жеткізе алады.

Бағдарламаның ғылыми-әдістемелік деңгейі әдебиеттің оқытудың заманауи тәсілдерін қамтыған. Шығармаларды әртүрлі өнер түрлері арқылы қарастырып, аналитикалық және шығармашылық ойлауды дамыту әдістері ұсынылған.

Теориялық және практикалық бөлімдері үйлесімді, әдістемелік деңгейі жақсы.

Жұмыстың жаңашылдығы ТікТок форматындағы сахналық қойылымдар, рэп-поэзия,

Интерактивті кітаптар жасау тәсілі, анимация, комиксаудиовизуалды контент арқылы да берілген.

Классикалық әдебиет – адамзаттың мәдени мұрасының маңызды бөлігі. Ол ғасырлар бойы оқырмандардың жүрегінде орын алып, әр буынның санасында жаңғырып келеді. Алайда, уақыттың өзгеруімен бірге, классикалық шығармаларды заманауи контексте интерпретациялау қажеттілігі туындайды. Бұл процесс тек әдебиеттің өміршеңдігін сақтап қана қоймай, сонымен қатар, қазіргі қоғамның мәселелерін шешуге де көмектеседі

Бағдарлама ғылыми, әдебиеттану, мәдениеттану, және педагогика салаларының ғылыми тұжырымдамаларына негізделген. Шығармалардың идеялық мазмұнын талдау, көркемдік құралдарын зерттеу және интерпретациялау әдістері ғылыми негізделген.

Әр бөлім бір-бірімен байланысқан. Осыған орай бұл авторлық бағдарлама қолдануға ыңғайлы, талаптарға сәйкес, яғни мектептерде, қосымша курстарда қолдануға ыңғайлы деп ойлаймын.

БАЙСАЛОВА АЙГУЛЬ САБЫРОВНА,
Тәрбие ісі жөніндегі орынбасары (ДТІЖО)
№23 Тұрар Рысқұлов атындағы орта мектеп

ЗАМАНАУИ МЕКТЕПТЕГІ ТӘРБИЕ ЖҮЙЕСІН ЖАҢҒЫРТУ: «АДАЛ АЗАМАТ» ТҰЖЫРЫМДАМАСЫ ЖӘНЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ МЕНЕДЖМЕНТТІҢ ПРАКТИКАЛЫҚ КӨРІНІСІ

Аңдатпа Бұл еңбекте заманауи мектептің тәрбие кеңістігін трансформациялау мәселелері қарастырылады. Мемлекет басшысы ұсынған «Адал азамат» тұжырымдамасын мектеп өміріне енгізудің тиімді тетіктері талданып, тәрбие ісі жөніндегі орынбасарының жаңашыл менеджер ретіндегі рөлі айқындалады. Мақалада ата-аналармен жұмыстың бейресми форматтары мен оқушылардың өзін-өзі басқару ұйымдарын дамытудың авторлық тәсілдері ұсынылған.

I. КІРІСПЕ

Қазіргі жаһандану дәуірінде білім беру мазмұнымен қатар, тәрбие саласын жаңғырту — заман талабы. Егемен еліміздің ертеңі — бүгінгі мектеп қабырғасындағы шәкірттердің рухани дүниесіне, адамгершілік ұстанымдарына тікелей байланысты. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев ұсынған «Адал азамат» тұжырымдамасы — бұл тек идеологиялық бағыт емес, бұл — жас ұрпақтың бойына жауапкершілік пен әділдікті ұялатудың басты құралы. Мектептегі тәрбие жұмысының менеджменті бүгінде жаңаша сипат алуда. Тәрбие ісі жөніндегі орынбасары ретінде менің басты мақсатым — №23 Т. Рысқұлов атындағы орта мектепте оқушының өзін жайлы сезінетін, өз қабілетін аша алатын және ұлттық құндылықтармен сусындайтын «тірі» тәрбие ортасын құру.

II. НЕГІЗГІ БӨЛІМ

2.1. «Адал азамат» тұжырымдамасын іске асырудың тетіктері

Тәрбие жүйесін жаңғыртудың негізгі өзегі — құндылықтарға негізделген тәрбие. №23 орта мектепте 2025-2026 оқу жылында бұл бағыт келесідей нақты жобалармен көрініс тапты:

- Ұлттық мұра және тарихи сана: «Адал азамат» бағдарламасы аясында наурыз айында өткен 10 күндік «Наурызнама» мерекесі оқушылардың ұлттық болмысын нығайтты. «Қайырымдылық күні», «Ұлттық киім күні» және «Ынтымақ күні» сияқты атаулы күндер оқушыларды дәстүрге адалдыққа тәрбиеледі. Сондай-ақ, Халықаралық ескерткіштер күніне орай ұйымдастырылған «Тарихқа тағзым – ұрпаққа аманат» атты Тараз қаласына танымдық саяхатымыз жастардың тарихи жадын жаңғыртудың практикалық үлгісі болды.
- Экологиялық жауапкершілік: «ProEco» және «Eco-Science» жобалары аясында жүргізілген жаппай ағаш отырғызу науқаны оқушылардың туған жер алдындағы адал қызметін көрсетті. Бұл — мемлекеттік деңгейдегі экологиялық мәдениеттің мектептегі көрінісі.

2.2. Оқушылардың өзін-өзі басқаруы — демократиялық тәрбие негізі

Заманауи тәрбие менеджментінде оқушы — тек тәрбиеленуші емес, ол — мектептің тең құқылы серіктесі. №23 мектептің Парламенті мен өзін-өзі басқару ұйымдары қазіргі таңда цифрлық кеңістікті белсенді меңгерген.

Біз оқушылардың шығармашылығын қолдау мақсатында Reels концепцияларын және Instagram подкасттарын енгіздік. Бұл баланың ақпараттық мәдениетін қалыптастырып қана қоймай, оны мектептің «имидж-мейкері» ретінде сезінуге мүмкіндік береді. Оқушылардың өзі басқаратын әлеуметтік желі парақшалары — мектептегі транспаренттіліктің (ашықтықтың) белгісі.

2.3. Ата-аналармен жұмыстың инновациялық форматтары

Тәрбие үдерісіндегі ең маңызды буын — ата-ана. Біз дәстүрлі, протоколға негізделген жиналыстардан бас тартып, интерактивті коучинг әдістеріне көштік. «Даналық мектебі» жобасы аясында өткен кездесулерде «Сәлемдесу лотереясы», «Көңіл-күй фотометрі» және «Жауапкершілік үшбұрышы» сияқты бейресми әдістер қолданылады. Мұндай тәсілдер ата-ана мен мектеп арасындағы «психологиялық тосқауылдарды» жойып, ортақ мақсат — бала тәрбиесіне жұмылдырады. Әлжан ана ауылдық емханасының психологтарымен бірлесіп өткізілген кеңестер ата-аналарға кәсіби қолдау көрсетудің жаңа деңгейіне жол ашты.

III. ПРАКТИКАЛЫҚ НӘТИЖЕ ЖӘНЕ ТӘЖІРИБЕ

2025-2026 оқу жылының алғашқы үш тоқсанындағы «Адал азамат» бағдарламасының мониторингі келесі оң өзгерістерді көрсетті:

1. Оқушылардың әлеуметтік жобаларға ерікті түрде қатысу көрсеткіші артып, «Қамқорлық» акциялары тұрақты сипат алды.
2. Мектептегі буллинг пен деструктивті мінез-құлықтың алдын алу бойынша жүргізілген профилактикалық жұмыстар нәтижесінде оқушылар арасындағы эмоционалдық тұрақтылық деңгейі өсті.
3. Қоғамдық кеңестің мониторингі көрсеткендей, ата-аналардың мектептің тәрбиелік шараларына қатысу белсенділігі айтарлықтай жоғарылады.

IV. ҚОРЫТЫНДЫ

«Тәрбиесіз берілген білім — адамзаттың қас жауы» деген ұлы Әбу Насыр әл-Фарабидің сөзі бүгін де өзектілігін жойған жоқ. Тәрбие жұмысын жаңғырту — бұл жай ғана технологияларды ауыстыру емес, бұл — баланың жүрегіне жол табу.

Біздің №23 Т. Рысқұлов атындағы орта мектептегі тәрбие жүйесі — бұл ұстаздың шеберлігі, оқушының ізденісі және ата-ананың қолдауы тоғысқан үлкен әлем. Тәрбие завучы ретінде менің ұстанымым: «Адал азамат» — бұл

ертеңгі болашақтың келбеті. Ал сол келбетті бүгін біз инновациялық менеджмент пен ұлттық тәрбие арқылы қалыптастырып жатырмыз.

Пайдаланылған әдебиеттер: 1. Қазақстан Республикасының Президенті Қ.К. Тоқаевтың Қазақстан халқына Жолдауы.

2. «Біртұтас тәрбие бағдарламасы». Әдістемелік нұсқаулық. – Астана, 2023.

3. №23 Т. Рысқұлов атындағы орта мектептің 2025-2026 оқу жылына арналған тәрбие жұмысының есебі.

МУСИНА БАГИЛА АСЕНОВНА,

Шымкент қаласы

«Гагарин атындағы №34 жалпы орта білім беретін мектеп» КММ

Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ САБАҚТАРЫНДА ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ ТИІМДІЛІГІ

Түйіндеме

Қазіргі уақытта жасанды интеллект (AI) технологияларының білім беру жүйесіне әсері күн сайын артып келеді. Бұл технологияны қазақстандық білім беру жүйесінде, әсіресе қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында қолдану оқытудың тиімділігін арттырады және оны интерактивті және жеке қажеттіліктерге бейімдейді.

Мақалада ақпараттық технологиялардың қазақ тілі мен әдебиетін оқыту процесінде қалай қолданылатыны, олардың тиімділігі, сондай-ақ оқушылардың білім сапасына әсері қарастырылады. Оқытушының тиімділігін арттыру, оқушыларға жеке көмек көрсету және оқу нәтижелерін жақсарту сияқты артықшылықтары айқын.

Кіріспе

Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарының сапасын арттыру және оқу процесін жетілдіру үшін инновациялық әдістер мен құралдарды пайдалану қажеттілігі туындайды. Соңғы жылдары білім беру саласында оқыту әдістері мен әдістері үшін жаңа мүмкіндіктер ашатын жасанды интеллект технологиялары қолданылуда.

Жасанды интеллект — бұл компьютерлік жүйелер адамның ойлау процестерін модельдеу, талдау және шешім қабылдау үшін қолданылатын сала. Бұл технологияны білім беру саласында қолдану оқу процесін оңтайландыруға және тереңірек білім алуға мүмкіндік береді.

1. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында жасанды интеллектті пайдалану

Жасанды интеллект қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында бірнеше маңызды аспектілерде қолданыла алады. Мысалы, оқу материалдарын тексеру және бағалау жүйелерін құру, грамматикалық және лексикалық қателерді автоматты түрде түзету, жеке білім беру траекторияларын құру және оқушыларға мәтіндер мен әдеби шығармаларды талдауға көмектесу.

Жасанды интеллект технологияларының көмегімен әдебиет сабақтарында оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға болады. Мысалы, әдеби шығармаларды талдау кезінде жасанды интеллект жүйелері мәтіннің құрылымын, стилін, тақырыбын, оқырмандардың пікірін талдайды және оқушыларға аналитикалық ұсыныстар береді.

2. Оқушылар мен оқытушылар үшін жасанды интеллекттің артықшылықтары

Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында күрделі интеллектті пайдаланудың көптеген артықшылықтары бар.

Біріншіден, бұл оқу процесін жылдамдатады. Мысалы, автоматтандырылған жүйелер оқушылардың білімін тексеріп, олардың дайындық деңгейін анықтай алады. Бұл мұғалімдерге уақытты үнемдеуге және оқушылардың жеке қажеттіліктерін үйретуге мүмкіндік береді.

Екіншіден, қашықтықтан оқыту технологиялары білім алушыларға тапсырманы өз бетінше орындауға және олардың тілдік дағдыларын дамытуға көмектеседі.

Үшіншіден, AI жүйелері оқу процесін әр оқушының жеке ерекшеліктерін ескере отырып жекелендіреді. Әр оқушыға өз деңгейінде тапсырмалар беріледі, нәтижесінде білім алу процесі барынша тиімді және нәтижелі болады.

Төртіншіден, AI технологиясы тіл үйренушілерге тілдік тәжірибе мен оқытуды жеңілдетеді, қателерді тез түзетеді және оларды түзету үшін нақты ұсыныстар береді.

3. Жасанды интеллекттің зияткерлік педагогикасы

Жасанды интеллекттің педагогикалық құрал ретіндегі тиімділігі мұғалімнің жұмысын жеңілдетуде көрінеді. Мысалы, ChatGPT сияқты жасанды интеллект жүйелері оқушылармен жеке қарым-қатынас жасай алады және олардың сұрақтарына жауап бере алады, бұл тіл мен әдебиет сабақтарын интерактивті және қызықты етеді.

Сонымен қатар, AI жүйелерінің көмегімен оқушылардың танымдық қабілеттерін дамытуға ықпал ететін мәтіндер мен әдеби шығармалар бойынша қосымша материалдар ұсынуға болады.

Жасанды интеллекттің тағы бір артықшылығы — оның әртүрлі тапсырмаларды орындау қабілеті. Оқушыларға арналған тапсырмалар олардың деңгейіне сәйкес автоматты түрде жасалады және реттеледі. Сонымен қатар, оқушыларды бір жерге тез жинау мүмкіндігі оқу процесін жақсартады.

4. Қиындықтары мен келешегі

Жасанды интеллектті енгізу мен пайдаланудың негізгі қиындықтары — бұл технологияны енгізу және пайдалану кезінде туындайтын кедергілер.

Біріншіден, оқытушылар мен оқушылардың технологиялық дайындық деңгейі әртүрлі болуы мүмкін, сондықтан оқу процесіне жасанды интеллект жүйелерін енгізу үшін арнайы дайындық қажет.

Екіншіден, кейбір мектептер мен оқу орындарында қажетті техникалық инфрақұрылымның болмауы маңызды мәселе болып табылады.

Осы мәселелерді шешуде AI негізіндегі технологиялардың тиімділігі айтарлықтай артады.

Қорытынды

Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында жасанды интеллектті қолдану оқу сапасын арттырады және оқушылардың білімін жақсартады. Бұл технологияны қолдану оқу процесін жеңілдетуге, оқушылардың тілдік дағдыларын дамытуға және мұғалімдердің уақытын тиімді пайдалануға мүмкіндік береді.

Алайда, жасанды интеллект жүйелерін тиімді пайдалану үшін арнайы инфрақұрылымды дамыту қажет. Қазіргі уақытта бұл технологияның болашағы бұлыңғыр емес, керісінше, білім беру саласына әсері болашақта арта түсуі мүмкін.

АЙПАНОВА АЙГУЛ МЕНДИГАЛИЕВНА,

Ақтөбе облысы Ақтөбе қаласы

№37 орта мектебі

Тарих пәнінің мұғалімі

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ МОҢҒОЛ ШАПҚЫНШЫЛЫҒЫ

Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаты:		6.3.1.6 картаны қолданып XIII-XV ғасырлардағы мемлекеттердегі саяси процестерді түсіндіру 6.3.1.5 Отырарды қорғаудағы қала халқының ерлігін сипаттау		
Сабақтың мақсаты		Отырарды қорғаудағы қала халқының ерлігін біледі, картадан көрсетеді. Тарихи тұлғалардың ерлігіне баға береді. Шыңғыс хан әскері Отырарды 6 ай бойы ала алмағандығын дәлелдермен көрсетеді. Саяси жағдайды, өзгерісті талдайды		
Құндылықтар		Ұлттық мүдде: қоғам игілігі үшін қызмет ету; Талап: технологиялық және цифрлық дағдыларды ілгерлету; Ар-ұят: Әдеп нормаларын ұстау;		
Сабақтың барысы				
Сабақтың кезеңі/уақыты	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Ұйымдастыру Өзін-өзі тексеру Өткен білімді еске түсіру	Бастапқы стимул. Ширату жаттығулары «Stop-кадр» стратегиясы Бұл стратегия бойынша оқушылар суретке қарай отырып, әңгімелейді Сіз нені көріп тұрсыз? Қандай нәтиже шығара аласыз? Отырар қаласының қазіргі кейпі бейнеленген бүгінгі күнгі суреттері көрсетіледі. Осы екі түрлі суреттердің өзара байланысы қандай? Қандай ұқсастықтарын/ айырмашылықтарын көріп отырсыздар? Неліктен қазіргі күні қала тым өзгерді? Бұған қандай жағдайлар себепші болуы мүмкін? Сыныптық талқылаудан кейін оқушыларды сабақ тақырыбына алып келу.	Интерактивті тақтаға бірнеше кілттік сөздер шығады. Оқушылар сол кілттік сөздерді қолдана отырып, өткен тақырыпқа қысқаша шолу жасайды. Оқушылар өз ойларын ортаға салады. Оқушылар жауаптары арқылы жаңа тақырыпқа көшу ЕБҚ оқушыға өзіне қажетті көмек деңгейіне қарай бірнеше карточка ұсыныңыз	ҚБ Мұғалім оқушылар жауабын мұқият тыңдап кері байланыс беріп отырады	Қазақстан тарихы көне заманнан бүгінгі күнге дейін. 5 томдық. I том. Атамұра, 2010Бейнер олик http://www.youtube.com/watch?v=gFVz08_bLAI (32.55 мин) Презентация
Жаңа білім	«Неліктен Шыңғыс хан әскері Отырарды 6 ай бойы ала алмады?» Отырар қаласының орналасқан жерін картадан көрсетеді. М. Шахановтың «Отырардың күйреуі» дастаны бойынша түсірілген анимациялық фильмді тамашалау Мәтінмен жұмыс Барлық оқушыларға «Неліктен Шыңғыс хан әскері Отырарды 6 ай бойы ала алмады?» тақырыбын ашатын мәтін тарату. Мәтіннен фактілерді түсті маркермен белгілеуге тапсырма беру, дәлелдеу. Неге олай ойлайсыңдар? «Тұлғаны таны»	Дискриптормен «Білу және түсіну» дағдысына негізделген жұмыс тапсырмасы: Мәтіннен оқыған және фильмнен көрген мәліметтері бойынша сұрақтарға жауап беру.	ҚБ Мұғалім оқушылар жауабын мұқият тыңдап кері байланыс беріп отырады «Ең үздік жауап» бір-бірімен жұмыста	Ақпараттық мәтіндер Тақырыптық тапсырмалар М. Шаханов суреті

	 <p>«Сандар да сөйлейді» ойыны Тақтада берілген сандарды тиісті оқиғамен байланыстырып айту. 1213ж,450,500,150,1219ж,6,1220. ...</p> <p>Тарихи диктант</p> <p>Әскери жорық ----- жылы ----- жағалауынан басталды. ----- қаласы қоршалды. Отырарды жаулап алуға Шыңғысхан өз балалары -----мен --- қалдырды.Үлкен баласы-----Сырдария төменгі бойына аттанды. Шыңғысханның өзі кетті. Отырар билеушісі----- ерлікпен шайқасты, ол басқарған әскер мен қала тұрғындары басқыншыларға қарсылық көрсетті және қаланы ---- ай бойы қорғады. Бірақ әскербасы ----- опасыздық жасап, қаланың қақпасын ашып жібереді.Сөйтіп----- жылы ақпанда</p>	<p>Оқушылар Мұхтар Шахановтың суреті бойынша тұлғаға сипаттама береді</p> <p>Дескриптор: Шыңғысханның жаулап алу саясатын анықтайды; Шыңғысханның ұлыстарына сипаттама береді; Отырар қаласының тарихының ерекшеліктерін атайды; ЕБҚ оқушыға тапсырманы орындау үлгісі, шешу тәсілін көрсету, пайымдау үлгісін ұсыныңыз</p>	<p>рын алмасып, өзара бағалау жасайды ҚБ Мұғалім оқушыла р жауабын мүқият тыңдап кері байланыс беріп отырады Өзін-өзі бағалау</p>	<p>Хронология лық тапсырмала р</p> <p>Тарихи сынақ хат</p>
Бекіту	<p>Отырар қаласы жаулап алынды, оның билеушісі -----жазаланады.</p> <p>----- Қазақстандағы моңғол шапқыншылығы.</p>	Сабақтың тақырыбын қорытындылау	«Ең үздік жауап»	Ақпарат тық карточка
Кері байланыс	<ul style="list-style-type: none"> • Менің бәрінен де бұрын ... жасау қолымнан келді • Мен өзімді ... үшін мақтай аламын • Мен сыныптастарымды. .. үшін мақтай аламын • Мені таң қалдырды... • Мен үшін. .. жаңалық болды • Менің пікірім бойынша ... іске аспады, себебі ... • Болашақта мен ... ескеремін 	Тақырып бойынша не білетінін, не білгісі келетінін, не білгенін жазады	Оқушыла р бағалай критерий лерімен өз деңгейле рін бағалайд ы	А4, конспект

ӘБДІКӘРІМОВА ШЫНАР ӘБДІКӘРІМҚЫЗЫ,
Астана қаласа әкімдігінің
“Бейімбет Майлин атындағы N 52 мектеп-гимназия” ШЖҚ МКК
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, педагог-зерттеуші

МАҚАЛА ЖАЗУ

Мақала жазу – ғылыми және шығармашылық ойды жүйелі түрде жеткізудің маңызды формаларының бірі. Қазіргі білім беру жүйесінде мақала жазу дағдысы оқушылар мен студенттердің ғана емес, педагогтар мен зерттеушілердің де кәсіби құзыреттілігінің маңызды бөлігіне айналып отыр. Мақала арқылы адам өз ойын нақты, дәлелді және құрылымды түрде жеткізе алады, бұл өз кезегінде оның аналитикалық және сыни ойлау қабілеттерін дамытады.

Мақала жазу ең алдымен белгілі бір мақсатты көздейді. Ол – ақпарат беру, талдау жасау, пікір білдіру немесе ғылыми жаңалық ұсыну болуы мүмкін. Осы мақсатқа байланысты мақаланың мазмұны, стилі және тілі анықталады. Ғылыми мақалада дәлдік, нақтылық және логикалық байланыс маңызды болса, публицистикалық мақалада эмоциялық реңк пен оқырманға әсер ету күші басым болады.

Мақала жазу процесі бірнеше кезеңнен тұрады. Ең алдымен тақырып таңдалады. Тақырып өзекті, қызықты және автордың біліміне сай болуы тиіс. Тақырып дұрыс таңдалса, мақала жазу процесі жеңілдейді. Келесі кезең – ақпарат жинау. Автор түрлі дереккөздерден мәліметтер жинап, оларды талдайды. Бұл кезеңде кітаптар, ғылыми еңбектер, интернет ресурстар кеңінен қолданылады.

Ақпарат жинақталғаннан кейін оны жүйелеу кезеңі басталады. Автор өз ойын логикалық ретпен орналастырып, негізгі ойды анықтайды. Әрбір абзац белгілі бір ойды қамтып, келесі абзацпен байланыста болуы керек. Бұл оқырманға мәтінді жеңіл қабылдауға мүмкіндік береді.

Мақала жазуда тілдік нормаларды сақтау өте маңызды. Сөйлемдер түсінікті, нақты және қысқа болуы тиіс. Қажетсіз қайталаулардан, күрделі және түсініксіз сөздерден аулақ болған жөн. Сонымен қатар орфографиялық және пунктуациялық қателерге жол бермеу қажет.

Мақаланың сапасын арттыру үшін дәлелдер мен мысалдарды қолдану маңызды. Бұл автордың пікірін негіздеп, оқырманның сенімін арттырады. Ғылыми мақалада нақты деректер, статистикалық мәліметтер, зерттеу нәтижелері қолданылады. Ал публицистикалық мақалада өмірлік мысалдар мен тәжірибелер келтіріледі.

Мақала жазу барысында автордың жеке көзқарасы да маңызды рөл атқарады. Ол тек ақпаратты жеткізіп қана қоймай, өз пікірін білдіріп, оны дәлелдеуі тиіс. Бұл мақаланы қызықты әрі мазмұнды етеді.

Қазіргі таңда цифрлық технологиялардың дамуы мақала жазу процесін жеңілдетті. Интернет арқылы қажетті ақпаратты тез табуға, мәтінді өңдеуге, тексеруге мүмкіндік бар. Сонымен қатар түрлі онлайн платформалар арқылы мақаланы жариялап, кең аудиторияға ұсынуға болады.

Мақала жазу дағдысын дамыту үшін тұрақты түрде тәжірибе қажет. Күнделікті жазу, түрлі тақырыптарда ой бөлісу, пікір жазу – бұл дағдыларды жетілдіреді. Сонымен қатар басқа авторлардың мақалаларын оқу да үлкен пайда әкеледі, себебі ол стиль мен құрылымды түсінуге көмектеседі.

Мақала жазу – тек білімді көрсету құралы ғана емес, сонымен қатар тұлғаның өзін-өзі дамытуының маңызды жолы. Ол адамның ойлау қабілетін, тіл байлығын, шығармашылық мүмкіндіктерін арттырады. Сондықтан мақала жазуды үйрену – әрбір білім алушы үшін маңызды міндеттердің бірі.

Қорытындылай келе, мақала жазу – күрделі әрі жауапты процесс. Ол жүйелілік, дәлдік және шығармашылықты талап етеді. Тақырыпты дұрыс таңдау, ақпаратты тиімді пайдалану, тілдік нормаларды сақтау және өз пікірін негіздеу арқылы ғана сапалы мақала жазуға болады. Осындай дағдыларды меңгеру қазіргі заман талабына сай бәсекеге қабілетті тұлға қалыптастыруға мүмкіндік береді.

ANARA AMANTAEVNA SADYBAKHASOVA,

English language teacher at

School-Gymnasium №200

LEARNING ENGLISH THROUGH MUSIC

Abstract

This article examines the theoretical and methodological foundations of learning English through music. The possibilities of developing listening, speaking, and vocabulary skills through the use of musical materials are analyzed. In addition, the influence of music on language learning motivation and memory is described from a scientific perspective.

Introduction

Nowadays, the importance of the English language is immense. It is widely spoken around the world. As a result, many people dedicate time to learning English as a second language. The true value of English lies in its ability to help overcome many obstacles in life, such as finding a new job or traveling the world. In other words, it helps us advance both personally and professionally. Language allows us to learn, express ourselves, share ideas, and communicate with others.

Since English has become one of the most widely spoken languages in the world over the years, it is important for children to learn it. Children should be encouraged to develop an interest in English from an early age. Learning the language quickly and enjoying the process can be achieved through English songs and poetry. We can learn a language through various mediums such as songs or poems. Learning English through songs is very enjoyable and easy. The rhythmic words in songs help with quick and effective memorization, and the beautiful words in poetry enrich our vocabulary. Songs help expand a child's vocabulary, reinforce knowledge of grammar and spelling through lyrics, and stimulate thinking. Learning a language through songs and poems is very simple and practical because we can access songs or poems anywhere using a smartphone.

Learning English through songs can improve memory and help understand vocabulary more effectively. Songs also enhance listening skills and develop good pronunciation and intonation.

Learning English through music and songs is very enjoyable for students—it is stress-free and provides only relaxation and joy. When students listen to a song in class and sing along, both students and teachers can combine daily learning with enjoyable activities, using songs as a tool for progress in learning English. Learning English through songs creates a fun classroom atmosphere; the musical notes lift moods, and students feel comfortable, which is also psychologically beneficial.

Effectiveness of Learning English through Music

Specifically, this method:

- Develops all four language skills: speaking, listening, writing, and reading;
- Expands students' vocabulary;
- Improves memorization skills;
- Helps create a positive classroom atmosphere;
- Makes lessons interesting and useful.

Why is teaching English through songs important?

- According to the “Mozart Effect, ” listening to classical music enhances mental activity, including the effectiveness of learning;
- Music teaches the culture of a foreign language;
- Songs and music contain many useful words and phrases;
- Songs help understand the tone and rhythm of a foreign language;
- Songs often repeat words and sound patterns, making them easier to remember;
- Melodies and lyrics often stay in our minds, and we replay them repeatedly, which helps in learning English through songs;
- Songs evoke emotions. Our connection with music is deep, strong, and highly beneficial. Music releases emotions, improves mood, and enhances physical and mental well-being.

Expected Results:

- Students will be able to understand English songs and express their thoughts about their content;
- Vocabulary will expand, and students will be able to apply words appropriately in context;
- Students will be able to study and understand grammar rules in stories;
- Students will learn to independently research and find out how to learn effectively;
- By developing evaluation criteria for each other's knowledge, students will be able to assess their own learning and strive for further improvement.

In conclusion, learning English through music is one of the effective and scientifically grounded methods for developing language skills. The systematic integration of music into the learning process can significantly improve learners' educational outcomes.

ЕРБАТЫРОВА МАХАББАТ ТУЛЕГЕНОВНА,
КГКП «Атырауский политехнический высший колледж имени С. Мукашева»
Преподаватель специальных дисциплин,
педагог-исследователь

ЛАБОРАТОРНАЯ РАБОТА № 28 НАВИГАЦИЯ ПО IOS С ПОМОЩЬЮ TERA TERM ПРИ КОНСОЛЬНОМ ПОДКЛЮЧЕНИИ

Дисциплина: ПМ 09 Обеспечение информационной безопасности локальных вычислительных сетей и Internet
РО 9.3 Администрировать средства защиты информации прикладного и системного программного обеспечения

Группа: ВТиИСа-23

Цель и задачи урока:

Образовательные: Изучить структуру командной строки Cisco IOS, освоить режимы конфигурации и базовые команды навигации

Развивающие: Сформировать навыки физического и локального подключения оборудования и настройки терминального ПО (Tera Term) .

Воспитательные: Привить культуру документирования конфигураций и ответственного отношения к сетевому оборудованию. Развить уважение к защите личных данных и осознание ответственности за собственные действия в интернет-пространстве.

Тип урока: Урок совершенствование знаний, умений и навыков

Метод урока: Демонстрационный

Дидактические материалы: презентация Canva AI, Gemini, Akool, сервис-конструктор Wordwall, bamboozle, программа Cisco packet tracer 8.1, 9.0

Оборудование: интерактивная доска, ноутбук Lenovo.

План урока:

1. Организационный этап (2 минут)
 2. Опрос по пройденной теме (5 минут)
 2. Постановка темы и проблемы урока, сообщение цели урока
- Основная часть урока – выполнения задания на компьютере (25 минут)
3. Закрепление новых знаний, полученных на уроке (10 минут)
 4. Выводы по итогам урока комментарий ответов студентов, выставление оценок (3 минут)

Ход урока

I. Организационный момент (2 минут)

1. Приветствие студентов
2. Проверить посещаемость студентов, отметить отсутствующих.

II. Опрос по пройденной теме (5 минут)

Activity 1 Игра «Быстрые вопросы и ответы»

1. Что такое IOS и какова его основная функция на сетевых устройствах Cisco?
2. Назовите три основных командных режима, с которыми работает пользователь в IOS, и кратко опишите их назначение и уровень привилегий.
3. Каким символом заканчивается приглашение командной строки в каждом из этих трех режимов?
4. Какая команда используется для перехода из пользовательского режима в привилегированный режим?
5. Какая команда используется для перехода из привилегированного режима в режим глобальной конфигурации?
6. Какая команда используется для возврата из любого режима конфигурации в привилегированный режим?
7. Как выйти из привилегированного режима в пользовательский режим?
8. Объясните разницу между режимом конфигурации интерфейса и режимом конфигурации маршрутизатора (router configuration mode) . В какой более общий режим они входят?
9. Какова базовая структура большинства команд IOS? (Например: команда [ключевое_слово] [аргумент])
10. Что такое "ключевое слово" в команде IOS?
11. Приведите пример аргумента в команде IOS?
12. Как IOS отображает команды, которые являются обязательными, и команды, которые являются необязательными, в своей справочной системе?
13. Что означает вертикальная черта (!) в синтаксисе команды IOS?
14. Что означают многоточие (. . .) в синтаксисе команды IOS?
15. Для чего используется команда no перед другой командой (например, no shutdown) ?

Activity 2

III. Объяснение нового материала и выполнение лабораторной работы (25 минут)

Платформа генеративного искусственного интеллекта Acoo!, выступление преподавателя с объяснением темы урока.

Методика объяснения новой темы с помощью генеративного ИИ Acoo!.

Activity 3

Задание на компьютере

Дать студентам задание в программе Cisco Packet Tracer.

Лабораторная работа № 28 Навигация по IOS с помощью Tera Term при консольном подключении

Топология

Задачи

Часть 1. Получение доступа к коммутатору Cisco через консольный порт последовательного подключения

Часть 2. Отображение и настройка основных параметров устройства

Часть 3. Получение доступа к маршрутизатору Cisco с помощью консольного кабеля mini-USB (дополнительно)

Необходимые ресурсы

- 1 Маршрутизатор (Cisco 4221 с универсальным образом Cisco IOS XE версии 16.9.3 или аналогичным)
- 1 коммутатор (Cisco 2960 с ПО Cisco IOS версии 15.0 (2) с образом lanbasek9 или аналогичная модель)
- 1 ПК (под управлением Windows с программой эмуляции терминала, например, Tera Term)
- Инвертированный консольный кабель (DB-9–RJ-45) для настройки коммутатора или маршрутизатора через консольный порт RJ-45
- Кабель mini-USB для настройки маршрутизатора через консольный порт USB

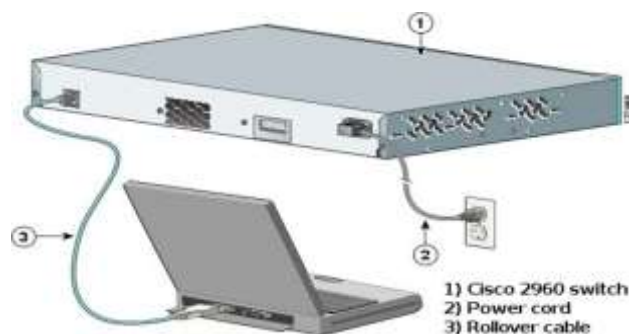
Инструкции

Часть 1. Получение доступа к коммутатору Cisco через консольный порт последовательного подключения

Вы подключите ПК к коммутатору Cisco с помощью инвертированного консольного кабеля. Это подключение обеспечит доступ к интерфейсу командной строки (CLI) и позволит просмотреть параметры или настроить коммутатор.

Шаг 1. Соедините коммутатор Cisco и компьютер с помощью инвертированного консольного кабеля.

а. Подключите один конец инвертированного консольного кабеля к консольному порту RJ-45 на коммутаторе. Другой конец кабеля подключите к последовательному порту COM на компьютере.

б. Включите коммутатор Cisco и компьютер.

Шаг 2. Настройте Tera Term, чтобы установить сеанс консоли с коммутатором.

Tera Term — это программа эмуляции терминала. Она обеспечивает доступ к выходным данным терминала коммутатора, а также позволяет настроить коммутатор.

- Запустите программу Tera Term, нажав кнопку **Пуск** на панели задач Windows. Найдите **Tera Term**
 - В диалоговом окне New Connection (Новое подключение) выберите **Serial** (Последовательное) . Убедитесь, что выбран правильный порт COM, и для продолжения нажмите **OK**.
 - В меню **Setup** (Настройка) программы Tera Term выберите **Serial port...** (Последовательный порт. ...) и проверьте параметры последовательного порта. Параметры консольного порта по умолчанию: 9600 бод, 8 бит данных, без контроля четности, 1 стоповый бит, без управления потоком. Параметры Tera Term по умолчанию совпадают с параметрами консольного порта для связи с коммутатором Cisco IOS.
 - Когда отобразятся выходные данные терминала, все готово к настройке коммутатора Cisco.
- Часть 2. Отображение и настройка основных параметров устройства

В этом разделе вы познакомитесь с пользовательским и привилегированным режимами EXEC. Вы определите версию IOS, отобразите параметры часов и настроите часы на коммутаторе.

Шаг 1. Отобразите версию образа IOS на коммутаторе.

а. Когда процесс запуска коммутатора завершится, появится следующее сообщение. Для продолжения введите **n**.

```
Would you like to enter the initial configuration dialog? [yes/no]: n
```

Примечание. Если вышеуказанное сообщение не отображается, попросите инструктора вернуть исходную конфигурацию коммутатора.

б. В пользовательском режиме EXEC отобразите версию IOS на коммутаторе.

```
Switch> show version
```

```
Cisco IOS Software, C2960 Software (C2960-LANBASEK9-M) , Version 15.0 (2) SE, RELEASE SOFTWARE (fc1)
Technical Support: http://www.cisco.com/techsupport Copyright (c) 1986-2012
```

```
by Cisco Systems, Inc.
```

```
Compiled Sat 28-Jul-12 00:29 by prod_rel_team
```

```
ROM: Bootstrap program is C2960 boot loader
```

```
BOOTLDR: C2960 Boot Loader (C2960-HBOOT-M) Version 12.2 (53r) SEY3, RELEASE SOFTWARE (fc1)
```

```
Время безотказной работы коммутатора составляет 2 минуты System returned to ROM by power-on
```

```
System image file is "flash://c2960-lanbasek9-mz.150-2.SE.bin"
```

```
<output omitted>
```

Какая версия образа IOS используется на коммутаторе?

Шаг 2. Настройте часы.

Узнавая о сетях все больше, вы поймете, что настройка правильного времени на коммутаторе Cisco может упростить поиск и устранение неполадок. Далее описан порядок настройки внутренних часов коммутатора вручную.

а. Отобразите текущие настройки часов.

Switch> **show clock**

```
*00:30:05.261 UTC Mon Mar 1 1993
```

б. Часы можно настроить в привилегированном режиме EXEC. Перейдите в привилегированный режим EXEC, введя **enable** в командной строке пользовательского режима EXEC.

Switch> **enable**

в. Настройте часы. При вводе вопросительного знака (?) отображается справка, помогающая определить, какие данные нужно ввести для настройки текущего времени, даты и года. Нажмите клавишу ввода для завершения настройки часов.

Switch# **clock set?**

hh: mm: ss Current Time

Switch# **clock set 15:08:00?**

<1-31> Day of the month MONTH

Month of the year

Switch# **clock set 15:08:00 Oct 26? ?**

<1993-2035> Year

Switch# **clock set 15:08:00 Oct 26 2012**

Switch#

```
*Oct 26 15:08:00.000: %SYS-6-CLOCKUPDATE: System clock has been updated from 00:31:43 UTC Mon Mar 1 1993 to 15:08:00 UTC Fri Oct 26 2012, configured from console by console.
```

г. Введите команду **show clock**, чтобы убедиться, что настройки времени были обновлены.

Switch# **show clock**

```
15:08:07.205 UTC Fri Oct 26 2012
```

IV. Закрепление новых знаний, полученных на уроке (10 минут)

Activity 4

Найдите правильное определение к каждому сетевому подключению и оборудованию

№	Ключевое изображение	Соответствующее определение
1		Эмуляция терминала Tera Term
2		USB 5-pin mini Type-B console port
3		USB Type-A connector
4		Cisco 2960 switch
5		Power Cord
6		Rollover cable
7		Router Cisco 4321
8		Терминал Cisco Packet Tracer
9		Laptop
10		Cisco Packet Tracer

Activity 5 Карточки практических кейсов (Cisco IOS)

Кейс №1: «Эффект золотой рыбки»

- **Ситуация:** Студент установил пароль на консоль, проверил его — всё работает. Но он забыл про команду `copy run start`. Через час в лаборатории выключили электричество.
- **Вопрос:** Придется ли студенту вводить пароль после перезагрузки устройства?

Кейс №2: «Ступор в холле»

- **Ситуация:** Администратор видит в консоли `Switch>` и пытается сменить имя устройства: `hostname Core_Switch`. Система выдает ошибку.
- **Вопрос:** Почему команда отвергнута и как это исправить?

Кейс №3: «Зависший экран»

- **Ситуация:** Вы опечатались в команде, и терминал выдал: «`Translating .. domain server (255.255.255.255)`». Консоль заблокирована и не реагирует на клавиши.
- **Вопрос:** Как не ждать 2 минуты и мгновенно вернуть управление?

Кейс №4: «Открытая дверь»

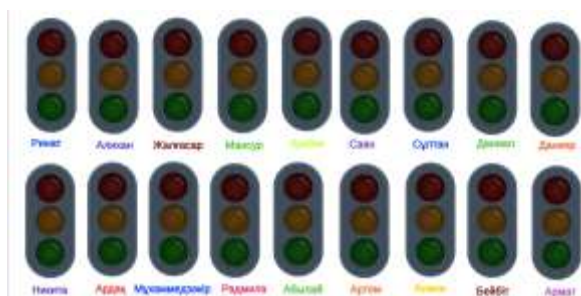
- **Ситуация:** Админ решил не ставить пароль на консоль, так как «в серверную и так никто не заходит».
- **Вопрос:** В чем главная угроза, если злоумышленник всё же попадет внутрь?

Кейс №5: «Шпионский взгляд»

- **Ситуация:** Коллега ввел `show run` и увидел ваш пароль на привилегированный режим в виде обычного текста.
- **Вопрос:** Какую команду нужно использовать, чтобы пароль в конфигурации был зашифрован?

Activity 6

Ответить на тестовые вопросы в Gemini

Activity 7 «Обратная связь»

1. Что понравилось на занятие?
2. Полученные знания
3. Мое личное мнение
4. Мои пожелания

V. Выводы по итогам урока, выставление оценок (3 минут)**VI. Домашнее задание.**

Подготовить материал о настройках начальных параметров коммутатора

Литература.

1. Уэнделл Одом «Официальное руководство Cisco по подготовке к сертификационным экзаменам CCENT/CCNA ICND1 100-101», 2023 г.
2. https://demo.ciscostr.ru/ITN_RU/2.5.1

МУРЗАБАЕВА РОЗА АЛКУАТОВНА,
МКҚК № 95 «Алтын дән» бөбекжай-бақшасының
мектепалды № 6 «Атамекен» тобының тәрбиешісі

АДАМ, ТАБИҒАТ, ДЕНСАУЛЫҚ

Мақсаты: Табиғат пен денсаулық үйлесімділігін түсіндіру. Пайдалы азық-түліктер мен дәрумендер және салауатты тамақтанудың маңызы туралы білімдерін кеңейту. Өлі табиғат нысандарына тәжірибе жасау арқылы білімдерін дамыту.

Дамытушылық мақсаты: «Табиғат», «Денсаулық», ұғымы туралы түсініктерін кеңейту.

Тәрбиелік мақсаты: Салауатты өмір салтын сақтауға тәрбиелеу. Өз ағзасын күтуге тәрбиелеу.

Әдіс-тәсілдер: топқа бөлу, жұмбақ, түсіндіру, зерттеу, сергіту.

Көрнекілігі: суреттер, құм, тас, су, дәрумендер.

Кіріспе бөлім

Шаттық шеңбер.

Амансыз ба – дейміз барлық адамға,

Амандасу парыз маған, саған да!

Бәлкім, содан ұзарады жасымыз,

Ауырмаймыз менде, сенде бәріміз

Қайырлы таң, сәлеметсіздер ме!

1. Табиғат дегеніміз не?
2. Табиғат нешеге бөлінеді?
3. Тірі табиғатты атаңдар.
4. Өлі табиғатты атаңдар.
5. Денсаулық дегеніміз не?
6. Деніміз сау болуы үшін не істеуіміз керек?

Жарайсындар балалар!

Екі топқа бөлу

«Табиғат» және «Денсаулық»

Негізгі бөлім:

Адам табиғаттың бір бөлшегі. Табиғаттың тазалығына, көркейіп гүлденуіне, оны қамқорлыққа алуға, сақтауға адам жауапты. Адам мен табиғат үйлесімділікте өмір сүреді. Табиғаттың сыйларын үнемді пайдалансаң, күн тәртібін, тазалықты дұрыс сақтасаң, салауатты өмірсүрсең денің сау болады.

Балабақшада қандай жеңіл спорт түрлерімен күнделікті айналысып жүреміз.

Тәнертеңгілік уақытта ертеңгілік жаттығу жасаймыз. Дене шынықтыру оқу қызметіне барамыз.

Ұйқыдан тұрған соң, шынықтыру шараларын жасаймыз. Осының бәрі күнделікті біздің денсаулығымызға қажет.

Ойын: Суреттерді ажырат

Мақсаты: «Табиғат» «денсаулық» ұғымы туралы түсініктерін кеңейту.

«Табиғат» тобы 1-ші күн шуағына табиғатқа тиісті суреттерді жапсырады. «Денсаулық» тобы 2-ші күн шуағына денсаулыққа тиісті суреттерді жапсырады.

Тақпақтар:

Табиғат

Табиғат біздің анамыз

Жер-Ана біздің панамыз,

Таза болса табиғат

Бізде аман боламыз.

Табиғатым тамаша

Көз тоймайды караса,

Табиғатты аялап,

Жүрейікші жараса,

Денсаулық

Денсаулық ол күлуін
Көңіл-күйің жадырай.
Денсаулық ол жүруін
Ешбір жерің ауырмай.

Денсаулық ол шыныққан
Барлық денең мүшесі
Денсаулық ол тыныққан
Жүйке тамыр жүйесі

Спортпен айналыс
Сұлулық сыйлаған
Сол саған пайдалы іс,
Саулық пен кинодан.

Жұмбақ

Аяз қысып, өрнек сызып,
Терезені торлайды.
Қарға омбығып, бет домбығып,
Сырғанап балалар ойнайды. (Қыс)

-Қыс мезгілінде ауа-райы қандай болады?

-Қыс мезгілінің айларын атаңдар?

-Қазір қай ай?

-Қыс туралы тақпақ білесіңдерме?

Ақ киімді денелі, ақ сақалды,
Соқыр мылқау танымас тірі жанды,
Үсті басы ақ-қырау, түсі суық
Басқан жері сықырлап келіп қалды

-Бұл кімнің өлеңі?

-Абай Құнанбаевтың тағы да басқа жыл мезгілдеріне арналған өлеңдері бар ма?

Жазғытұры

Жазғытұры қалмайды қыстың сызы
Масатыдай құлпырар жердің жүзі,
Жан-жануар, адамзат анталаса,
Ата-анадай елжірер күннің көзі.

Сұр-бұлт түсі суық қаптайды аспан,
Күз болып, дымқыл тұман жерді басқан,
Білмеймін тойғаны ма, тоңғаны ма,
Жылқы ойнап, бие қашқан, тай жарысқан
Жасыл шөп, бәйшешек жоқ бұрынғыдай
Жастар күлмес, жүгірмес бала шулай.

Қысқы ойын түрлерін атаңдар :

Шанамен сырғанау.
Конькимен сырғанау.
Шаңғымен тебу.
Қар атысып ойнау.
Аққала жасау.

Ойын: «Дәрумендер»

1. А - сәбізде, қызанақта, пиязда (А,В,С)
2. В - алмада, алмұртта, қызанақта, пиязда (ірімшікте)
3. С лимонда, мандаринде, қызыл бұрышта

4. Д- қаймақта, сүзбеде, сүтте (сүзбеде В)

Мақсаты: пайдалы азық-түліктер мен дәрумендер және салауатты тамақтанудың маңызы туралы білімдерін кеңейту.

Сергіту.

Орнымыздан тұрайық,
Қолды белге қояйық
Иілеміз оңға бір,
Иілеміз солға бір,
Алға қарай бір адым
Артқа қарай бір адым
Оңға қарай екі адым,
Солға қарай екі адым
Жоғары-төмен қарайық,
Орнымызды табайық.

Зертханаға саяхат.

Мақсаты: өлі табиғат нысандарына зерттеу жасау арқылы білімдерін дамыту.

А) Суды зерттеу.

Мөлдір, таза, сұйық
Түтікшемен үрлеу. Көпіршіктерді байқау.

Ә) Құмды зерттеу

Сусымалы.
Су құю. Суды сіңіріп алады.

Б) Тасты зерттеу

Қатты, суды сіңірмейді.

Сулы құмға әріптер жазу, оны тастармен сәндеу.
Қызыл тастармен дауысты дыбыстарды,
Көк тастармен дауыссыз дыбыстарды.

Зертханадан оралу.

Қорытынды бөлім.

-Балалар біз қандай топтарға бөліндік?

-Бүгінгі оқу қызметімізде қандай істер атқардық?

-Бүгінгі оқу қызметі қызықты болды ма?

Бүгінгі оқу қызметіне атсалыса қатысқандарың үшін рахмет!

ШАЙХИНА ГАУХАР АНТАЙБЕКОВНА,
Республикалық физика-математика мектебінің
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Астана қаласы

СӨЗ МӘДЕНИЕТІНІҢ КОММУНИКАТИВТІ АСПЕКТІСІ

Аннотация: Бұл мақалада қазақ тіліндегі сөз мәдениетінің коммуникативтік аспектілері қарастырылады. Мақалада ойды дұрыс және сауатты жеткізе білу, әңгімелесушіні тыңдау және түсіну қабілеті, сондай-ақ қазақ мәдениетіндегі тілдік этикет пен қарым-қатынас стратегиялары талданады.

Кілт сөздер: сөз мәдениеті, коммуникативтік аспектілер, қарым-қатынас, қазақ тілі, сыпайылық, құзыреттілік.

Қоғамдағы қарым-қатынастың маңызды құрамдас бөлігі – сөз мәдениеті. Бұл адамдар арасындағы байланыс процесін реттейтін нормалар, ережелер мен көзқарастардың жиынтығы болып табылады. Қарым-қатынас – тіл арқылы жүзеге асатын ақпарат алмасу құралы, ол адамдарға өз ойлары мен сезімдерін жеткізуге, бір-бірімен өзара әрекеттесуге мүмкіндік береді.

Сөз мәдениетінің негізгі коммуникативтік аспектілерінің бірі – өз ойын қазақ тілінде дұрыс және сауатты жеткізе білу. Сөйлеудегі сауаттылық тек грамматика мен емле ережелерін білуді ғана емес, сонымен қатар үйлесімді және логикалық мәлімдемелер құруды, әртүрлі тілдік құралдар мен стильдерді қолдануды қамтиды. Сөз мәдениеті қарым-қатынастың мәнмәтіні мен мақсатын ескере отырып, әртүрлі коммуникативтік жағдайларда сөздер мен сөз тіркестерін барабар таңдау және қолдану қабілетін болжайды [1, 1].

Коммуникативтік мәдениеттің тағы бір маңызды аспектісі – әңгімелесушіні тыңдау және оны түсіну қабілеті. Белсенді қабылдау, басқа адамның айтқанына қызығушылық таныту, оның ойлары мен эмоцияларын түсіну, диалог пен өзара әрекеттесуге дайын болу – тиімді қарым-қатынастың негізгі шарттары. Сонымен қатар, сұхбат барысында сұрақтар қоя білу, пікірталасқа қатысу, өз көзқарасын дәлелдей алу да коммуникативтік дағдылардың маңызды бөлігі болып табылады [2, 89].

Қазақ тілінде сөз мәдениетін қалыптастыруда қарым-қатынастың рөлі зор. Себебі тіл – мәдени құндылықтарды, дәстүрлер мен тарихи тәжірибені жеткізу мен сақтау құралы. Ол тек ақпарат алмасудың ғана емес, сонымен бірге ұлттың рухани мұрасының тасымалдаушысы болып табылады. Қарым-қатынас арқылы қоғамның білімі, нормалары мен құндылықтары ұрпақтан-ұрпаққа беріледі, сондай-ақ қазақ тілінде сөйлейтіндердің лингвомәдени құзыреттілігі қалыптасады [3, 33].

Сөз мәдениеті халықтың тарихы мен мәдениетіне байланысты өзіндік ерекшеліктерге ие. Қазақ тілі – түркі тілдерінің бірі, оның өзіндік грамматикасы, фонетикасы мен лексикасы бар. Сондықтан қазақ тіліндегі сөз мәдениеті ұлттық құндылықтарды, салт-дәстүрлерді бейнелейді. Қарым-қатынаста әңгімелесушіні және оның тілін құрметтеу де маңызды орын алады. Қазақ тілі – қазақ халқының ұлттық бірегейлігінің символы, оны дұрыс пайдалану мәдени мұраға деген құрметті білдіреді.

Коммуникативтік мәдениет қарым-қатынастың этикалық аспектілерімен де тығыз байланысты. Қарым-қатынаста этикалық нормалар мен ережелерді сақтау, сұхбаттасушыға құрмет көрсету, дөрекі және әдепсіз сөздерден аулақ болу – сөз мәдениетінің маңызды талаптары. Қазақ тіліндегі қарым-қатынас мәдениеті өз ойлары мен сезімдерін сыпайылық пен құрмет нормаларын сақтай отырып жеткізуді көздейді. Осылайша, сөз мәдениетін дамыту – қоғамдағы үйлесімді қарым-қатынасты қалыптастырудың маңызды бөлігі болып табылады.

Сөз мәдениетінің коммуникативтік аспектілері қарым-қатынаста және лингвомәдени құзыреттілікті қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Қазақ тіліндегі сөз мәдениеті өз ойын сауатты және дұрыс жеткізе білуді, әңгімелесушіні тыңдап, түсіне білуді, сондай-ақ қазақ халқының мәдени мұрасы мен тілін құрметтеп, бағалай білуді көздейді. Қарым-қатынас сөз мәдениетін сақтауға және дамытуға, сондай-ақ үйлесімді этносаралық қатынастарды қалыптастыруға ықпал етеді.

Қазақ тіліндегі коммуникативтік стратегиялардың ерекшеліктерінің бірі – әңгімелесушіге деген жоғары дәрежедегі сыпайылық пен құрмет. Қазақ мәдениетінде үлкендер мен ата-аналарға, сондай-ақ қонақтарға құрмет көрсету дәстүрі бар. Бұл ақсақалдар мен ата-аналарға жүгінудің арнайы формалары, сондай-ақ қонақтармен қарым-қатынас кезінде қолданылатын арнайы тіркестер арқылы көрініс табады.

Коммуникативтік стратегиялардың тағы бір ерекшелігі – үйлесімділікті сақтаудың және жанжалдарды болдырмаудың маңыздылығы. Қазақтар бейбіт және достық қарым-қатынасқа ұмтылады, сондықтан олар жанжалды жағдайларды жеңілдетуге және жақсы қарым-қатынасты сақтауға бағытталған тактиканы жиі

қолданады. Мысалы, олар сынды немесе жағымсыз ақпаратты азайту үшін сыпайылық пен комплимент формулаларын жиі қолданады.

Сонымен қатар, коммуникативтік стратегиялар мен тактикалар да сөйлеушінің әлеуметтік мәртебесі мен жағдайына байланысты. Қазақ мәдениетінде жоғары лауазымды тұлғаларға жүгінудің арнайы формалары бар. Бұл құрмет пен бағынудың маңыздылығын көрсетеді [4, 47].

Қарым-қатынас барысында қазақтар сөздерін толықтыру және күшейту үшін кимылдарды, мимика мен дене кимылдарын белсенді қолданады. Бұл қарым-қатынастың түсінігі мен анықтығын жақсартуға көмектеседі. Сондай-ақ, қарым-қатынас дағдылары әңгімелесушіні тыңдау және түсіну қабілетін қамтиды. Ана тілінде сөйлемейтіндер үшін түсінуді қиындататын түрлі диалектілер мен екіпіндер бар. Сондықтан әңгімелесушінің хабарламаларын дұрыс түсіндіру үшін оның айтылуы мен интонациясына назар аудару керек [5, 21].

Жалпы, сөз мәдениетінің коммуникативтік аспектілері қазақ мәдениеті мен дәстүрінің ерекшеліктерін көрсетеді. Сыпайылықтың жоғары дәрежесі, үлкендер мен қонақтарды құрметтеу, бейбітшілік пен жақсы қарым-қатынасты сақтауға ұмтылу – мұның бәрі қазақ тілінің коммуникативтік стратегиялары мен тактикаларында көрініс табады. Осы ерекшеліктерді түсіну және есепке алу қазақ мәдениетінде өзара тиімді қарым-қатынас пен өзара түсіністікке қол жеткізуге көмектеседі.

Сондықтан, коммуникативтік дағдыларды дамыту қазақ тілінде табысты қарым-қатынас жасағысы келетіндер үшін және осы тілдің сөз мәдениетін тереңірек түсінгісі келетіндер үшін маңызды міндет болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Колесова О. В., Тивикова С. К., Ключева С. С. Бастауыш сынып оқушыларында сөз мәдениетін дамытудың заманауи аспектілері // қазіргі педагогикалық білім беру мәселелері. 2021. №71-2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennyye-aspekty-razvitiya-kultury-rechi-u-mladshih-shkolnikov>
2. Кондубаева М. Р. Қаржыгер студенттің тілдік тұлғасын қалыптастырудың синергетикалық моделі (кәсіби сөйлеудің формулаларын игеру мысалында). URL: <https://abaiuniversity.edu.kz/docs/doctoranti/ongarbayeva/Dissertation.pdf>
3. Крючкова О. Ю. Шежіре. Саратов университетінің жаңалықтары. Жаңа серия. Филология сериясы. – 2016. – Т. 16. – №. 2. – 227- 232 ББ. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/hronika-3>
4. Летняков Д. Э. Посткеңестік Орталық Азиядағы қазақ тілінің рөлі // саясат. 2020. №4 (79) . URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-russkogo-yazyka-v-postsovetskoy-tsentralnoy-azii>
5. Миролевич И. А. Қазіргі тележүргізушілердің сөз мәдениетінің ерекшеліктері // Коммуникология: электрондық Ғылыми журнал. 2021. №4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-rechevoy-kultury-sovremennyh-televeduschih>.

АЛТАЕВА ДИНАРА КЕНЖЕХАНОВНА,

"І. Жансүгіров атындағы №30 жалпы білім беретін мектеп" КММ - нің қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, педагогика ғылымдарының магистрі
Түркістан облысы, Жетісай ауданы

ДОМБЫРА ҮНІ – ҰЛТ ҮНІ: ҰЛТТЫҚ САНА МЕН РУХАНИ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ МӘНІ

Аннотация

Бұл мақалада домбыра өнерінің ұлттық мәдениеттегі орны, оның тарихи-философиялық негіздері, ұлттық сана қалыптастырудағы рөлі және білім беру үдерісіндегі тәрбиелік мүмкіндіктері ғылыми тұрғыда талданады. Домбыраның этномәдени код ретіндегі қызметі, күй өнерінің мазмұндық ерекшелігі және тұлғаның рухани дамуына ықпалы қарастырылады. Сонымен қатар, білім беру жүйесінде домбыра өнерін интеграциялау жолдары ұсынылады. Кілт сөздер: домбыра, күй, ұлттық құндылық, этномәдени код, рухани тәрбие, ұлттық бірегейлік, мәдени сабақтастық.

Кіріспе

Жаһандану жағдайында ұлттық болмысты сақтау мәселесі өзекті болып отыр. Әлемдік мәдени ықпалдастық күшейген кезеңде әр халық өзінің тарихи-рухани тамырын терең сезінуге ұмтылады. Қазақ халқының рухани әлемін айқындайтын басты құндылықтардың бірі – домбыра.

Домбыра – қазақ мәдениетінің архетиптік белгісі. Оның үні халықтың тарихи жадын, дүниетанымын, мінезін, өмір салтын бейнелейді. Домбыра үні – ұлттың ішкі рухани энергиясы. Сондықтан домбыраны тек музыкалық аспап ретінде емес, ұлттық кодтың көрінісі ретінде қарастыру ғылыми тұрғыда маңызды.

1. Домбыраның тарихи-мәдени негіздері

Домбыра – көшпелі өркениеттің рухани айнасы. Қазақ қоғамында домбыра тек өнер құралы емес, ақпарат жеткізуші, тарихи оқиғаларды бейнелеуші құрал қызметін атқарған.

Күй өнері арқылы ел ішіндегі саяси-әлеуметтік жағдайлар, батырлардың ерлігі, халықтың мұң-зары бейнеленген. Мысалы, Құрманғазы Сағырбайұлы күйлерінде азаттық идеясы, еркіндік рухы айқын сезіледі. Ал Тәттімбет Қазанғапұлы шығармаларында лирикалық-философиялық тереңдік басым.

Домбыра – жазусыз тарихтың үндік шежіресі. Әр күй – белгілі бір тарихи кезеңнің көркем бейнесі.

2. Күй өнерінің философиялық мазмұны

Күй – сөзсіз философия. Онда адам мен табиғаттың, тұлға мен қоғамның, өткен мен бүгіннің байланысы көрініс табады.

Күйдің құрылымдық жүйесі:

кіріспе (толғаныс) ,
даму (оқиға желісі) ,
шарықтау (эмоциялық кульминация) ,
шешім (қорытынды) .

Бұл – көркем ойлаудың ерекше формасы. Күй тыңдау – эмоциялық қабылдау ғана емес, интеллектуалдық пайымдау үдерісі.

Домбыра үні адам жан дүниесіне әсер етіп, рухани тазару, ой елегінен өткізу мүмкіндігін береді. Сондықтан күй – ұлттық дүниетанымның көркем формасы.

3. Домбыра және ұлттық тәрбие

Ұлттық тәрбие тұлғаның тарихи жадымен, мәдени болмысымен тығыз байланысты. Домбыра арқылы бала:

тарихи сана қалыптастырады;
ұлттық мақтаныш сезімін сезінеді;
эстетикалық талғамын дамытады;
рухани құндылықтарды меңгереді.

Домбыра тарту үдерісі шыдамдылықты, жауапкершілікті, табандылықты талап етеді. Бұл қасиеттер тұлғаның мінез-құлқын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады.

Музыкалық тәрбие – тұлғаның эмоциялық интеллектісін дамыту құралы. Домбыра үні оқушының ішкі әлемін байытады.

4. Білім беру жүйесіндегі интеграциялық мүмкіндіктер

Қазіргі білім беру жүйесінде құзыреттілік тәсіл басым. Осы тұрғыда домбыра өнерін пәнаралық байланыста қолдану тиімді нәтиже береді.

Әдебиет сабағында: күй аңыздарын талдау арқылы мәтіндік талдау дағдыларын дамыту.

Тарих сабағында: күйлердің тарихи контекстін зерттеу.

Музыка сабағында: орындаушылық шеберлікті қалыптастыру.

Жобалық жұмыстарда: ұлттық мұраларды зерттеу және цифрландыру.

Мұндай ықпалдастық оқушылардың сыни ойлауын, зерттеушілік дағдысын, шығармашылық қабілетін арттырады.

5. Домбыра – ұлттық бірегейліктің символы

Ұлттық бірегейлік – халықтың өзіндік болмысын сақтау көрсеткіші. Домбыра қазақ мәдениетінің символына айналды.

Домбыра үні:

тарихи жадыны жаңғыртады;

мәдени сабақтастықты сақтайды;

ұлттық тұтастықты нығайтады.

Қазіргі қоғамда мәдени қауіпсіздік мәселесі маңызды. Осы тұрғыда домбыра – рухани тұрақтылықтың негізі.

6. Зерттеу нәтижелері

Зерттеу барысында:

Домбыра этномәдени кодтың негізгі элементі екені анықталды.

Домбыра өнері ұлттық сана қалыптастыруда тиімді құрал екені дәлелденді.

Білім беру жүйесінде домбыраны интеграциялау тұлғаның жан-жақты дамуына ықпал ететіні айқындалды.

Қорытынды

Домбыра үні – ұлт үні. Ол – тарихи жадтың, рухани тәрбиенің, мәдени тұтастықтың көрінісі. Домбыра – ұлттық рухтың символы.

Ұлттық құндылықтарды сақтау – болашақ ұрпақ алдындағы жауапкершілік. Домбыра өнерін білім беру жүйесінде кеңінен қолдану ұлттық сананы нығайтуға ықпал етеді.

Домбыра бар жерде – рух бар.

Рух бар жерде – ел бар.

ЕСЖАНОВА ОРЫНГУЛЬ АБАЕВНА,

«Атырау облысы Білім беру басқармасының Атырау қаласы білім бөлімі» №14 «Нұрай» бөбекжай бақшасы коммуналдық мемлекеттік қазыналық кәсіпорнының тәрбиешісі, педагог – модератор

ТАПҚЫРЛАР ӘЛЕМІНЕ САЯХАТ

Мақсаты: Балалардың логикалық ойлау қабілетін, тапқырлығын, зейінін және танымдық қызығушылығын дамыту арқылы білімдерін бекіту.

Міндеті: Балалардың ойлау, есте сақтау, салыстыру қабілеттерін дамыту. Сұрақтарға тез әрі дұрыс жауап беруге үйрету. Суреттермен байланыстырып сөйлеуге, әңгімелеуге, сөздік қорларын байыта отырып, сөйлеу мәдениетін дамыту. Ертегі мазмұнын айта білуге үйрету. Тапқырлыққа, алғырлыққа баулу. Ұжыммен жұмыс жасай білуге тәрбиелеу. Ойын арқылы білімге деген қызығушылықтарын арттыру.

Білім беру дағдысы: Коммуникативтік дағды. Таным дағды. Шығармашылық дағды. Әлеуметтік эмоционалдық дағды. Физикалық дағды.

ҮІӨ: Көркем әдебиет. Тіл дамыту. Математика негіздері. Қоршаған орта. Дене тәрбиесі. Жапсыру. Сурет. Құрастыру

Тақырыбы: «Тапқырлар әлеміне саяхат»

Көрнекіліктер: сиқырлы таяқша; интерактивті тақта; суретті карточкалар; түрлі түсті асықтар; пішіндер; отбасы мүшелерінің суреттері; желім; күн қылқалам, май, ылғалды майлық; үлестірмелі материалдар (фетрден)

Әдіс - тәсілдері: Көрсету, түсіндіру, әңгімелеу, сұрақ жауап

ҮІӨ кезеңі:

Тәрбиеші: Балалар біз бүгін ерекше іс әрекет өтетін боламыз. Біз жыл бойы не үйрендік, не білдік соны еске түсіріп ортаға салып көрсетеміз.

Шаттық шеңбері:

Арайлап таң атты,

Алтын сәуле таратты.

Жарқырайды күніміз,

Жарқырайды даламыз.

Біз бақытты баламыз,

Айтқан тілді аламыз.

Достарымды көргенде,

Амандасып аламыз.

Тәрбиеші: Балалар қараңдаршы мына жерде құрастырмалы суреттер бар екен, соларды бірігіп құрастырайықшы, ненің суреттері шығады екен? Балалар: Жануарлар.

Тәрбиеші: Жарайсыңдар иә! Ал балалар жануарлар нешеге бөлінеді?

Балалар: Екіге.

Тәрбиеші: Дұрыс айтасыңдар балалар үй жануарлары және жабайы жануарлар болып екіге бөлінеді екен. Жабайы жануарлардың патшасы ол арыстан екен. Арыстан жыртқыш жануар. Балалар енді арыстанды тыңдайық.

Арыстанның үндеуі (ЖИ мен видео) :

Тәрбиеші: Балалар бізді арыстан тапқырлар әлеміне, көмекке шақырады Арыстанның тапқырлар әлемінде бәрі шатасып кетіпті, арыстан сиқырлы таяқшасымен түзетейін десе, сиқырлы таяқшасының сиқырлы күші жойылыпты. Сол себепті арыстан бізден көмек сұрайды. Балалар сиқырлы таяқшаның сиқырлы күші біз көптеген тапсырмаларды орындасақ қана қалпына келеді. Біз арыстанға көмектесеміз бе балалар?

Балалар: Иә.

Тәрбиеші: Жарайсыңдар міне балалар арыстанның сиқырлы таяқшасы. Ал! Балалар біз тапқырлар еліне саяхатқа немен барамыз деп ойлайсыңдар?

Балалар: Көлікпен, пойызбен, ұшақпен т. б.

Тәрбиеші: Жарайсыңдар балалар біз көлікке отырмаймыз, бірақ пойыз дыбысы арқылы тапқырлар еліне саяхатқа барамыз. Міне балалар! Тапқырлар әлеміне саяхатқа да келіп жеттік. Балалар біз көптеген ойын тапсырмалар

орындау үшін топқа бөлініп алайық. Мен сендерге суретті карточкалар беремін, сендерге қандай сурет түсті, сол суреттер бойынша топтарыңа барып тұра қойыңдар. Топқа бөліну: суретті карточкалар арқылы балалар үш топқа бөлінеді: 1-топ: Құстар; 2-топ: Күн; 3-топ: Ағаш.

Тәрбиеші: Балалар тапсырмалар орындау үшін тақтаға назар аударайық.

1. Топтық тапсырма: «Ертегілер елінде» «Бауырсақ». «Үйшік». «Жеті лақ». «Қызыл телпек».

Балалар бұл қандай ертегі? Ертегілер атауын атап, сұрақтарға жауап береді.

Тәрбиеші: Топтармен жеке жұмыс. Бірінші топтан асық туралы сурау. Түстерін атау. Асықпен ойын.

«Асықты отау» ойыны:

Шарты: Түрлі - түсті асықтарды орналастырып, түстерімен сәйкестендіріп қояды. Бірінші қойған бала қоңырау басып, түсін атайды.

Екінші топтан пішіндер туралы сурап, пішіндермен ойын.

«Сикырлы пішіндер»

Шарты: Пішіндерді атайды, топтастырады. Қай пішінге не ұқсайтынын атап береді.

Үшінші топтан отбасы мүшелерін ата? Отбасы туралы ойын.

«Көлеңкесін тап»

Шарты Отбасы мүшелерін атап, көлеңкесін тауып орналастыру.

Тәрбиеші: Жарайсыңдар балалар кішкене бойымызды сергітіп алайық.

Сергіту сәті:

Шығармашылық жұмыс:

1-топқа: «Құстарға ұя » пішіндерден (желіммен жұмыс)

2-топқа: «Күн тобына: Көктем құбылыстары сурет салу; Шар бейнесінің астында жасырынған суретті күнбағыс майына қылқаламды батыра отырып, сүйкей жағу арқылы бояйды.

3-топқа: Көктемгі бақ » безендіру; Үлестірмелі материалдармен (лепучкалы фетрмен) .

Тәрбиеші: Балалар қараңдаршы арыстанның сикырлы таяқшасы күшіне енген сияқты, демек біз тапсырмалардың бәрін дұрыс орындағанбыз.

Арыстанның үндеуі (ЖИ видео) : міне балалар жарайсыңдар бізге арыстан риза болып рахмет айтты. Біз балабақшамызға оралайық. Бәріміз пойыз болып тізбектелейік, дыбысын тыңдай отырып жүреміз.

Қорытынды: Біз қайда бардық? Нелер туралы айттық? Неге көмектестік? Қандай тапсырмалар орындадық? т. б.

Мадақтау: Бүгінгі іс әрекетіне өте жақсы қатыстыңыздар барлығыңа рахмет.

МАСГУТОВА СУЛУ УРАЗБЕКОВНА,

«Атырау облысы Білім беру басқармасының Атырау қалалық білім бөлімінің № 14 «Нұрай» бөбекжай-бақшасы» коммуналдық мемлекеттік қазыналық кәсіпорны
Педагог-тағылымдамашы

«БАУЫРСАҚ» ЕРТЕГІСІ

Мақсаты: Балалардың ертегіге қызығушылығын ояту ойын еркін жеткізуге баулу, ертегі кейіпкерлерін рольдерге бөліп сахналау, қиялын шындау. Бауырсақ ертегісінің қойылымын көрсету арқылы балалардың танымдық белсенділігін арттыру. Балаларды кішіпейілділікке, мейірімділікке өзара сыйласып, достық қарым-қатынаста болуға, бірін-бірі құрметтеп, үлгі тұтуға тәрбиелеу. Сөздерді анық айтуға үйрету және есте сақтау қабілетін дамыту.

Әдіс-тәсілдері: түсінік беру, сахналау, сұрақ-жауап.

Көрнекілігі: ертегі кейіпкерлер; шал, кемпір, бауырсақ, қоян, қасқыр, аю, түлкі, декорация

Шаттық шеңбері:

Сәлем, сәлем көк аспан

Сәлем, сәлем алтын күн

Сәлем, сәлем жер ана

Сәлем, сәлем достарым.

Балалар бүгін ерекше күн, бізге көптеген апайлар қонаққа келіпті, қонақтармен амандасайық.

-Сәлеметсіздерме

Тәрбиеші балалар өткен ертегілерімізді есімізге түсірейікші. Балалар біз қандай ертегілер білеміз.

-Бауырсақ, Үш аю, Шалқан.

-Жарайсындар балалар

Жасырынған суреттің жыртып, ішінен бауырсақтың суретін алады.

Бұл не балалар? .

-«Бауырсақ»

-Жарайсындар балалар.

Балалар бауырсақтың түсі, пішіні қандай?

-Ал балалар біз көзімізді жұмып,

ертегілер еліне саяхатқа шығайық.

1,2,3

Ертегілер еліне түс.

«Бауырсақ» ертегісін ташалаймыз балалар.

Автор: Ерте, ерте, ертеде,

Ешкі жүні бөртеде.

Сол бір ғажап өлкеде,

Автор: - Бір әже мен ата болыпты. Бірде ата әжеге:

Шал: - Кемпір-ау, маған бауырсақ пісіріп берсеңші

Кемпір: - Неден пісірейін? Ұн жоқ қой

Шал: - Әй, кемпірім-ай! Қойманың түбін қырнап көрсең ғой бауырсақтық ұн табылып қалар.

Кемпір: Жарайды.

Автор: Әжей қойма түбін қырып-қырнап екі уыс ұн табады да, қаймаққа шылап, қамыр илеп, бауырсақты майға пісіріп, терезе алдына суытқалы қояды. Жата-жата жалыққан бауырсақ терезе алдынан үйдің іргесіне домалап түседі, іргеден көгал үстіне домалайды, көгалдан жылжып жолға жетеді. Одан әрі жолмен зырлай жөнеледі. Бауырсақ жолда зымырап бара жатса, қарсы алдынан қоян шыға келеді.

Қоян: - Бауырсақ! Бауырсақ! Мен сені жеп қоямын!

Бауырсақ: - Жоқ, сен мені жемеші, мен саған өлең айтып берем,

Мен атамнан да қаштым,

Мен апамнан да қаштым.

Сенен де қашып кетемін деп.

Автор: - Бауырсақ жалғыз аяқ жолмен келе жатса, оның алдынан қасқыр шыға келіп:

Қасқыр: - Бауырсақ! Бауырсақ! Мен сені жеймін

Бауырсақ: - Сен мені жеме, мен саған өлең айтып берейін

Мен атамнан да қаштым,

Апамнан да қаштым.

Қояннан да қаштым

Қасқыр сенен де қашып кетемін-деп

Автор: - Бауырсақ орман ішімен домалап келе жатса оған аю шығады.

Аю: - Әй, бауырсақ! Мен сені жеймін.

Бауырсақ: - Сен мені жеме, мен саған өлең айтып берейін.

Мен атамнан да қаштым,

Апамнан да қаштым.

Қояннан да қаштым,

Қасқырдан да қаштым.

Аю сенен де қашып кетемін-деп

Автор: - Осылай бауырсақ әрі қарай домалай жөнеледі. Алдынан түлкі шығады.

Түлкі: -Амансың ба, бауырсақ! Мен сені жеймін

Бауырсақ: Мені жемеші мен саған өлең айтып беремін.

Мен атамнан қаштым,

Апамнан да қаштым.

Қояннан да қаштым,

Қасқырдан да қаштым.

Аюдан да қаштым,

Түлкі: Бауырсақ мен сені жегім кеп тұр. Егерде менің тапсырмаларымды орындасаңдар, мен сені жемеймін.

Бауырсақ: -Балалар маған көмектесесіңдерме?

-иә, әрине көмектесеміз.

Балалар түлкінің тапсырмасы: -Бауырсақ орманда алдыңнан кезіккен аңдардың үйлерінде тапсырмалар берілген.

Сол тапсырмаларды дұрыс орындасаңдар мен бауырсақты жемеймін.

Қоян тапсырмасы: Ойын «Қоянды тамақтандыр».

Аю тапсырмасы: Ойын «Балықты түстеріне сай орналастыр»

Қасқыр тапсырмасы:

Дидактикалық ойын: «Бауырсақ ертегінің кейіпкерлерін рет ретімен орналастыр»

Түлкі: тапсырманы дұрыс орындадыңдар. Сені жемеймін. Үйіңе бар бауырсақ.

Автор: Тапсырма дұрыс орындалып, түлкі бауырсақты жемейді. Бауырсақ үйіне қайтады. Бауырсақтың келгеніне

ата мен әже қатты қуанады. Ертегі бұл ертегі, Ғажап сырлар шертеді деп ертегіміз соңына да жетіпті. Балалар енді

біз бақшамызға оралайық Орманды аралап шаршап қалдық Бойымызды сергітіп алайық.

Сергіту сәті:

Қоян болып секірейік,

Аю болып терең тыныс алайық.

Қасқыр болып ырылдайық,

Түлкі болып бұлаңдайық.

Қорытындылау: - Балалар ертегі сендерге ұнады ма?

Балаларға сұрақ: Балалар, бауырсақ неден жасалады? (Ұннан)

Ұн неден алынады? (Бидайдан)

Бауырсақтың түсі қандай? (Сары)

Бауырсақтың пішіні қандай? (Домалақ, шеңбер)

Бауырсақты кім пісірді? (Апа)

- Ал, енді балалар, ертегідегі кейіпкерлерді еске түсіріп рет-ретімен айтып беріңдер.

Жарайсыңдар балалар. Қонақтармен қоштасайық.

Мадақтау. Сау болыңыздар.

МУКАШКАЛИЕВА АЙКУЛЯШ ШУРКАЕВНА,

«Атырау облысы Білім беру басқармасының Атырау қалалық білім бөлімінің № 14 «Нұрай» бөбекжай-бақшасы» коммуналдық мемлекеттік қазыналық кәсіпорнының әдіскер-тәрбиешісі, педагог-модератор

БАЛАЛАРДЫҢ ТІЛІН ДАМУДА «СИНКВЕЙН» ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ

Мақсаты: Балалармен жұмыста «Синквейн» құрастыруда педагогтардың кәсіби шеберлігін көтеру. Жаңа технологияларды насихаттау, тарату

Міндеттері:

- Педагогтарды синквейн технологиясымен таныстыру
- Педагогикалық тәжірибені күшейту
- Технологияны жүргізудегі ұсыныстармен таныстыру

Мастер класстың негізгі үш бөлімі:

1. Теориялық бөлім
2. Практикалық бөлім
3. Рефлексия. Қортынды.

Шараның ұзақтығы: 30 минут

Қажетті құралдар: ақ бетшелер, фломастерлер, қаламдар, маркер, ватман

Күтілетін нәтиже: Педагогтар Синквейн технологиясын балалармен жұмыста қолдана алады.

Мектеп жасына дейінгі балалардың тілін дамыту, сөйлеу қабілетін қалыптастыру қазіргі таңда өте өзекті тақырып және маңызды да қиын мәселе болып отырғаны баршамызға мәлім. Осы мәселені шешудегі талап- баланы мектепке дайындау және айналадағы қоршаған ортамен қарым-қатынасқа түсуге дайындау.

Мектеп жасына дейінгі балалардың тілін дамытудың дәстүрлі әдістемесінде негізгі әдіс тәсіл ретінде- сурет арқылы әңгімелеуді ұсынады. Бірақ, тәжірибеде балалар тәрбиешінің айтқанын өзгеріссіз қайталайды, әңгімелер мәнерлі құралдарсыз, сөздік құрам жоққа жақын, мәтінде сөйлемдер аз болады. Ең басты жетіспеушілік-бала әңгімені өзі құрастырмайды, тек тәрбиешіден естігенін қайталайды. Бір оқу қызметінде балалар бірнеше бірдей әңгімені тыңдайды. Әрине содан кейін балаларға қызық болмайды.

Қазіргі білім берудің талабы тәрбиешіден оқу іс әрекетін ұйымдастыруда мейлінше терең ойластырып, құруды талап етіп отыр және бұл жерде тәрбиешінің рөлі- бағыт көрсету және дамыту. Білім үрдісінің тиімділігін көтеруде іздену арқылы инновациялық технологияларды көбірек қолдану қажет. Инновациялық технологияның бірі Синквейн технологиясы.

Синквейн сөзі француз тілінен аударғанда «бес» деген мағынаны білдіреді, яғни «Синквейн» деп отырғанымыз бес жолдан тұратын тақпақ

1 жол- зат есім

2 жол- екі сын есім, бірінші жолдағы зат есімді сипаттайды

3 жол- үш етістік, зат есімнің іс әрекетін білдіреді.

4 жол- зат есімді сипаттайтын кез келген төрт сөз

5 жол- 1 сөз- зат есім. Айтылған мағынаның түіндемесі.

Синквейн- ұйқасы болмауы мүмкін, бірақ мағынасы бар тақпақ

Синквейн- мектеп жасына дейінгі балалардың тілін дамытудағы тиімді әдістердің бірі. Оның тиімділігі неде? Біріншіден ол-қарапайым. Синквейнді барлық адам құрастыра алады. Екіншіден, бала синквейнді құрастырғанда өзінің шығармашылық, тілдік, интеллектуалдық мүмкіншілігін ашады.

Синквейн ойын түріндегі тәсіл болып саналады. Синквейнді өткен тақырыпты бекіту ретінде алуға болады немесе берілген ақпаратты талдау ретінде де алуға болады. Мысалы: Жеміс

Тәтті, пайдалы Өседі, піседі, түседі

Алма, алмұрт, банан, жүзім Дәрумен

Мектеп жасына дейінгі балалармен синквейнді қолдану тәсілдері:

1. Дайын синквейннен қысқаша әңгіме құрастыру

2. Тыңдалған әңгіме немесе ертегі бойынша синквейн құрастыру

3. Дайын синквейнді түзету немесе жетілдіру. (толық емес синквейнді талдау және жетпей тұрған бөлшегін анықтау.

Мысалы: бірінші жолы жоқ, қалған жолдардағы сипаттама арқылы табу)

4. лексикалық тақырыпты бекіту

5. Синквейн құрастыруда жарыс ұйымдастыруға болады: «кім көп сөз ойлап табады»

6. Синквейн өзін өзі бағалаудың бірден бір құралы. (балалар синквейндерді салыстырады және бағалайды)

Балаларда сөздік қордың аздығынан сурет бойынша әңгімелеу, тақпақты жаттау қиындық тудырады. Сондықтан, баланың тілін дамытудағы педагогикалық іс әрекет үлкен күшті, күнделікті жұмысты талап етеді. Баланың танымдық дамуына және тілінің шығуына ықпал ететін қызықты жаңа технологияның бірі деп есептеймін. Бұл технологияның инновациялығы неде? : жеке тұлғаның қалыптасуына ықпал ете отырып, сыни тұрғыда ойлауға, сонымен қатар артығын алып, негізгісін айқындауға үйретеді.

Синквейн технологиясының өзектілігі мынадан көрінеді:

- Жаңа шығармашылық, интеллектуалдық мүмкіндіктері ашылады
- Сөздік қорлары молаяды

- Бала дамуына кешенді түрде әсер етеді (тілі дамиды, есте сақтау, ойлау, қабілеті)
- Өткен тақырыпты бекітеді
- Ойын әдісі болып табылады.
- Синквейнді қолдана отырып бірнеше міндетті шешуге болады:
- Лексикаға эмоцияны қоса отырып, материалдың есте қалуын қамтамасыз етеді.
- Ойлау қабілетті күшейтеді
- Белгілі бір нәрсеге өзінің көзқарасымен қарауға үйретеді
- Сөйлем туралы білімдерін бекітеді

Бұл технологияны барлық білім салаларында қолдануға болады, бірақ қолданған кезде балаларға таныс сөзді алу маңызды және міндетті түрде үлгі болуы шарт. Оқып білмейтін балалар үшін синквейннің алгоритмі шыршаға ұқсайды. Сөз таптарын әртүрлі түспен бояуға болады.

ЕШОВА ДИЛЯРА ХАСАНОВНА,

Учитель русского языка и литературы школы №93 имени В. Терешковой
город Шымкент Абайский район

ЧИТАЮЩАЯ НАЦИЯ

«Казахстан- страна, где слово Абая живет в веках...»

"Чтение — мост между традициями и будущим Казахстана".

Вызов времени: "В эпоху цифровизации Казахстан стремится остаться читающей нацией".

Проект реализуется в рамках концепции Президента Республики Казахстан Касым-Жомарта Кемелевича Токаева «Читающая нация», являющейся составной частью стратегии духовного обновления и интеллектуального развития страны

В 21 веке каждый может позволить себе книгу, которую можно прочитать даже в электронном варианте, так давайте же узнаем какие книги можно прочитать и какие читают для саморазвития.

«Книга – это великое чудо из всех чудес, сотворенных человеком»

А. М. Горький

«Слово Абая - оберег для казаха»

Н. А. Назарбаев. Елбасы Республики Казахстан.

"Библиотеки Казахстана — хранители истории и знаний. "

1. Казахская литература. «Слова назидания» Абая Кунанбаева

Особое место в творчестве Абая занимает "Кара сөз". Под этим наименованием объединены 45 "Слов" - небольших законченных фрагментов, выраженных в тщательно, художественно стилистически обработанной прозаической форме. Это и непосредственное обращение к читателю, откровенный разговор - собеседование, это и "ума холодных наблюдений и сердца горестных замет", это и философия жизни отдельного человека на фоне судеб народа.

Чтобы народ перестал быть толпой, нужны образованные люди, пекущиеся о народе, необходимо возникновение потребности в культуре и самообразовании. Все эти процессы потребуют целеустремленности, махом не перескочишь к высотам культуры.

2. Мировая литература. «Война и мир» Лев Толстой

История войны и мира, пронизанная множеством сюжетных линий, – это пронзительный, точный, панорамный и обстоятельный взгляд мудрого художника на вечные проблемы бытия. "Война и мир" – роман-эпопея Льва Николаевича Толстого.

Главная тема — историческая судьба русского народа в Отечественной войне 1812 года. В романе выведено более 550 персонажей, как вымышленных, так и исторических. Лучших своих героев Л. Н. Толстой изображает во всей их душевной сложности, в непрерывных поисках истины, в стремлении к самосовершенствованию. Таковы князь Андрей, граф Николай, граф Пьер, графиня Наташа и княжна Марья. Отрицательные герои лишены развития, динамики, движений души: Элен, Анатоль.

3. «Маленький принц» Антуан де Сент-Экзюпери. "На своем веку я много встречал разных серьезных людей. Я долго жил среди взрослых. Я видел их совсем близко. И от этого, признаться, не стал думать о них лучше".

Сказка рассказывает о Маленьком принце, который посещает различные планеты в космосе, включая Землю. Книга обращается к темам одиночества, дружбы, любви и утраты. Несмотря на стиль детской книги, её герой рассуждает о жизни и человеческой природе.

4. Жизнь замечательных людей. «Путь Абая» — роман-эпопея Мухтара Ауэзова

Главный герой романа — реальное историческое лицо, великий поэт, основоположник казахской письменной литературы, просветитель Абай Кунанбаев. В романе развернута панорама полной драматизма и противоречий народной жизни, быта и нравов кочевых и оседлых степняков конца XIX века, в полную силу показана широта и красота вольнолюбивой души казахского народа, его мечты о лучшем, его надежды и чаяния, его своеобразный духовный уклад, национальный характер.

5. Исторические романы: «Таис Афинская», Иван Ефремов

Удивительная гетера Таис обладала острым умом, как никто другой умела убеждать собеседников в своей правоте, имела весьма прогрессивные взгляды и тонкое чутьё. Царица амазонок сразу же разглядела в молодом Александре Македонском будущего великого завоевателя и правителя. Их судьбы плотно сплелись, и, куда бы жизнь не забрасывала полководца и Таис, они всё равно оказывались вместе. Ефремов рассказывает об одной из самых влиятельных женщин, а через неё раскрывает невиданную сторону Македонского.

6. Любобные романы Габриэль Гарсиа Маркес "Любовь во время чумы"

Главной героиней романа является Фермина Даса. Она отвергает предложение друга детства Флорентино Арисы, понимая, что их юношеская любовь была лишь наивным эпизодом в её жизни. В возрасте 21 года (последний срок, который она установила сама себе для замужества) она выходит замуж за Хувеналия Урбино. Урбино — врач, он поглощён наукой и идеями борьбы с холерой. Он очень рациональный человек, вся его жизнь чётко организована. Любовь Урбино противопоставляется любви Арисы, который преисполнен старомодного романтизма.

7. Поэма «Мцыри» М. Ю. Лермонтов Наиболее известным творением поэта стала его поэма «Мцыри», наполненная чистым идеализмом и романтизмом, который, хоть и утратил свою актуальность на сегодняшний день, всё равно не может не вызывать восхищения.

Свобода – основная тема поэмы. Независимость и стремление к ней провозглашаются Лермонтовым истинными человеческими ценностями. Только тот, кто стремится к свободе, может считаться настоящим человеком, который не зря проживает свою жизнь. Этот идеал возвышает душу.

8. Хомский Ноам «Создавая будущее»

“Книга «Создавая будущее» принадлежит перу одного из самых влиятельных мировых интеллектуалов, философу и ученому-лингвисту Ноаму Хомскому и представляет собой собрание авторских статей, опубликованных в американской периодике с 2007 по 2011 г. Наблюдательный, ироничный и бесстрастный публицист, Хомский освещает самые актуальные вопросы мировой политики. Будучи убежденным антиглобалистом и противником концепции однополярного мира, автор подвергает жесткой и последовательной критике политические и военные инициативы США в самых беспокойных регионах мира: Израиле и Палестине, Северной Корее, Сомали, Ираке и Иране, а главное — в его собственной стране. Этот сборник — результат не только размышлений Хомского, но и дискуссий, которые он непрерывно ведет со своими оппонентами на страницах печатных и интернет-изданий, в университетских аудиториях и на публичных площадках — отсюда их острота и убедительность”.

ПРОИЗВЕДЕНИЯ НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ, РЕКОМЕНДУЕМЫЕ ПЕДАГОГАМ ПО ПРОЕКТУ «ЧИТАЮЩАЯ НАЦИЯ»

1. Слова назидания - Абай Кунанбаев
2. Крик - Оралхан Бокеев
3. Конец легенды - Абиш Кекильбаев
4. Путешествие в детство - Бердибек Сокпакбаев
5. Наша семья - Бауыржан Момышулы
6. Тысяча сияющих солнц - Халед Хоссейни
7. Атомные привычки - Джеймс Клир
8. Как перестать беспокоиться и начать жить - Дейл Карнеги
9. Сердце отдаю детям - Василий Сухомлинский
10. 7 навыков высокоэффективных людей - Стивен Кови
11. Sapiens: краткая история человечества - Юваль Ной Харари
12. Финская система обучения: как устроены лучшие школы в мире - Тимоти Уокер
13. Возвращение учителя - Ануар Алимжанов
14. Классный учитель - Нина Джексон
15. Открытое письмо молодому человеку о науке жить - Андре Моруа

Что читают наш Президент и бизнесмены?

Президент Казахстана Касым-Жомарт Токаев рассказал, какие книги прочел. Он заявил, что поддержал челлендж «Какую книгу читаете?», которую организовали казахстанские деятели культуры. И добавил, что чтение книг основа духовного роста.

«Принимаю эстафету от председателя Союза писателей РК Улыкбека Есдаулета. Предоставляю вам список книг, газет и журналов, которые я начал читать в эти дни», — написал глава государства.

- Жүсіп Баласағун — Құттыбилік.
- Абай Кунанбаев- Книга мудрости.
- Winston Churchill. The Second World War. Volume III. The Grand Alliance.
- Турсын Жұртбай — Кунанбай.
- Ерлан Сыдыков- Кунанбай.
- Адам Туз — Крах. Как десятилетие финансовых кризисов изменило мир.
- Алек Росс — Индустрии будущего. The Industries of the future.
- Кевин Келли — Неизбежно. 12 технологических трендов, которые определяют наше будущее.
- Parag Khanna. The Future is Asian.
- «Қазақәдебиеті», «Ана тілі», «Turkistan» және т. б. газеттер, «Жұлдыз» журналы.

В заключении, Касым-Жомарт Токаев передал эстафету всем казахстанцам и посоветовал молодым гражданам РК прочесть вышеперечисленные книги.

Молодежь должна развиваться по всем направлениям, своевременно изучая новейшую казахстанскую и зарубежную литературу по экономике, предпринимательству, политике и общественной сфере. При этом не забывая

и о классике - Абая, Толстого, Шекспира. "Лишь в этом случае читатель может раскрыть всю палитру произведения, невероятно обогатив свой внутренний мир и эрудицию".

Маргулан Калиевич Сейсембаев- казахстанский инвестор, путешественник, общественный деятель и бизнесмен, председатель Совета Директоров Инвестиционной группы «Сеймар». Акционер более 100 компаний, в том числе АО «Альянс Банк». Президент Федерации Шахмат Республики Казахстан. Меценат, филантроп.

Маргулан Калиевич прочитал 125 книг, такие как: «Стальная воля. Как закалить свой характер», «Лаборатория презентаций. Формула идеального выступления» Саймон Мортон, «Skininthe Game: Hidden Asymmetriesin Daily Life» Nassim Nicholas Taleb, «Principles: Lifeand Work Ray Dalio», «Сунь-цзы: искусство побеждать» Джеральд Майкельсон, Стивен Майкельсон и т. д;

сейчас читает 2 книги: «4048 законов жизни», «Окружи себя лучшими»;

хочет прочитать 127 книгу: «Страх. Почему мы неправильно оцениваем риски, живя в самое безопасное время в истории» Дэн Гарднер.

Что читает Марк Цукерберг?

«Чтение приносит интеллектуальное удовлетворение. Книжки позволяют полностью изучить какую-либо тему и погрузиться в нее полнее, чем большинство медиа».

Марк Цукерберг- основатель крупнейшей социальной сети Facebook читает по одной книге в неделю и с нетерпением ждет, когда чтение полностью заменит ему массмедиа. В библиотеке миллиардера соседствуют публицистика, научпоп, бизнес литература и фантастические романы. В интервью для новостного портала Business Insider Марк Цукерберг рассказал о книгах, которые произвели на него наибольшее впечатление.

Таким образом, данный проект «Читающая нация» представляет собой масштабную интеллектуально-просветительскую инициативу, направленную на формирование культуры регулярного чтения среди населения Республики Казахстан, развитие критического и аналитического мышления, а также популяризацию книги как источника знаний среди всех возрастных и социальных групп.

«Ruhani Jangyru» informational and analytical center» LLP

Format 60x84 1/8.

Printed sheet 4,3. Editorial sheet 3,36.

Print run: 1000 copies.